

SLP CONGRES 2006

FAMILIALE OMSTANDIGHEDEN

Congres over het Gezin van Nu

INLEIDING

Het congres “Familiale Omstandigheden” gaat over het gezin en andere samenlevingsvormen. Dit congres gaat met andere woorden over 'alle gezinnen'. Het traditionele kerngezin waarin man en vrouw eeuwig verbonden zijn door het huwelijk, vader gaat werken en moeder de kinderen opvoedt, is als hoeksteen van onze samenleving meer dan ooit onder druk komen te staan. Deze evolutie en parallel de opkomst van alternatieve samenlevingsvormen heeft er nochtans niet toe geleid dat ons beeld van 'een gezin' veranderd is. Het klassieke modeltype wordt nog steeds in reclame en ook in media opgevoerd als stereotiep beeld van een gelukkig huishouden. Dit ideaal wordt ook telkens door de politiek als uitgangspunt gebruikt, wat belangrijke gevolgen heeft op sociaaleconomisch, juridisch en ethisch vlak. De samenleving is nog vaak gemodelleerd en georganiseerd alsof wij allen samenleven in die traditionele context. Door deze misvatting ontstaan volgens **SLP** ongelijkwaardige situaties op basis van relatie-of gezinsvormen en wordt een onnodige afhankelijkheid binnen het klassieke kerngezin in stand gehouden.

SLP wil met dit congres als eerste politieke partij nadenken over de maatschappelijke gevolgen van de almaar groeiende verscheidenheid in de familiale samenlevingsvormen. Wij willen geen waardeoordeel vellen over ieders individuele levenspad, wel moeten we ervoor zorgen dat mensen kunnen kiezen zonder te zware consequenties of zonder verlies van de broodnodige solidariteit. **SLP** wil met zijn voorstellen een antwoord geven op de vaak onvoorziene juridische, financiële en sociale gevolgen die een persoonlijke levenskeuze met zich meebrengt en als onrechtvaardig worden gevoeld. Daarbij wil **SLP** vooral naar de cijfers en de feiten kijken, en niet enkel uit persoonlijke ervaringen van mensen putten. We moeten verder durven kijken dan onze eigen ervaringen in ons gezin en familie om de toekomst van het gezin in al haar vormen te bepalen. De soms harde realiteit over gezinnen en relaties, gevat in cijfers en feiten, vormt het uitgangspunt van onze voorstellen. Familiekwesties blijken nog steeds gevoelige thema's, die door velen in de realiteit als zeer ingrijpend worden beleefd.

Het aantal getrouwde koppels is sterk verminderd. Dit is te wijten aan het uitstel of afstel van het huwelijk en door de razende toename van echtscheidingen. In 1994 zijn in Vlaanderen 10.000 gehuwde koppels uit elkaar gegaan, in 2004 waren er dit al 16.000. De laatste prognoses zijn niet hoopgevend: meer dan de helft van de trouwers van de jaren negentig, zullen uit elkaar gaan. Zo wordt bijvoorbeeld van de koppels gehuwd in 1995, voorspeld dat tussen 55% en 60% van hen uit de echt zal scheiden. Parallel met de afname van het huwen, neemt het aantal eenoudergezinnen en samenwonende koppels alsmaar toe. Dit heeft ook gevolgen voor de kinderen. In België wordt één baby op drie buiten het huwelijk geboren en in 2003 leefden 12% van de minderjarigen in een nieuw samengesteld gezin. Bij de jongste leeftijdsgroep is dat zelfs 17%.

Al dan niet gehuwd samenwonen, kinderen in huis, alleen blijven of alleen komen te staan, zijn momentopnames in iemands leven en hebben dus een tijdelijk karakter. Een traditioneel gezin kan in de kortste keren versnipperd worden in meerdere alternatieve samenlevingsvormen, als gevolg van echtscheiding, nieuwe mogelijkheden of omstandigheden buiten iemands wil. Diezelfde nieuwe samenlevingsvormen gaan dan even later weer een nieuwe samenstelling tegemoet. Alsmaar meer mensen maken zelf of in hun naaste omgeving veranderingen in de burgerlijke staat mee. De manier waarop mensen samenleven verandert dan ook fundamenteel: verschillende duurzame relaties in één mensenleven, kinderen die niet alleen door hun eigen ouders opgevoed worden, een tijdje single zijn, de zoektocht naar nestwarmte in een onpersoonlijke stad, relatiebreuken met

zware gevolgen, de vervrouwelijking van de armoede, een onbetaalbare woningkost,... De voorgedrukte formules van vroeger hebben plaatsgemaakt voor een gezinssamenstelling en een leven dat nooit af is, maar voortdurend 'under construction'.

We staan als links-liberale partij voor een belangrijke uitdaging. Durven we keuzes maken die bepalend gaan zijn voor het gezin van de 21ste eeuw? In het congres 'Familiale Omstandigheden' staat het evenwicht tussen vrijheid en verantwoordelijkheid centraal. **SLP** wil bij deze keuze kijken naar de feiten eerder dan naar juridische categorieën. Kijken naar de maatschappelijke werkelijkheid dat mensen samen een gezinsleven uitbouwen en daaraan een zeer concrete inhoud geven, totaal los van enig technisch omhulsel. Voor **SLP** is het evident dat het gezinsleven, élk gezinsleven, per definitie een minimale bescherming verdient en dat er geen recht kan bestaan om samen te leven zonder enige afdwingbare verplichting. Dit is een politieke keuze die bepaalde waarden weergeeft en waarover we duidelijk moeten en willen zijn. Het gaat voor **SLP** niet op om bepaalde waarden zoals solidariteit en rechtvaardigheid te claimen, maar deze te reserveren voor een beperkte groep die zich aansluit bij een bepaald instituut. Wie bescherming van het gezinsleven beperkt tot het klassieke kerngezin, geeft daarmee aan dat er daarbuiten een gezinsleven kan bestaan dat niet beschermenswaardig is. Dit is dan de keuze voor de autonomie en individualisme, van vrijheid zonder verantwoordelijkheid. De rode draad doorheen de vier hoofdstukken geeft telkens die keuze en gradaties van verantwoordelijkheid weer. Enerzijds willen we streven naar een ideaal samenlevingsmodel waar allerlei afhankelijkheidsrelaties worden weggewerkt die mensen belemmeren vrij in een familiale context te bewegen. **SLP** wil daarom voorwaarden creëren om gelijkwaardigheid en gelijke kansen tussen de seksen en partners mogelijk te maken. Anderzijds willen we in dit verhaal pleiten voor relatie- en gezinsvormen met verantwoordelijkheden. Via een nieuw familierecht willen we de meest kwetsbaren sterker maken. We willen hen rechten toekennen die gebaseerd zijn op het engagement dat mensen jegens elkaar opnemen door te gaan samenleven, in gelijk welke vorm.

SLP erkent de diverse samenlevingsvormen en wil ze graag ondersteunen. Naast het klassieke kerngezin ontstaan andere gezinsvormen, zoals het nieuw samengesteld gezin, het eenoudergezin, holebipartnerschappen, alleenstaanden... Deze gezinsvormen worden in diverse domeinen vaak verschillend behandeld. Met dit congres 'Familiale Omstandigheden' wil **SLP** een antwoord zoeken op de fundamentele wijzigingen in de manier waarop mensen met elkaar samenleven in een maatschappij waar gezin en familie een heel andere betekenis hebben gekregen.

De congresstekst behandelt vier grote thema's:

Gehuwd of niet: maakt het verschil?

In dit hoofdstuk gaan we na in hoeverre het familierecht nog up-to-date is. **SLP** stelt vast dat huwen of niet, zeker iets uit maakt. We willen een beschermend statuut voor partners die niet getrouwd zijn en ook voor hun kinderen. Verder staan we stil bij het toenemend belang van zorgrelaties en pleiten we voor een meer humane echtscheidingsregeling.

Generatie MIX.

Familiebanden zijn niet meer in staat om alleen de solidariteit tussen de generaties te dragen en te organiseren. **SLP** wil een nieuw evenwicht tussen maatschappelijke en familiale solidariteit door enerzijds de spontane, nieuwe netwerken die alsmaar meer betekenisvol worden, te ondersteunen en anderzijds de rol van de gemeenschap in de intergenerationele verhoudingen te vergroten.

Tijd, Werk en Liefde.

Kiezen we voor het gezin met één kostwinner of zoeken we naar een optimaal evenwicht tussen werk en gezin voor mannen én vrouwen? **SLP** gaat voluit voor een

combinatiemodel en wil zo voor iedereen gelijke kansen creëren om zorg-en arbeidstaken evenwichtig te combineren.

Onder Dak.

Nergens komt de idee van het kerngezin zo nadrukkelijk tot uiting als in ons bouwpatrimonium. We bekijken of ons woonbeleid nog aangepast is aan de woonnoden van alle gezinsvormen en willen oplossingen aanreiken voor diegenen die door hun burgerlijke staat, zoals alleenstaanden of eenoudergezinnen, geconfronteerd worden met een buitensporige woonkost.

Het congres 'Familiale Omstandigheden' verlaat de paden van het gezin als hoeksteen van de samenleving en wil de gedachte aanreiken van een samenleving als hoeksteen van het gezin. Begrijp het woord 'samenleving' maar in twee betekenissen; het samenleven van partners in een relatie en de 'samenleving' of de maatschappij. De samenleving moet immers de voorwaarden scheppen waarin we alle samenlevingsvormen het beste kunnen gedijen. Hoe dat dan moet, daar kunnen en moeten we uren over discussiëren. Maar we moeten de platgetreden paden verlaten. **SLP** wil die discussie aanzwengelen, met zoveel mogelijk leden en andere geïnteresseerden.

Congresvoorzitters Annelies Storms en Bart Caron

GEHUWD OF NIET: MAAKT HET VERSCHIL ?

Duurzame relaties en het opbouwen van een leefcontext samen met een partner, is niet langer een monopolie van het klassieke huwelijk. Sinds kort bestaat er de wettelijke samenwoning, maar wellicht nog belangrijker is de eenvoudige, feitelijke samenwoning. Samenwonen met een partner heeft, ongeacht het juridische kader of de afwezigheid daarvan, belangrijke consequenties. Deze gevolgen zijn in het familierecht sterk verschillend naargelang de gekozen leefvorm en naargelang er sprake is van een huwelijk of niet. **SLP** wil in dit eerste onderdeel de vraag stellen of en in welke mate deze verschillen gerechtvaardigd zijn. De keuze om al dan niet samen te wonen, het slinkend aantal huwelijken en de toename van echtscheidingen heeft ook gevolgen voor anderen dan de partners. Onze samenleving maakt kennis met nieuwe familiecontexten zoals mikadogezinnen met stiefouders, holebi's met kinderen, eenoudergezinnen en affectieve relaties ruimer dan in de strikte familiale betekenis. Hier zal ook ruim aandacht aan worden besteed.

Welke relatievormen?

In België kennen we het huwelijk, de wettelijke samenwoning en het feitelijk samenleven. Alleen het huwelijk is aan te merken als een formele 'status' of instelling. Met status wordt immers bedoeld: een partnervorm waaraan een zeer brede reeks juridische gevolgen gekoppeld is, niet alleen tegenover de partner maar ook tegenover anderen. Een ander kenmerk van een statusrelatie is dat deze moeilijker te verbreken is dan een relatievorm zonder status.

Het stelsel van 'wettelijke samenwoning' dat sinds 2000 bestaat, ziet **SLP** niet als een statusrelatie. Het heeft, los van haar praktisch voordeel, namelijk de registratie van het samenwonen, alleen maar de illusie gecreëerd dat voor samenwoners een bescherming wordt voorzien. Een apart statuut invoeren, tussen het huwelijk en de feitelijke samenwoning in, vinden wij dan ook overbodig. Zeker gezien **SLP** pleit voor een grotere bescherming van alle feitelijke samenwoners, waar de facto de huidige wettelijke samenwoners in worden begrepen. De term 'feitelijk samenwonen' gebruiken we voor elke vorm van duurzame en intieme partnerrelatie zonder dat daarvan blijk is gegeven via een officiële registratie.

In beginsel zijn alle partnervormen die in België bestaan, vrijwillig van aard. De partijen zijn vrij om te kiezen of zij een bepaalde relatievorm willen aangaan of niet. Traditioneel wordt in het familierecht een sterke nadruk gelegd op de vrije keuze van de partners voor eender welke relatievorm, of de mogelijkheid om hier niet voor te kiezen en dus voor feitelijke samenwoning zonder juridische gevolgen. **SLP** wil, ondanks deze traditie, het familierecht fundamenteel herdenken waarbij we ons niet willen beperken tot het verder opsmukken van het statuut van wettelijke samenwoning, louter en alleen om de 'vrije keuze' niet in vraag te hoeven stellen. Het is immers essentieel voor die frisse blik naar relatievormen, dat de klassieke visie over de keuze-autonomie binnen het familierecht gerelativeerd wordt.

Wij willen het engagement dat mensen opnemen ten opzichte van elkaar door samen te leven, erkennen en voor deze duurzame relaties een beschermingsstatuut voorstellen. Dit statuut wil rechten creëren met terugwerkende kracht ontleend aan de periode van het samenleven, ongeacht de soort van relatievorm. Zowel de samenwonende partners, wettelijk geregistreerd of niet, als de nieuw-samengestelde gezinnen kunnen, wanneer het samenleven ontwricht wordt, zich beroepen op dit statuut, zeker wanneer er nood is aan een faire behandeling voor de kwetsbare partij. Met deze basisbescherming voor samenwoners, erkent **SLP** nog de vele en belangrijke verschillen die blijven bestaan

tussen het statuut 'huwelijk' en het nieuwe statuut voor samenwoners. Het nieuwe statuut behelst vooral bescherming op het vlak van vermogen, onderhoud en in mindere mate het erfrecht. Deze aspecten zullen in verdere stellingen worden behandeld. Daarbij wil **SLP** een algemene en fundamentele hervorming binnen het familierecht, die beantwoordt aan alle nieuwe samenlevingsvormen. Wij wensen geen toevloed aan nieuwe rechtstatuten met specifieke regelingen die oplossingen zijn voor elke aparte leef-of relatievorm.

STELLING 1: SLP pleit voor een basisbescherming van alle samenwoners en erkent hierdoor twee wettelijke statuten voor de bestaande relatievormen: het huwelijk en het samenwonen. De term 'samenwonen' gebruiken we voor elke vorm van duurzame en intieme partnerrelatie ongeacht andere vormen van officiële registratie. Aan de rechten en plichten verbonden aan het huwelijk willen we niet raken. De keuze voor een huwelijk willen we ten volle waarderen.

Getrouwd of niet: maakt het iets uit? Naar het aanvoelen van **SLP** is de ganse problematiek betreffende trouwen of niet, met al haar consequenties, terug te brengen tot het (on)evenwicht tussen feitelijkheid en instituten. Kiezen we kritiekloos voor woorden, de termen, de juridische zekerheid en starre statussen of houden we ook rekening met de realiteit, de evoluties, de dagdagelijkse handelingen en met de toekomst? Om niet te vervallen in wereldvreemde moraalridderij maar ook niet het risico te lopen louter aan de zijlijn te staan, wil **SLP** prioritair uitgaan van de demografische feitelijkheid en sociologische evoluties, en resoluut, optimistisch naar de toekomst kijken.

De eerste belangrijke vaststelling in de demografie is de geleidelijke afname van de component gehuwd samenwonenden. Deze daling wordt vooral veroorzaakt doordat jongere mensen het sluiten van het huwelijk uitstellen of zelfs afstellen, door het toenemende aantal echtscheidingen en doordat de kans dat iemand na een echtscheiding gaat hertrouwen afneemt. Daaraan gekoppeld neemt het ongehuwd samenwonen toe. Een logisch gevolg hiervan is het aantal kinderen dat door ongehuwde samenwoners wordt opgevoed toeneemt. In België wordt één baby op drie buiten het huwelijk geboren.

Hierbij aansluitend zijn de economische consequenties van het niet meer samenleven aan te halen. Terwijl in de meeste gevallen de kinderen na een scheiding nog steeds bij de moeder gaan wonen, blijkt uit enkele onderzoeken dat vrouwen (en dus ook de kinderen die bij hen wonen) na de scheiding duidelijk slechter af zijn dan mannen. Deze vaststellingen gelden evenzeer voor relatiebreuken buiten het huwelijk.

Een overweging die in de juridische en politieke wereld veel voorkomt, is dat indien partners gekozen hebben niet in het huwelijk te treden, verondersteld wordt dat de partners (beiden!) geen enkele regeling willen die van toepassing is op gehuwden. Er wordt dus van uitgegaan dat zij op de hoogte zijn van de verschillen in goederenrechtelijke en andere juridische gevolgen van het huwelijk en buitenhuwelijkse relaties. Diverse onderzoeken in het buitenland tonen evenwel het tegendeel aan.

De redenen waarom mensen samenwonen in plaats van te huwen zijn zeer uiteenlopend. Er is een groot verschil tussen partners, die het huwelijk maar overbodig vinden omdat zij zich toch al gebonden voelen, en anderen, die principieel bezwaar tegen het huwelijk hebben. Voorts is het mogelijk dat de partijen helemaal geen redenen hebben om niet te huwen maar gewoon begonnen zijn samen te wonen zonder hierover nagedacht te hebben. Soms is het niet gehuwd zijn gebaseerd op de wil van één van de partners of slechte communicatie tussen de twee partners.

Centraal staat de vraag of er sprake is van ongelijkwaardige behandeling op basis van een leefvorm. Door de toename van echtscheidingen of het uit elkaar gaan van ongehuwden, worden de rechters steeds meer met situaties geconfronteerd waarbij het bestaande rechtstelsel niet toereikend is. Sommige situaties komen zo onrechtvaardig over dat bepaalde rechtspraak bijzonder creatief met het recht omgaat. Men kan toejuichen dat rechters uitgedaagd blijven om een billijk antwoord te vinden voor zeer concrete problemen, maar de rechtsonzekerheid wordt groter. Ook de notarissen hebben niet lang geleden aangeklaagd dat hun oplossingen voor de veelheid aan nieuwe samenlevingsvormen op grenzen stuiten en de wetgever niet langer onverschillig kan toekijken.

Het is voor **SLP** een evidentie dat het gezinsleven, elk gezinsleven, per definitie een minimale bescherming verdient en dat er geen recht kan bestaan om samen te leven zonder enige afdwingbare verplichting hieromtrent. Het gaat niet op om bepaalde waarden zoals solidariteit en billijkheid te claimen, maar deze te reserveren voor een beperkte groep die zich aansluit bij een bepaald instituut. Wie bescherming van het gezinsleven beperkt tot gehuwde partners, geeft daarmee aan dat er daarbuiten een gezinsleven kan bestaan dat niet beschermingswaardig is.

De wet evolueert traag en loopt achter op de evolutie van de samenleving. Het gevolg is dat de wettelijke vlag de maatschappelijke lading niet meer dekt en dat het gerechtelijke schoentje knelt. Het is noodzakelijk voor **SLP** dat het familierecht wordt herdacht en dat dit op een fundamentele en globale manier gebeurt. Wij moeten de woorden van een contract durven doorprikken. **SLP** kiest in de hierna volgende voorstellen dan ook voor het wegwerken van de discriminatie van de samenwonenden en pleit voor een relatievorm met verantwoordelijkheid, een humaner echtscheidingsrecht en meer bescherming voor de nieuwe samenlevingsvormen.

I. RELATIEVERMOGENSRECHT

De vermogensrechtelijke -financiële en economische -gevolgen van het aangaan van een huwelijk worden traditioneel geregeld door het huwelijksvermogensrecht. Deze afspraken gelden ten aanzien van beide partners (interne werking) maar ook ten aanzien van buitenstaanders (externe werking). De bescherming in het vermogensrecht varieert naargelang de relatievorm, gaande van een ruime en sterke bescherming voor het huwelijk over een beperkte bescherming voor de wettelijke samenwoning, tot helemaal geen bescherming bij feitelijke samenwoners. Binnen het vermogensrecht is het dus bijzonder relevant of de partners getrouwd zijn of niet.

*In een tijd waarin de afstamming van kinderen neutraal is geworden en niet meer aan het huwelijk wordt gelieerd, waarin relatievorming op talloze verschillende manieren wordt georganiseerd, is het voor **SLP** echter ondenkbaar dat de garantie van een billijke en correcte vermogensrechtelijke regeling en afwikkeling van een intieme relatie zou worden beperkt tot een huwelijk. Wij kiezen daarom niet voor méér huwelijksvermogensrecht, maar des te meer voor een evenwichtig relatievermogensrecht.*

Externe werking Indien **SLP** de bescherming in het vermogen wil uitbreiden tot elke duurzame intieme relatie, mogen we de minder aangename aspecten van het huwelijksvermogensrecht niet selectief uit het oog verliezen. Als partners huwen met gemeenschap van goederen heeft dit tot gevolg dat als een partner huishoudelijke schulden maakt, de andere partner hier ook op aangesproken kan worden. Deze aansprakelijkheid voor schulden ten aanzien van derden kan je niet handhaven enkel en alleen voor gehuwden en niet voor feitelijke samenwoners.

SLP vindt daarom dat het relatievermogensrecht enkel een billijke regeling tussen de partners onderling moet beogen en deze regeling niet gebaat is met enige externe werking. Een privé-schuldeiser kan verhaal zoeken op het aandeel gemeenschappelijk vermogen van de partner die de schulden gemaakt heeft, en enkel op diens aandeel daarin, in principe dus de helft. De andere helft is eigendom van de andere partner – niet schuldenaar -en daar heeft de schuldeiser geen bemoeienis mee.

STELLING 2: **SLP** wil het verhaal van derden-schuldeisers op het gemeenschappelijk vermogen beperken tot het aandeel van de partner-debiteur in dit gemeenschappelijk vermogen, in principe dus de helft.

Vermogensrecht

Neem het voorbeeld waarbij de vriendin, na enkele jaren samenwonen, haar voltijdse job naar deeltijds omzet om het huishouden en de zorg voor het kindje voor haar rekening te nemen. Haar vriend draagt bij door extra hard te werken. De dagelijkse rekeningen worden vooral van haar rekening betaald en de grote en duurzame goederen worden meestal door hem betaald, soms zelfs enkel op zijn naam. Hij betaalt er immers voor. Wanneer dit koppel na een tiental jaren uit elkaar gaat, zal de manier waarop er met de goederen en geld is omgegaan, zelfs met goede bedoelingen (alles ging immers goed), enorm bepalend zijn voor hun verdere levenswijze. De vriendin heeft geen vermogen opgebouwd, zal haar carrière terug moeten aanzwengelen en heeft geen recht op alimentatie. Als alleenstaande moeder zal het onmogelijk zijn dezelfde levensstandaard te behouden.

Om dergelijke wantoestanden tegen te gaan, wil **SLP** elk koppel, van welke geaardheid ook, dat een duurzame relatie aangaat, vermogensrechtelijk en financieel op dezelfde minimale manier beschermen. De afspraak tussen partners om samen te leven en dat leven samen te organiseren, creëert verwachtingen, aanspraken en rechten. Elk van de partners draagt bij tot dit project. Deze bijdrage is een perfect verantwoorde grondslag om een aandeel te claimen in het vermogen dat tijdens de duur van dit project dankzij de gezamenlijke inspanningen van beide partners is opgebouwd.

Het is voor **SLP** niet zo dat de ongehuwde samenlevers exact hetzelfde aanvullend regime als gehuwden moeten krijgen. Naar onze mening moet ook voor samenwoners, in geval van afwezigheid van contractuele afspraken, een aanvullend wettelijke regeling voorhanden zijn, die de vermogenssituatie tussen hen op een correcte en billijke wijze regelt. Van deze beschermingsregeling kan worden afgeweken indien beide partners tijdens het samenleven in een contract vastleggen dat deze regeling, bij een eventuele relatiebreuk, niet op hen van toepassing zal zijn. **SLP** pleit er dus voor dat bij alle koppels die zich ten opzichte van elkaar hebben geëngageerd, een billijk relatievermogensrecht wordt toegepast. Dit vermogensrecht bestaat uit een minimaal dwingend participatierecht in de aanwinsten opgebouwd in de loop van de relatie. Dit betekent dat aan de meest kwetsbare partner een vorderingsrecht wordt toegestaan, ontleend aan de periode van samenleven, dat kan worden ingesteld tegen de ex-partner. De verantwoordelijkheid van de persoon waarmee men jaren heeft samengeleefd, kan dus indien nodig worden aangesproken. Met dien verstande dat de aanspraak beperkt wordt tot de aanwinsten opgebouwd tijdens de samenleefperiode, en dus het vermogen dat voordien werd verzameld buiten schot blijft.

STELLING 3: Voor alle partners die samenwonen op een duurzame manier in een intieme relatie¹ wil **SLP** een aanvullend relatievermogensrecht. Deze regeling bestaat uit een participatierecht om via een vordering te delen in de aanwinsten die tijdens het samenwonen zijn opgebouwd. Van deze beschermingsregeling kan worden afgeweken indien beide partners tijdens het samenleven in een contract vastleggen dat deze regeling, bij een eventuele relatiebreuk, niet op hen van toepassing zal zijn.

Bewijslast

Wettelijke samenwoners en feitelijke samenwoners met een soort contract die hun aandeel in de aanwinsten vorderen, hoeven niet te bewijzen dat ze duurzaam samenleven in een intieme relatie¹. Dit blijkt uit de officialisering van het samenwonen (bv. contract). Voor feitelijke samenwoners zonder enig contract zal de bewijslast op de eiser rusten om aan te tonen dat er wel degelijk sprake is van een duurzame, intieme relatie die de participatieclaim rechtvaardigt. Zelfs voor korte samenleefrelaties kan dit voorstel dienen omdat het proportioneel is: er is immers maar een participatie in de aanwinsten, opgebouwd tijdens de duur van de relatie. Dit betekent niet dat het vrijblijvend feitelijk samenwonen, de zo fel begeerde proefperiode (proefhuwelijk) niet meer kan. De partner die een participatieclaim inroept zal moeten aantonen dat er sprake was van een duurzame relatie met engagement. Een jo-jorelatie of proefrelatie kan dus blijven bestaan maar dat zal dan niet enkel moeten blijken uit woorden van de partijen maar ook uit hun gedragingen en daden. Zodra zij zich, ondanks de woorden dat zij zich niet willen binden, zo gedragen dat zij hun relatie op duurzame wijze vorm geven en echt samen iets willen uitbouwen, zullen zij de gevolgen van deze daden moeten dragen.

¹

In de juridische betekenis van het woord

STELLING 4: Het aanvullend relatievermogensrecht geldt automatisch voor alle samenwonende partners in een duurzame, intieme relatie waarvan het samenleven is veruitwendigd door een officialisering. Voor samenwoners zonder enige officialisering wordt de bewijslast omgekeerd. De eiser zal moeten aantonen dat er wel degelijk sprake is van een duurzame, intieme relatie die een participatieclaim in de aanwinsten rechtvaardigt.

II. RECHT OP ONDERHOUD

Er zijn wezenlijke verschillen in de wettelijke regeling van levensonderhoud tussen partners al naargelang er echtscheiding is door onderlinge toestemming of een partij schuldig wordt verklaard aan de echtscheiding. Onderscheid is er ook wat betreft de bevoegdheid van de rechter, afhankelijk van de fase waarin de procedure zich bevindt. In dit onderdeel beperken we ons tot het recht op onderhoud in het licht van de al dan niet gerechtvaardigde verschillen tussen de verscheiden relatievormen, andere aspecten komen terug bij het hoofdstuk 'echtscheiding'.

Wanneer we de verschillen betreffende het recht op uitkering ten behoeve van levensonderhoud tussen twee partners in verschillende relatievormen bekijken, is het belangrijk de linken met andere rechtsdomeinen niet uit het oog te verliezen. De politieke keuze onder welke omstandigheden de ex-partner verantwoordelijkheid moet nemen, heeft linken met het sociaal vangnet door de overheid voorzien. Indirect houdt dit weer een keuze in over verantwoordelijkheid en vrijheid, oftewel hier concreet bij welke engagementen draagt de ex-partner een verantwoordelijkheid en bij welke de staat? Bij een relatiebreuk bij samenwoners, geldt de maatschappelijke solidariteit wanneer een van de partners geen of te weinig inkomen heeft. Bij echtscheiding geldt nog altijd de familiale solidariteit. Ook bestaat er een wisselwerking met het vermogensrecht, al heeft het recht op onderhoud betrekking op inkomen. Indien na beëindiging van de relatie een evenredige verdeling van het tijdens de relatie opgebouwde vermogen heeft plaatsgevonden, is de kans dat één van de partners niet in staat is in haar of zijn eigen onderhoud te voorzien soms aanzienlijk klein. Dit geldt natuurlijk niet voor een partner met een laag inkomen.

Alimentatie

De familierechtelijke regeling van een aanspraak op onderhoud jegens de partner vloeit voort uit twee factoren: een veronderstelde ongelijke situatie op de arbeidsmarkt en de inkomensderving die het krijgen en opvoeden van kinderen met zich mee brengt. Wat betreft de arbeidspositie van vrouwen en mannen kan bondig worden gesteld dat de helft van de vrouwen in Vlaanderen een betaalde job heeft, vaak deeltijds, tegenover 72 % van de mannen, nagenoeg allemaal voltijds. De meeste vrouwen werken deeltijds om arbeid met zorgtaken en gezinsleven te kunnen combineren. De gemiddelde bruto maandlonen (voltijdse baan) van mannen en vrouwen liggen nog sterk uit elkaar maar de situatie verbetert wel geleidelijk aan. De tweede factor die verbonden is met de (on)mogelijkheid om in eigen levensonderhoud te voorzien, is het krijgen en opvoeden van kinderen. Door de traditionele link tussen het sluiten van een huwelijk en het opvoeden van kinderen, vloeit van oudsher een wederzijdse onderhoudsverplichting tussen de partners onderling voort, die ook na beëindiging van de relatie voort kan duren.

In België rust er geen wettelijke plicht op een feitelijke samenleving om in levensonderhoud van de partner te voorzien, noch tijdens de relatie, noch bij beëindiging ervan. Wettelijke samenwoners genieten wel een zekere bescherming maar niet ruim genoeg. **SLP** roept hier weer de feitelijke realiteit in. Tijdens het samenleven zijn er engagementen ontstaan. Van zodra het minder goed gaat tussen partners na een zekere tijd samenleven, is het volgens ons niet aanvaardbaar om zomaar hiernaar de rug te draaien waardoor één van de partners in moeilijke omstandigheden achterblijft. **SLP** is dan ook overtuigd van de behoefte aan een alimentatieregeling na verbreking van een samenlevingsrelatie, zeker als er gezamenlijke kinderen zijn, maar ook in andere omstandigheden.

STELLING 5: Ingeval van behoefte van één van de partners, krijgen samenwonenden na beëindiging van de relatie en onder bepaalde voorwaarden een bijzonder recht op een billijke alimentatieregeling. Er bestaat geen recht op uitkering indien de ex-samenleever wel in staat is om in haar of zijn levensonderhoud te voorzien.

Duur

Wat betreft de duur willen we de uitkering verbinden aan een tijdslimiet en afhankelijk maken van de samenleefperiode. Bij gehuwden is de alimentatie in beginsel onbeperkt, maar dit principe staat ook op losse schroeven. **SLP** stelt voor dat de duur van de betaling gelijk zou zijn aan de duur van de relatie, verbonden aan een minimum en maximum. Een voorbeeld kan zijn, dat een relatie van minimum 3 jaar een recht op onderhoud kan doen ontstaan. Indien de relatie uiteindelijk 7 jaar heeft geduurd, kan de partner 7 jaar onderhoud vorderen. Zoals **SLP** ook voor gehuwden wil voorstellen, kan de alimentatieverplichting gelimiteerd worden tot bijvoorbeeld maximum 12 jaar. Over de termijnen kan natuurlijk gedebatteerd worden.

STELLING 6: De duur van de alimentatie-uitkering, zowel van de samenwonenden als voor de gehuwden, wordt bepaald door de duur van het samenleven of door de duur van het huwelijk maar wordt tevens aan een maximum tijdslimiet onderworpen. De maximum tijdslimiet kan de duur van de relatie nooit overschrijden.

Lotsverbondenheid en bewijslast

De duur en de hoogte van de uitkering zijn eigenlijk maatstaven die bepalen in welke mate de lotsverbondenheid, het engagement tussen de samenwonende partners, speelt. Het voordeel van deze interpretatie van de lotsverbondenheid als grondslag van de onderhoudsvordering is de duidelijkheid. Mogelijke afspraken tussen partners gemaakt hierover tijdens de relatie, zijn veel moeilijker te bewijzen. Een praktisch probleem anders dan bij het huwelijk, is dat er bij het ongehuwd samenwonen geen formele vaststelling is van het moment van het begin en einde van de samenleving. Bij onenigheid tussen de partners moet de aandacht daarom gericht worden op de door derden waarneembare feiten: het samen ingeschreven staan op een adres, contacten met de verhuurder, de manier waarop het paar zich als zodanig tegenover en in de samenleving heeft gedragen en geprofileerd. De relatie is geacht te zijn beëindigd wanneer een van de partners trouwt of gaat samenwonen met iemand anders, sterft, het huis verlaat, een verzoek tot verdeling van het vermogen indient, enzovoort.

STELLING 7: Het begin of het einde van een duurzame samenleefrelatie kan op gelijk welke wijze bewezen worden.

Beperkingen

Natuurlijk geldt in alle situaties dat er geen recht op een uitkering bestaat indien de ex-samenleever wel in staat is om in haar of zijn levensonderhoud te voorzien of dit redelijkerwijze van hem of haar kan worden verwacht. Voorts dient de uitkering te worden verminderd indien de partner die de uitkering ontvangt, met een ander een huwelijk aangaat, dan wel gaat samenwonen met een ander als waren zij gehuwd (of zich laat registreren).

STELLING 8: De alimentatie-uitkering vervalt indien de uitkeringsgerechtigde met iemand anders een duurzame, intieme samenleefrelatie aangaat of huwt. De alimentatie-uitkering kan verminderd worden indien de financiële situatie van één van beide partners wijzigt.

III. BONTE BENDE KINDEREN

De vraag of partners getrouwd zijn of niet, heeft niet alleen gevolgen voor henzelf, maar ook voor hun kinderen. Zolang het gaat om gezamenlijke kinderen van het samenwonende koppel, zijn de verschillen eerder beperkt. Maar in gezinnen waar natuurlijke en stiefouders, eigen kinderen en stiefkinderen, en halfbroers en halfzussen vaak een bonte bende vormen, ligt het soms heel wat minder eenvoudig. En wat geldt voor de relatie tussen de partners zelf, geldt ook ten opzichte van de kinderen: de minder leuke en vaak onbedoelde gevolgen van de gekozen samenlevingsvorm worden dikwijls pas duidelijk bij een scheiding of bij het overlijden van één van de partners. Enkele aspecten betreffende de kinderen worden ook in volgende delen besproken.

Afstamming en naamgeving

De regeling van de naam van het kind laat grote verschillen zien naargelang de ouders getrouwd zijn of niet. De regeling in België is sterk afhankelijk van het tijdstip waarop de afstamming langs vaderszijde en langs moederszijde is komen vast te staan. Binnen het huwelijk is het in de regel zo dat beide afstammingsbanden tegelijk worden vastgesteld bij het opmaken van de akte van geboorte. Voor een kind wiens ouders niet gehuwd zijn, moet gezorgd worden voor de gewenste volgorde waarin de afstammingsbanden worden vastgelegd, of voor een aanvullende verklaring, indien de ouders wensen dat het kind de naam van de vader draagt. Maar dan valt ook weer op dat alleen voor ouders die niet gehuwd zijn de mogelijkheid bestaat om de volgorde van de vaststelling van afstammingsbanden zo te bepalen, dat de naam van de moeder in de geboorteakte wordt toegekend en dat dit later niet verandert als ook het vaderschap komt vast te staan. Binnen het huwelijk waar de afstamming in hoofde van de vader door de vaderschapsregel komt vast te staan, is het niet mogelijk de naam van de moeder te geven.

Gehuwd of niet, het maakt hier wel degelijk iets uit, en de naam van het kind wordt hier een symbool voor de evoluties die het familierecht en de gezinnen in de dagdagelijkse realiteit ondergaan. Er zijn enkele jaren geleden voorstellen neergelegd om het keuzerecht inzake naamgeving mogelijk te maken. De nadelen van de keuzemogelijkheid zijn de vele en ingewikkelde procedures en het gebrek aan eenvormigheid. Daarom doet **SLP** een eenvoudig voorstel.

STELLING 9: Elk kind draagt een dubbele naam: die van beide ouders.

Erfrechtelijke bescherming van de kinderen

Voor kinderen uit een vroegere partnerrelatie van de erflater, die hun erfrechtelijke aanspraken jegens diens nieuwe langstlevende partner (de stiefouder van de kinderen) geldend willen maken, maakt het heel wat uit of de erflater wel of niet gehuwd is geweest. In België worden kinderen uit een eerste huwelijk van de erflater beschermd tegen overmatige huwelijksvoordelen die hun ouder aan de langstlevende echtgenote of echtgenoot (dus de stiefouder van de kinderen) in een huwelijkscontract toekent. Alle vermogen dat de langstlevende door vermogensrechtelijke regeling verkrijgt en dat de helft van de aanwinsten overstijgt, wordt als schenking aangemerkt indien er kinderen aanwezig zijn uit een vorig huwelijk. Dit betekent dat de huwelijksvoordelen eventueel mee verrekend kunnen worden in de nalatenschap van de overleden ouder. De wet heeft het expliciet over kinderen 'uit een vroeger huwelijk', niet 'uit een vroegere relatie'..... Indien de kinderen van de erflater dus niet uit een eerder huwelijk, maar uit een eerder ongehuwde samenwoning zijn geboren, genieten zij geen enkele bescherming tegen overmatige bevoordeling via het huwelijksvermogensrecht van de nieuwe gehuwde partner van de erflater.

SLP pleit er dan ook voor dat de wetgever de toevoeging 'kinderen uit een andere relatie' dient over te nemen. Er kan tevens geen twijfel over bestaan dat ook kinderen uit overspel deze bescherming kunnen inroepen.

STELLING 10: SLP wil de bescherming van de erfrechten van de kinderen (van de erflater) tegen de huwelijksvoordelen van de langstlevende echtgeno(o)t(e), uitbreiden tot alle kinderen, ook diegenen die geboren zijn buiten een huwelijk.

Adoptie

Zelfs na de hervorming van de adoptiewetgeving in 2003 en de beperkte reparatie daarvan in 2004, blijft het iets uitmaken voor de ouders die een kind willen adopteren of ze gehuwd zijn of niet. Gezamenlijke adoptie is voor feitelijke samenwoners onderworpen aan de voorwaarde van een 'permanente en affectieve relatie', daar waar het voor de gehuwden en wettelijk samenwonenden volstaat met het inroepen dat ze gehuwd zijn of wettelijk samenwonen. Het onderscheid wordt hier gerechtvaardigd door de bescherming van het belang van het kind. Deze zienswijze veronderstelt dat een huwelijk eerder dan samenwonen garant staat voor een grotere stabiliteit van de relatie of draagkracht van de relatie om samen een kind op te voeden. Het is niet onredelijk om vereisten te stellen aan de relatie van de kandidaat-adoptanten maar het onderscheid maken tussen gehuwden en samenwoners lijkt eerder discriminerend. De maatschappelijke onderzoeken naar de geschiktheid van de adoptanten in opdracht van de jeugdrechtbanken, bieden kwalitatief genoeg garanties voor een succesvolle adoptie.

STELLING 11: SLP meent dat het verzoek tot adoptie door twee personen samen, slechts kan worden gedaan indien zij met elkaar op een duurzame en intieme wijze samenleven. Deze vereiste geldt ongeacht het koppel gehuwd is of samenwoont.

IV. MINDER BLOEDRECHT

De langstlevende huwelijkspartner geniet van een bijzonder erfrechtelijke bescherming die niet voorhanden is voor de partner die niet gehuwd is. In Vlaanderen zijn sinds enkele jaren de successierechten tussen gehuwden en samenwonenden gelijkgesteld. Die fiscale gelijkstelling kreeg veel aandacht waardoor ook bij veel samenwoners de verkeerde indruk ontstond dat het voor het erven geen verschil meer maakt of men al dan niet gehuwd is. Niets is minder waar. Het erfrecht is namelijk nog steeds niet aangepast. Dit betekent dat samenwoners niet automatisch van elkaar gaan erven, zoals gehuwden dat wel doen. Wie samenwoont en wil dat zijn partner van hem of haar erft, moet daartoe een testament maken. Daarbij stoot men op het probleem van de zogenaamde reserves.

Geen reserve omhoog

In België kan men niet altijd vrij beschikken over zijn nalatenschap. Sommige familieleden hebben immers recht op een minimumaandeel in de erfenis. Dit zijn de 'reservataire erfgenamen'. Wat de langstlevende echtgenoot erft, hangt af van de familiale situatie. Ook kinderen zijn reservataire erfgenamen. Als er één kind is, heeft dat recht op de helft van de nalatenschap. Over de andere helft kan de overledene dan vrij beschikken via een testament. Zijn er twee kinderen, dan hebben ze elk recht op een derde, enz. Als één van de kinderen al overleden is, maar zelf kinderen had, nemen die kinderen zijn of haar plaats in.

Ten slotte bestaat er ook een reserve in opgaande lijn, de zogenaamde ascendentenreserve. Die bedraagt een vierde van de nalatenschap in elke opgaande lijn. De ascendentenreserve vervalt echter in twee gevallen: wanneer de overledene getrouwd was, en wanneer hij of zij kinderen had. Bij een wettelijke of feitelijke samenwoning is dit niet het geval. Net bij atypische gezinsvormen of samenwoners komt het vaak voor dat de voorbehouden reserve voor ouders of grootouders (en hun plaatsvervangers), de vrijheid om te beschikken, belemmert. En net bij deze nieuwe gezinssamenstellingen is er de wens om anderen buiten de reservataire te begunstigen. Voor **SLP** zijn alle gezinsvormen beschermingswaardig. Partners die in gezinsverband met elkaar samenleven, wensen van elkaar te kunnen erven, ongeacht of ze met elkaar gehuwd zijn of niet. **SLP** wil dan ook het voorbehouden erfdeel van bloedverwanten in opgaande lijn opheffen. Hierdoor kan de ongehuwde persoon zonder kinderen, zijn of haar samenwonende partner of eender wie voor een groter deel begunstigen.

STELLING 12: Het voorbehouden erfdeel van bloedverwanten in opgaande lijn wordt afgeschaft. Hierdoor kan de ongehuwde persoon zonder kinderen, eender wie voor een groter deel begunstigen.

Erfrecht is bloedrecht

Elke beschouwing over erfrecht van echtgenoten of partners moet in samenhang gezien worden met het huwelijksvermogensrecht, of liever het relatievermogensrecht. De nalatenschap bestaat uit de helft van de gemeenschap vermeerderd met de privé-goederen van de overledene. Voor wettelijke samenwoners geldt het principe dat elk zijn eigen vermogen heeft, behalve verkrijgingen op beider naam, en er geldt een weerlegbaar vermoeden van onverdeeldheid van roerende goederen. Wel kan een en ander zwaar worden aangepast aan de hand van een huwelijkscontract, samenlevingsovereenkomst of huwelijksvoorwaarden.

Op het vlak van het intestaat erfrecht (aanvullende regeling als er geen testament is), geldt een automatische vererving ten gunste van de langstlevende echtgenoot. De positie van

deze is in functie van de erfgenamen waarmee de langstlevende in concurrentie komt. Als er ook kinderen zijn, bekomt de echtgenoot vruchtgebruik op de ganse nalatenschap en erven de kinderen de blote eigendom (eigendom van het goed, zonder het vruchtgebruik). In confrontatie met andere bloedverwanten zien we het belang van het huwelijksvermogensrecht de kop opsteken. Van het gemeenschappelijk vermogen krijgt de langstlevende alles in volle eigendom, van het privé vermogen van de erflater alleen het vruchtgebruik. De anderen krijgen de blote eigendom hiervan. Privé vermogen moet in de familie blijven: erfrecht is bloedrecht. Een zeer belangrijk en voor de praktijk soms verrassend kenmerk van het Belgisch erfrechtelijk vruchtgebruik is de mogelijkheid van de langstlevende echtgenoot of van de blote eigenaars om de rechter te vragen dit om te zetten in een som geld, een lijfrente of in de volle eigendom van een deel van de erfgoederen. Ter bescherming van het woonmilieu van de langstlevende kan vruchtgebruik op de gezinswoning niet worden omgezet zonder haar akkoord.

De wettelijke samenwoners kunnen niets van bovenstaande claimen, en zeker niet de feitelijke samenwoners. Het is dan ook eigenaardig dat op het vlak van successierechten, mits voldaan aan bepaalde voorwaarden, wel een veel verdergaande gelijkschakeling is van echtgenoten, wettelijke en feitelijke samenwoners. **SLP** vraagt zich af waarom deze gelijkschakeling niet op burgerrechtelijk vlak wordt doorgetrokken?

STELLING 13: SLP pleit voor een erfrechtelijke intestaatregeling waarbij de samenwonende partner voor de rechtbank een deel van de nalatenschap kan opeisen, op grond van behoefte of geleverde bijdrage. Deze aanspraak is echter beperkt tot het aandeel van het gemeenschappelijk vermogen dat in de nalatenschap valt.

V. GENERATIE MIKADO

Veel gezinnen in de 21ste eeuw leven niet meer volgens het aloude script. In voorgaande stellingen hebben we willen duidelijk maken dat bloedbanden, de overdracht van genetisch materiaal en het doorgeven van bezittingen van generatie op generatie niet meer voor iedereen de familiale basis uitmaakt. Als mikadostokjes die telkens door elkaar gegooid kunnen worden, bestaan ze uit verschillende stukjes gezin. 'Verwantschap' is in die zin ook een gevoel geworden: mensen voelen zich familie van elkaar, los van de biologische, juridische en administratieve werkelijkheid. Dat er aan de klassieke stamboom wordt geschud, betekent niet dat er ook in die kleurrijke families geen bijzonder hechte banden kunnen ontstaan. Alleen, de relaties worden wel een heel stuk complexer ('Bijna Familie. Over nieuwe samengestelde gezinnen' van Kaat Schaubroeck, 2005, Standaard Uitgeverij nv, Antwerpen; zie ook de voorstellen in dit hoofdstuk).

Onbekend, onbemind

Aangezien het rijksregister alleen de verwantschap weergeeft tussen het gezinshoofd en het kind, weet niemand juist hoeveel stiefgezinnen België telt. Voor 1999 kwam het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie tot de schatting dat 120.775 minderjarigen in Vlaanderen (ongeveer 10%) in een nieuw samengesteld gezin leefden. In 2003 is dat aantal opgelopen tot 12%. Daarnaast is in 2004 nog eens ruim één op tien huishoudens een eenoudergezin, waar wellicht ook vaak stiefouders langskomen, zonder dat ze inwonen. Ten slotte zijn er de vele gescheiden ouders, meestal vaders, die volwaardige ouders blijven, maar bij wie geen kind gedomicilieerd is. Statistisch zijn dat geen eenoudergezinnen, laat staan stiefgezinnen als er een nieuwe partner opduikt. Toch kunnen ook daar tijdelijk bijzonder veel kinderen vertoeven en neemt de parttime-stiefouder dan net zo goed ouderlijke taken op zich. Men zegt wel eens over deze partners dat ze de 'nulde' plaats bekleden, omdat ze helemaal onzichtbaar blijven.

Vast staat dat nieuw samengestelde gezinnen een gestaag groeiende groep vormen, waar onze maatschappij zich niet altijd raad mee weet. Vanuit de beleving van de partners en kinderen in nieuw samengestelde gezinnen blijkt dat hun gezinscontext vaak broos is, en zo ook wordt ervaren. Dit maakt samenleven soms moeilijk, maar het sterkt de partijen ook om aan dit samenleven te werken en erover te communiceren. Ook vanuit de hulp- en bemiddelingspraktijk komt niet het signaal dat nieuw samengestelde gezinnen méér problemen zouden hebben. Ze hebben niet meer problemen, maar wel andere problemen.

Opvallend bij deze nieuwe gezinsvormen is dat de partners bij hun poging verschillende families te laten samensmelten, vaak heel alleen staan in hun zoektocht. Er bestaat geen draaiboek voor het ideale mikadogezin. **SLP** wil tegemoet komen aan deze nieuwe families, maar wil zich hierbij niet laten leiden door veralgemeningen. Een probleem is dan ook het gebrek aan onderzoeksmateriaal en literatuur.

STELLING 14: **SLP** meent dat er meer onderzoek nodig is naar het aantal en de evolutie van nieuw samengestelde gezinnen. Meer systematisch en wetenschappelijk onderzoek naar de beleving van nieuw samengestelde gezinnen en hun specifieke problemen, is noodzakelijk om zo tot beleidsaanbevelingen te komen.

Kinderen aan boord

Een belangrijk 'obstakel' voor de vorming van deze stiefgezinnen, zijn de kinderen. Het feit dat er kinderen zijn, is het grootste verschil tussen de start van een stiefgezin en een gewoon gezin. De grootste uitdaging van de partners bij deze mikadogezinsvorming is de

kinderen een stem geven. De totstandkoming van het stiefgezin en een eventueel beperkte rol van de kinderen in de besluitvorming over het nieuwe gezin, ontwrichten het gezinsevenwicht. De stap naar het samenleven met de partner en zijn of haar kinderen, is voor de alleenstaande ouder zeer kwetsbaar en moeilijk. Aan de andere kant kan dit soms ook een opluchting zijn. Terug opgaan in een familie geeft ook een veilig gevoel; niet meer alleen verantwoordelijk voor het huishouden en de organisatie voor het gezin, samen met de nieuwe partner de problemen maar ook de geneugten van het ouderschap delen. Deze gevoelens worden in het begin niet altijd gedeeld door de kinderen. Bij de vorming van deze nieuwe familie, doet elke actor heel hard zijn best, maar spelen nu eenmaal ook ieders belangen.

STELLING 15: SLP meent dat er algemene opvoedingsondersteuning moet beschikbaar zijn in de kwetsbare overgangssituatie naar een nieuwe gezinssituatie. Ook voor de kinderen moet er psychologische begeleiding voorhanden zijn.

Stiefouder: bijna familie

In een modern stiefgezin kunnen stiefouders nog zo hard hun best doen, nog zo dicht bij de andere gezinsleden komen, echt familie in strikte zin worden ze zelden. Dit om de eenvoudige reden dat in de ogen van het kind (vaak ook van familie en vrienden) alle rollen zijn ingevuld. De vaders, moeders, grootouders enz...zijn al voorradig. Die ambiguïteit wordt perfect weerspiegeld in de wetgeving, die bepaalt dat een stiefouder geen enkele vorm van ouderlijk gezag heeft, maar als echtgeno(o)t(e) van een ouder wel verplicht is tot een bijdrage in de lasten van het huwelijk, dus ook in de kosten voor niet-gemeenschappelijke kinderen in het gezin.

Juridisch komt de uitoefening van het ouderlijk gezag uitsluitend toe aan de persoon die door het recht als de ouder van het kind beschouwd wordt (na afstamming, adoptie). Dit staat haaks op de werkelijkheid. Heel wat kinderen worden dagelijks opgevoed en verzorgd door personen die juridisch geen gezag hebben, terwijl vaak tegelijkertijd de persoon die het ouderlijk gezag heeft, niet langer voor de dagelijkse zorg instaat. Dit scheidt vaak onduidelijkheid en verwarring, ook voor de kinderen.. De groep nieuw samengestelde gezinnen wordt steeds groter, maar ouderlijk gezag en verantwoordelijkheid worden nagenoeg volledig binnen het huwelijk en afstamming gekaderd. **SLP** wenst daarom de stiefouder die een duurzame band met het stiefkind kan aantonen een zeker statuut in de opvoeding te geven, al was het maar de volmacht om schooldocumenten te tekenen, of het recht om ouderschapsverlof te nemen. Het statuut van zorgouderschap moet tegemoet komen aan de specifieke positie die een stiefouder inneemt en losstaan van de vele eisen en consequenties van dat gevoelige begrip 'ouderlijk gezag'. Men moet immers ervoor opletten dat de zorgouders niet bedolven worden onder onderhoudsverplichtingen of omgangsregelingen.

STELLING 16: SLP pleit voor een juridische omkadering voor de pedagogische band tussen kinderen en zorgouders.

Beperkte invulling Het voorstel van zorgouderschap door **SLP** vertoont enige raakpunten met de rechtsfiguur van het 'gezamenlijk ouderlijk gezag' zoals dat in Nederland bestaat. Aan de andere kant is er ook een belangrijk onderscheid. Anders dan in het Nederlands systeem eist **SLP** niet dat alleen de partner van de zorgouder met het ouderlijke gezag is belast (dus geen ander biologische ouder). Wel moet de zorgouder gedurende een periode van tenminste één jaar instaan voor de daadwerkelijke opvoeding van het kind.

Daarbij moet er ook een bijzondere affectieve band zijn. In de hypothese dat het kind een afstammingsrelatie heeft ten opzichte van twee ouders, is bovendien vereist dat het normale contact tussen het kind en de ouder, bij wie het niet daadwerkelijk wordt opgevoed, over dezelfde periode ernstig verstoord is. Het spreekt voor zich dat noch de kandidaat-zorgouder noch de ouder die het kind daadwerkelijk opvoedt, verantwoordelijk mag zijn voor deze breuk. Het zorgouderschap wordt dus een ouderschap dat het kind opnieuw uitzicht geeft op een normaal contact met twee ouders.

Wat de gevolgen van de toekenning van het zorgouderschap betreft, beperkt **SLP** het statuut tot de wettelijke verplichting tot het verschaffen van huisvesting, levensonderhoud, toezicht, opvoeding en opleiding van het kind. Bovendien wordt de zorgouder -bij overlijden van de biologische ouder -van rechtswege de voogd over het kind. Het spreekt voor zich dat de jeugdrechtbank de belangen van alle partijen tegen elkaar moet afwegen. Dit wil zeggen dat naast het belang van het kind en het belang van de kandidaat-zorgouder rekening moet worden gehouden met het belang van de biologische ouder die niet instaat voor de daadwerkelijke opvoeding van het kind. Elke beslissing moet genomen worden vanuit het belang van het kind en bovendien moet een kind ouder dan twaalf jaar voorafgaandelijk worden gehoord.

STELLING 17: Het zorgouderschap houdt de verplichting in tot het verschaffen van huisvesting, levensonderhoud, toezicht, opvoeding en opleiding van het kind. Het zorgouderschap kan worden toegekend aan de persoon die minstens één jaar instaat voor de daadwerkelijke opvoeding van het kind en die met het kind een bijzonder affectieve band vertoont. Indien het kind een afstammingsrelatie heeft ten opzichte van twee ouders, is bovendien vereist dat het normale contact tussen het kind en de ouder, bij wie het niet daadwerkelijk wordt opgevoed, over dezelfde periode ernstig verstoord is. De jeugdrechter beslist in het belang van het kind en na het horen van het kind indien het ouder is dan zeven jaar. Het zorgouderschap mag een mogelijk herstel van de relatie tussen kinderen en ouders niet hinderen.

Persoonlijk contact

Het omgangsrecht vormt een onderdeel van het ouderlijk gezag wanneer het gaat om het recht van een ouder om met het kind persoonlijk contact te hebben, bijvoorbeeld na de scheiding van de ouders. Ook de grootouders kunnen hier aanspraak op maken, zelfs indien de afstammingsband verbroken is zoals bijvoorbeeld bij adoptie. Dit is een principiële omgangsrecht, bij onenigheid wordt een rechterlijke toetsing voorzien in het belang van het kind. Ook relevant voor de nieuwe samenlevingsvormen is dat het omgangsrecht ook kan worden toegekend aan iedere derde die aantoont dat hij of zij met het kind 'een bijzondere affectieve band' heeft. Deze mogelijkheid wordt dan ook veel ingeroepen door hen die deel hebben uitgemaakt van het gezin van het kind, en door de breuk in de relatie met de ouder van het kind, het contact met het kind dreigen te verliezen. Het maakt dus geen verschil of bijvoorbeeld de stiefouder en de natuurlijke ouder getrouwd waren of samenwonen. Ook hier is bij onenigheid een rechterlijke toetsing voorzien. Dit omgangsrecht is een gunstige evolutie waarbij rekening wordt gehouden met het toenemende belang van de zorgrelaties en gezinnen die niet alleen door bloedband zijn verbonden.

Bij de toekenning van het omgangsrecht wordt 'het belang van het kind' voortdurend aangehaald, maar zoals zoveel spreekt dit 'kinderbelang' niet uit de concrete regeling zoals blijkt uit de wet van 1995. Volwassenen benoemen hun ideale regeling, altijd in 'het belang van het kind'. Tussen al die versies moet een rechter de beste oplossing kiezen. Het kind horen in zulke kwesties is dan ook voor **SLP** essentieel.

STELLING 18: **SLP** wil dat de kinderen gehoord worden bij de beoordeling en de uitwerking van het omgangsrecht waarvoor een verzoek is ingediend door de grootouders en/of door derden waarmee ze een affectieve band vertonen.

Zelfstandige rechtsingang

Het omgangsrecht is opgevat als een recht van volwassenen naar het kind toe. Dit betekent dat een minderjarige zelf geen initiatiefrecht heeft en geen contact met anderen kan afdwingen. Stel dat een kind dat opgegroeid is in een mikadogezin, na een relatiebreuk of een uithuizing van andere kinderen van het oorspronkelijke of nieuwe gezin, contact wil met een broer, zus, een ander familielid of een niet-familielid in strikte zin, zoals stiefbroers of halfzusjes, dan kan dat contact niet als subjectief recht worden afgedwongen.

STELLING 19: **SLP** wil kinderen zelfstandige rechtsingang verlenen om zo omgangsrecht te vragen met familie en derden waarmee ze een affectieve band vertonen. Minderjarigen kunnen een beroep doen op jeugdadvocaten.

Alle kinderen gelijk

In België is het mogelijk dat een stiefkind erft van een stiefouder, en daarbij in Vlaanderen zelfs maar dezelfde successierechten moet betalen als wanneer het van zijn eigen ouders zou erven. In deze situatie maakt het zelfs niet uit of de stiefouder en natuurlijke ouder getrouwd zijn of wettelijk samenwonen. Het volstaat zelfs dat ze duurzaam (in deze betekenis gedurende minstens één jaar) feitelijk hebben samengewoond. Een belangrijke bedenking is wel dat het stiefkind alleen kan erven bij testament, het is geen 'reservataire' erfgenaam. Ouders van een nieuw samengesteld gezin, die willen dat al hun kinderen en stiefkinderen na hun overlijden een gelijk deel van hun nalatenschap verkrijgen, krijgen dat soms moeilijk georganiseerd. Dat komt omdat de eigen kinderen aanspraak kunnen maken op een voorbehouden erfdeel, en de stiefkinderen niet. Verder in de tekst wil **SLP** pleiten voor een beperking van het voorbehouden gedeelte.

Zelfs bij beperking van het voorbehouden gedeelte, blijft het voor stiefouders in bepaalde omstandigheden onmogelijk hun natuurlijke kinderen gelijk te stellen met de stiefkinderen. Wel moet het volgens **SLP** voor stiefouders, die een heel kinderleven en meer, betrokken zijn geweest bij de opvoeding van de kinderen van zijn of haar partner, mogelijk zijn op een eenvoudige manier de natuurlijke kinderen en stiefkinderen gelijk te stellen wat betreft de erfenis. Ouders, stief of natuurlijk, trachten in mikadogezinnen met veel omzichtigheid de gelijke positie van de kinderen na te streven, en moeten de kans krijgen dit ook na hun overlijden voort te zetten. De erflater die stiefouder is, zou in zijn testament moeten kunnen bepalen dat een stiefkind erft als een eigen kind. In dat geval wordt de reserve van de reservataire erfgenamen berekend alsof het bevoordeelde stiefkind een eigen kind van de erflater was geweest.

STELLING 20: **SLP** stelt voor dat de stiefouder bij testament kan bepalen dat de stiefkinderen, wat betreft de nalatenschap, gelijkgesteld worden met hun eigen, natuurlijke kinderen.

Pleeggezinnen

In België verblijven meer dan 4.800 kinderen bij pleegouders. Soms zijn ze geplaatst met instemming van de natuurlijke ouders. Soms zijn ze geplaatst door de jeugdrechtbank. Wij willen deze gezinnen ook een plaats geven in dit verhaal. In de wetgeving zoals ze nu bestaat, hebben pleegouders meer plichten dan rechten. Ze moeten zorg dragen voor de huisvesting, de behandeling, de opvoeding en het onderricht of de beroepsopleiding van hun

pleegkind. De natuurlijke ouders blijven het ouderlijk gezag over het kind uitoefenen (tenzij bij uitzonderlijke ontzetting). Pleegouders hebben wettelijk geen inspraak over het pleegkind dat zij opvoeden. In de praktijk kan het voorvallen dat een kind dat reeds jaren in een pleeggezin wordt opgevoed, er wordt weggehaald om in een instelling geplaatst te worden, omdat de natuurlijke ouders dit willen. Pleegouders hebben geen enkele stem hierin terwijl hun mening toch moet tellen om het belang van het kind te achterhalen.

SLP wil dat pleegouders, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan het ouderlijk gezag, inspraakrecht krijgen in dagdagelijkse beslissingen over het pleegkind, zoals schoolkeuze, vrije tijdsbesteding en hobby's... Wij voorzien dus niet in een beslissingsrecht voor pleegouders. Daarnaast geven we pleegouders een recht van toegang tot de jeugdrechtbank. Op die manier kunnen zij afdwingen om gehoord te worden in verband met beslissingen, bijvoorbeeld door de natuurlijke ouders, waarbij volgens de pleegouders het belang van het kind gevaar loopt.

STELLING 21: SLP pleit voor een wettelijk statuut voor pleegouders waarbij ze inspraakrecht krijgen wanneer beslissingen worden genomen met betrekking tot het pleegkind dat zij opvoeden. Dit statuut voorziet een recht op toegang tot de rechter om het inspraakrecht te laten gelden telkens als het belang van het kind in het gedrang komt.

Niet-begeleide minderjarige asielzoekers

Niet-begeleide minderjarige asielzoekers zijn jongeren die hier alleen – zonder ouderlijke begeleiding – toekomen. Het merendeel van hen wordt opgevangen in opvangcentra, een deel van hen (vooral 16-18-jarigen) worden opgevangen in de zogenaamde 'lokale opvanginitiatieven' (een vorm van begeleid zelfstandig wonen) en voor de jongsten onder hen wordt getracht een pleeggezin te vinden. Een pleeggezinplaatsing is immers beter in staat de jongere wat huiselijke warmte te bieden. Maar toch is uit onderzoek naar pleegzorg in Vlaanderen gebleken dat de plaatsing van deze jongeren vaak heel moeizaam verloopt.

Op basis van dergelijke negatieve ervaringen, maar ook vanuit de overtuiging van de meerwaarde ervan, is men in Nederland beginnen werken met 'cultuurgezinnen'; pleeggezinnen met dezelfde culturele achtergrond als het pleegkind. De redenering hierachter is immers dat dergelijke kinderen/jongeren op korte tijd al zoveel moeten verwerken en al met zoveel veranderingen geconfronteerd worden, dat ze toch enigszins behoefte hebben aan een omgeving die hen wat meer vertrouwd is. Het is een manier om op de eigen cultuur betrokken te blijven, waardoor ze zich vaak ook beter in hun vel voelen. Dit zal een positieve weerslag hebben op hun poging tot integratie (iemand die zich goed voelt, zal zich beter inzetten op school, zal makkelijker vriendjes maken, ...). In België gebeurt dergelijke plaatsing de facto reeds hier en daar. Het zou dus goed zijn deze opvangmogelijkheid uitgebreid te onderzoeken en ook eens na te gaan wat eventuele valkuilen zijn en hoe die te vermijden. Ook is er sowieso nood aan een betere reglementering/beter beleid m.b.t. de bestaande praktijken.

STELLING 22: SLP pleit voor de mogelijkheid om niet-begeleide minderjarige asielzoekers op te vangen in een pleeggezin met dezelfde culturele achtergrond als het kind /de jongere.

VI. RECHT OP EEN HUMANE ECHTSCHIEDING

*Het moment van de echtscheidingsbeslissing, het moment dat de ouders duidelijk maakten aan de kinderen dat ze uit elkaar gaan, staat voor eeuwig in het geheugen van de kinderen gegrift. Aan de andere kant reageren kinderen ook zeer instrumenteel en nemen ze snel de draad weer op. Op voorwaarde dat ze een waarachtige uitleg krijgen voor de breuk van mama en papa en dat er nadien naar hen geluisterd wordt, maken kinderen een belangrijk onderscheid tussen het moment van de fysieke scheiding en de regeling achteraf, de procedure, zeg maar. De echtscheiding mag niet ontaarden in een vechtscheiding. Het wil de hoofdbetrachting van **SLP** zijn, hier gunstige randvoorwaarden voor te creëren. Wij willen werk maken van een beschaafde scheiding, waarbij het voor de kinderen zo draaglijk mogelijk wordt gemaakt.*

*Voor een scheiding van gehuwde partners moet er steeds een gerechtelijke echtscheidingsprocedure gevoerd worden. Vandaag bestaan er drie verschillende procedures: echtscheiding op grond van bepaalde feiten, echtscheiding op grond van feitelijke scheiding en echtscheiding met onderlinge toestemming. Als ouders kiezen voor een 'tweezijdige echtscheiding' via de scheidingsprocedure met onderlinge toestemming dan maken zij eerst samen (kan via tussenkomst bemiddelaar) een regeling rond het ouderschap en de goederen vooraleer de echtscheidingsprocedure voor de rechter wordt ingezet. Bij een 'eenzijdige scheidingsprocedure' voert de ene ouder een gerechtelijke procedure tegen de andere ouder. Betwistingen rond goederen en ouderschap worden tijdens of na de procedure geregeld. Ofwel is deze eenzijdige procedure gebaseerd op het bewijs van een fout van de andere huwelijkspartner (overspel, grove beledigingen of gewelddaden) ofwel vormt de feitelijke scheiding van de ouders (tenminste twee jaar) de grond tot echtscheiding. **SLP** wil, vanuit het standpunt van de kinderen, voluit gaan voor elke vorm van conflictbeheersende procedure. Een nieuwe scheidingswet moet de ex-partners aansporen om constructief, efficiënt en correct rond een duurzame regeling over hun ouderschap te overleggen. Bij de scheidingsregeling moet ook steeds voldoende rekening worden gehouden met de economische gevolgen van de ontbinding van het gezinsleven. De onderhoudsplicht voor kinderen staat dan wel los van de huwelijksband van de ouders, maar in de praktijk blijkt dat de ontbinding van het gezin als geheel en de onderhoudsregeling tussen de ex-partners vaak een weerslag hebben op de levensstandaard van het kind.*

Schuldloos

Eenzijdige echtscheidingsprocedures gebaseerd op het bewijs van een fout van de partner zijn soms een perfecte karikatuur van een vechtscheiding, waarbij de winnaar alles krijgt en de verliezer alles kwijtraakt. Om die harde strijd tegen te gaan, pleit **SLP** voor een schuldloze echtscheiding. Scheiding moet mogelijk zijn op grond van het willen beëindigen van de affectieve relatie en niet meer door de noodzaak een schuldige aan te duiden (wat neerkomt op een oorlogsverklaring tussen de ex-partners). Gedragingen en feiten die tot afbrokkeling van de relatie hebben geleid, mogen in de scheidingsregeling niet langer als fout of schuld aangemerkt worden. Ook kinderen hebben niets aan een ouderdader die door iedereen in het ongelijk wordt gesteld en aan de andere kant een ouderslachtoffer, die maatschappelijk in alles het gelijk of medelijden krijgt. Kinderen hebben behoefte aan ouders die samenwerken en veiligheid bieden. De schuldprocedure moet dan ook worden afgeschaft, zodat de chantagewapens uit de onderhandelingen verdwijnen. Dit heeft ook tot gevolg dat de alimentatietoekenning niet meer afhankelijk zal zijn van de aanduiding van een schuldige, maar dat er enkel rekening zal worden gehouden met de behoefte in de concrete situatie. Eén uitzondering blijft voorzien, namelijk echtscheiding op grond van gewelddaden of mishandelingen. Een procedure op basis van deze grond, wordt ingezet omwille van de ernst van de feiten, niet met de alimentatie in het achterhoofd. Zulke gevallen horen precies wél in de wet, vermits aldus duidelijk wordt gemaakt dat over

gewelddaden en mishandelingen níet te discussiëren valt, en we die gevallen niet zomaar als 'duurzame ontwrichting' beschouwen. Bij gewelddaden of mishandelingen blijft het van belang dat het slachtoffer enige genoegdoening kan halen uit de aanwijzing van een schuldige.

STELLING 23: **SLP** pleit voor een schuldloze echtscheiding en voor echtscheiding op basis van gewelddaden of mishandelingen. Voor het overige wordt de echtscheiding op grond van bepaalde feiten afgeschaft

Scheidingsbemiddeling Een voor **SLP** tweede belangrijk principe zijn de diverse vormen van ouderschaps-of scheidingsbemiddeling, waarbij ex-partners zo concreet mogelijke afspraken maken over de scheiding en wat er verder met de kinderen gebeurt. Bemiddeling vraagt aan de vroegere partners verantwoordelijkheid op te nemen door samen een goede regeling te treffen wat betreft de kinderen, de goederen en de alimentatie, en dit zonder elkaar betwistende advocaten. Een goed onderhandeld en gedragen regeling heeft meer kans op slagen en vermindert kans op conflicten achteraf, zeker als niemand zich echt een verliezer voelt.

Als ouders kiezen voor een traject met hulp van een bemiddelaar, is het noodzakelijk dat zij akkoord gaan met twee bemiddelingsprincipes. De ouders moeten zelf beslissen, samen. En daarbij moeten de ouders op gelijke voet onderhandelen. De visie van één ouder mag niet zwaarder wegen dan die van de andere. Het toeval wil dat scheidingsbemiddeling perfect in de bestaande wetgeving kan ingepast worden. De echtscheiding door onderlinge toestemming (EOT) is een succes. Dankzij deze procedure regelden in 2002 in Vlaanderen 81% van de ouders het ouderschap zelf. De EOT-procedure ondersteunt het eerste bemiddelingsprincipe, namelijk de ouders zijn meester en beslissen zelf. De wet over de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag ondersteunt het tweede bemiddelingsprincipe. Die wet verplicht ouders op gelijke voet beslissingen te nemen. Geen van beide ouders heeft een machtspositie. Die twee wetten geven ouderschapsbemiddeling dus de beste kansen. De nieuwe voorstellen van de minister van justitie over echtscheiding, waarbij onder meer de aparte EOT-wet wordt afgeschaft, maken ouderschapsbemiddeling niet mogelijk en zullen leiden tot meer vechten, minder onderhandelen en een toename aan rechtszaken.

STELLING 24: De echtscheiding door onderlinge toestemming blijft behouden, vooral met behoud van de essentiële regeling dat er geen akkoord is als er niet over alles een akkoord is. Indien er geen minderjarige kinderen zijn, wordt de echtscheiding door onderlinge toestemming zonder tussenkomst van de rechter gehomologeerd en geakteerd door de ambtenaar van de burgerlijke stand van de laatste echtelijke verblijfplaats.

STELLING 25: **SLP** laat ouders bij voorkeur vrij kiezen over een verblijfsregeling. Als ouders niet tot een akkoord komen, kiezen wij voor coverblijfsouderschap als uitgangspunt voor de rechter.

Bemiddeling promoten

Sinds 2001 is bemiddeling in familiezaken ingevoerd in het gerechtelijk wetboek en kan ze door de rechter worden voorgesteld, maar partners hebben de vrije keuze om daar al dan niet op in te gaan. **SLP** wil de kennismaking met de ouderschapsbemiddeling promoten. Concreet kunnen de ouders pas naar de rechter

stappen als ze een bewijs van een bemiddelingspoging kunnen voorleggen. Notarissen, advocaten en welzijnswerkers kunnen, na een opleiding, een erkenning als bemiddelaar krijgen.

STELLING 26: **SLP** wil scheidingsbemiddeling promoten. Kinderen worden daarbij onder deskundige begeleiding van de bemiddelaar betrokken.

Scheidingsbeleid is welzijnsbeleid

Een goed wettelijk kader en een verplichte kennismaking zijn geen garantie voor een succesvolle, dus conflictvrije, afhandeling van een echtscheiding. **SLP** ziet hier verder een uitdaging voor de Vlaamse overheid. Vlaanderen moet informeren over de verschillende trajecten die bestaan om een echtscheiding conflictvrij te laten verlopen. **SLP** denkt hier aan creatieve ouderschapsregelingen, algemene sensibilisatie en informatie over het scheidingsthema, het verschil tussen een advocaatadviseur of advocaat-bemiddelaar, de mogelijkheid om zich tot eerstelijns hulp te richten voor (goedkope) bemiddeling,... Gevechten zijn soms het gevolg van te weinig informatie. Vooral is het van belang dat het bemiddelingsaanbod bekend wordt gemaakt. Het (echt)scheidingsbeleid als onderdeel van het welzijnsbeleid moet daarom zich blijven richten op een kwalitatief hoogstaand bemiddelingsaanbod. Dit vraagt systematisch onderzoek naar verbetering van onderhandelingspraktijken, welke bemiddelingsprocedures tot het beste resultaat leiden, enz.

STELLING 27: Vlaanderen organiseert een bemiddelingsbeleid rond echtscheiding en ouderschap. Dit houdt in dat de overheid een toegankelijk bemiddelingsaanbod uitbouwt, informeert over dit aanbod en via onderzoek de praktijk blijft verbeteren.

Familierechtbank

Op het vlak van de gerechtelijke procedure ligt de echtscheiding verspreid over diverse rechtbanken. Ook al gaat het in wezen over dezelfde materie, al naar gelang de scheidingssituatie van de ouders of de stand van de procedure kunnen de vrederechter, de jeugdrechter, de voorzitter in kortgeding, de rechter van eerste aanleg of de rechter in hoger beroep bevoegd zijn. De rechtsgang blijft zo een ondoorzichtig doolhof van verschillende procedures en bevoegdheden. Niet alleen raken ouders en kinderen hierin 'verdwaald', ook worden de verschillende gerechtelijke pistes soms misbruikt om zijn of haar gelijk te halen en de procedure nodeloos te rekken. Hierdoor wordt het conflict uitvergroet en kan enkel maar schade worden toegebracht, ook aan de kinderen. **SLP** wil daarom de oprichting van één gespecialiseerde familierechtbank met de nodige multidisciplinaire aanpak.

STELLING 28: **SLP** pleit voor een groepering van bevoegdheden op familiaal vlak in een familierechtbank.

Spreekrecht

Uit belevingsonderzoek bij kinderen van gescheiden ouders, blijkt zeer sterk de noodzaak om kinderen te betrekken bij de afhandeling van de echtscheiding. Het idee dat kinderen rechten hebben bij een scheiding, en dat wat zij denken er wel degelijk toe doet, ligt aan de basis van de invoering van het hoorrecht/spreekrecht in 1994. Voortaan zou elke jongere 'die over het vereiste onderscheidingsvermogen beschikt', zijn mening kunnen geven in juridische procedures die hem of haar aanbelangen. Op dit onderscheidingsvermogen is

geen leeftijd geprikt maar algemeen wordt aangenomen dat het spreekrecht aan kinderen vanaf twaalf jaar slechts uitzonderlijk zal worden geweigerd. Ook jongere kinderen kunnen het woord nemen, als de rechter oordeelt dat ze daar rijp voor zijn. Er zijn twee mogelijkheden. Ten eerste kan de rechter het kind uitnodigen om zich uit te spreken, wat een kind kan weigeren. Een jeugdrechter is zelfs verplicht om een kind van twaalf op te roepen. Een vrederechter of rechter van eerste aanleg gek genoeg niet. Een tweede mogelijkheid is dat het kind een verzoek kan indienen om gehoord te worden, wat de rechter kan weigeren.

De verschillende regelingen toegepast door verschillende rechters zijn verwarrend en onlogisch. De kinderen kunnen door deze onduidelijkheid nooit op de hoogte zijn van hun rechten. Daarbij vraagt het veel van een kind om zelf initiatief te nemen om gehoord te worden, zeker als het zich gegijzeld voelt tussen de ouders. Daarom pleit **SLP** voor een duidelijke regeling voor elke rechter van toepassing, liefst voor de familierechtbank, anders op alle rechters waar de echtscheidingszaak besproken wordt. **SLP** pleit voor een oproepingsplicht vanaf zeven jaar, met de mogelijkheid voor de rechter om iemand te jong te achten onder twaalf jaar. De expertise en gevoeligheid van de familierechtbank moet garant staan voor de zorgvuldige toepassing van het spreekrecht in de praktijk.

STELLING 29: SLP wil voor de familierechtbank in procedures die het kind aanbelangen meer spreekrecht voor kinderen invoeren.

DAVO: universeel en automatisch

In België vinden er jaarlijks 30.000 echtscheidingen plaats. Met het uitspreken van een echtscheiding gaat meestal ook het vastleggen van de onderhoudsgelden voor de ex-partner en/of de kinderen gepaard. Ondanks het feit dat dergelijke regeling vastgelegd wordt door de rechtbank, wordt dit onderhoudsgeld regelmatig niet of slechts gedeeltelijk uitbetaald. Nog geen 60% van de alimentatiegelden voor kinderen wordt op regelmatige basis uitbetaald en zo'n 20 % zelfs helemaal niet. Dit stort heel wat alleenstaande ouders in de armoede of op zijn minst in financieel precare situaties. Om deze situaties te voorkomen en ervoor te zorgen dat ex-partners en kinderen hun recht op onderhoudsgelden beter kunnen doen gelden, is er nood aan een efficiënt (uit)betalingssysteem.. De oprichting van de dienst voor alimentatievorderingen (DAVO) moest aan deze problemen tegemoet komen. Maar door uitholling van het systeem (beperkt tot de laagste inkomensgroepen) en de vele toepassingsproblemen (te weinig bekend, laattijdige en verkeerde betalingen, slechte afhandeling van de weinige aanvragen), gaat de dienst helemaal aan zijn doel voorbij.

SLP kan niet langer dulden dat rechthebbenden slachtoffer worden van de wanbetalingen van hun ex-partner. Wij pleiten voor een universeel systeem dat alimentatie uit de sfeer van bijstandsverlening haalt en definieert als een recht dat gerespecteerd dient te worden en dat voor iedereen moet gelden. De oplossing hiervoor is de oprichting van een dienst als brug tussen de onderhoudsgerechtigde en de onderhoudsplichtige. Het is de dienst die het geld van de onderhoudsplichtige vordert en aan de onderhoudsgerechtigde doorstort. Deze uitbetalingen kunnen als een soort van 'voorschotten' in het huidige systeem beschouwd worden, maar zijn niet beperkt tot onderhoudsgeld voor de kinderen en/of tot een bepaald bedrag. De inwerkingtreding van deze dienst gebeurt niet louter op aanvraag van de rechthebbende, maar zal automatisch gebeuren na de uitspraak van de rechter over de te betalen bijdrage.

STELLING 30: SLP wil de oprichting van een universele en automatische alimentatiedienst, georganiseerd door de overheid. De ex-partners kunnen in onderling akkoord afzien van deze dienstverlening.

GENERATIE MIX

Waar de andere hoofdstukken specifiek handelen over de uitdagingen rond de nieuwe samenlevingsvormen ziet dit hoofdstuk het ruimer. Er worden wel oplossingen naar voor geschoven die tegemoet komen aan problemen rond de nieuwe gezinsvormen, maar dat is niet het enige doel van dit hoofdstuk. We willen ook nadenken over hoe de verschillende generaties samen kunnen leven in deze veranderende maatschappij en hoe ze elkaar kunnen helpen. Verschillende thema's worden besproken: de pensioenen, zorg, de onderhoudsplicht, de kinderbijslag, de erfenissprong, en om te beginnen de positie van ouderen en jongeren binnen de maatschappij.

I. OUDEREN EN JONGEREN ALS BONDGENOTEN

*Het debat tussen ouderen en jongeren is eigenlijk een debat over diversiteit. Zoals je samenleeft met mensen van verschillende etnisch-culturele groepen, zo leef je ook samen met mensen van diverse leeftijden. **SLP** toont zich bezorgd over de groeiende mentale en fysieke kloof tussen jongeren en ouderen in onze samenleving. Uit het industriële tijdperk hebben wij het beeld overgehouden dat je leert als je jong bent, dat je werkt en zorgt als je volwassen bent, en dat je geniet van je welverdiende rust als je oud bent. De leeftijdsgrenzen zitten nog steeds in onze structuren en hoofden. Jongeren en ouderen kennen elkaars interesses onvoldoende, en gaan steeds minder intens met elkaar om. **SLP** wil dan ook impulsen geven aan intergenerationeel contact.*

Het gemeenschapscentrum, de school, het rusthuis, de bibliotheek, ze kunnen stuk voor stuk ontmoetingsplaatsen zijn waar generaties van elkaar kunnen leren. De kracht van de een is het welzijn van de ander. Vooral het verenigingsleven waarin mensen van verschillende leeftijden samenkomen, moeten we koesteren en steunen. Denk bijvoorbeeld aan het harmonieorkest of de fanfare, het zangkoor en de toneelkring, waaraan mensen van alle leeftijden meedoen.

Categoriaal beleid

De overheid moet zich zo organiseren dat een categoriaal beleid mogelijk is. Zo'n beleid voeren, is absoluut niet makkelijk want dat stuit op het onvermogen van de overheid. Die overheid is nu veelal gericht en ingesteld op sectoren. Een categoriaal beleid vertrekt van respect voor de eigenheid van mensen, en wil niet remediërend zijn. Het staat tegenover of naast een sectoraal en territoriaal beleid. Een voorbeeld van een categoriaal beleid is het jeugdbeleid. Langzaam ontstaat de mogelijkheid tot het voeren van een categoriaal ouderenbeleid. Zo krijgen we een integrale benadering die maatregelen groepeerd uit alle bevoegdheidsgebieden, uit welzijn, cultuur, media, wonen, mobiliteit ... Dergelijke aanpak plaatst de betrokken groep veel explicieter in de belangstelling en genereert een krachtiger beleid. Daarom pleit **SLP** voor een integraal beleid en een minister die bevoegd is voor het ouderenbeleid.

STELLING 31: **SLP** pleit voor een integraal ouderenbeleid dat maatregelen groepeerd uit alle bevoegdheidsgebieden. Dergelijk beleid moet zowel op het lokale als op het Vlaamse overheidsniveau mogelijk worden. **SLP** pleit daarbij voor de combinatie van de bevoegdheden jeugd-en ouderenbeleid bij éénzelfde minister.

Ontmoeting, nabijheid en kleinschaligheid

We willen een beleid waarin de eigenheid van de verschillende groepen behouden blijft en waarin er voldoende ruimte is om elkaar te ontmoeten. 'Ontmoeting' is het sleutelwoord. Zowel ouderen en jongeren worden geconfronteerd met een beperkte actieradius. We willen dat de gemeenschappelijke ruimte in de samenleving zo wordt ingericht dat ze kansen creëert om elkaar te ontmoeten, zowel op het micro-als op het macroniveau.

Wijkbewoners moeten betrokken worden en de verantwoordelijkheid krijgen om via buurt-en wijkcomités de concrete invulling op het microniveau te realiseren. Het gaat dan om zaken als het plaatsen van banken en kleine aanpassingen aan de leefomgeving (zoals inrichting van pleintjes of straathoeken, een petanquebaan naast het speelpleintje, aangepaste straatverlichting, ...), op zo een wijze dat ze de ontmoeting tussen alle mensen en alle leeftijden bevordert.

STELLING 32: SLP wil de gemeentebesturen stimuleren om prioritair kleine infrastructuuringrepen te doen gericht naar ontmoeting van mensen uit dezelfde en uit andere generaties. Door de toekenning van wijkbudgetten krijgen wijkbewoners maximale verantwoordelijkheid bij de concrete realisatie van deze ontmoetingsruimten. Hiervoor moet zoveel mogelijk bestaande infrastructuur gebruikt worden, zowel publiek als privé.

Op het *macroniveau* gaat het om de grotere infrastructuur van allerlei voorzieningen. We leven in een tijd van doorgevoerde specialisering van functies en daarmee gelijklopend schaalvergroting. Grootschaligheid gaat echter samen met anonimiteit en vervreemding en haalt mensen weg uit hun omgeving. Wij opteren daarom voor nabije en kleinschalige voorzieningen (zie ook het hoofdstuk 'Onder Dak'). Daarin kunnen verschillende generaties onder één dak thuis zijn. We pleiten tevens om zoveel als mogelijk multifunctionele infrastructuur te realiseren en bestaande aan te passen. We willen 'brede scholen' die naast school ook gemeenschapscentrum en speelplein zijn, net zoals 'brede ouderenvoorzieningen' (rusthuizen, dienstencentra, ...) die ook fungeren als eetzaal voor de lagere school of als feestzaal voor de wijk.

De wet stelt het kadastraal inkomen van bepaalde onroerende goederen vrij van belasting voor een belastingplichtige of een bewoner zonder winst oogmerk die zijn gebouwen heeft bestemd voor bepaalde doeleinden. **SLP** stelt voor dit uit te breiden tot onroerende goederen en delen van onroerende goederen die bestemd zijn voor activiteiten van de amateursport, de jeugdverenigingen en het cultureel werk. Zo zullen niet alleen privé-eigenaars aangemoedigd worden hun infrastructuur kosteloos open te stellen, maar worden ook de lokalen en sportinfrastructuur van de scholen en gebouwen benut, buiten de uren die dienen voor het eigenlijke onderwijs.

STELLING 33: SLP wil kleinschalige, nabije en multifunctionele infrastructuur stimuleren. De vrijstelling van onroerende voorheffing moet uitgebreid worden naar eigenaars zonder winst oogmerk van onroerende goederen die bestemd zijn voor activiteiten van amateursport, jeugdverenigingen en cultureel werk.

STELLING 34: Scholen die hun infrastructuur buiten de schooluren ter beschikking stellen van amateursport, jeugdverenigingen en cultureel werk kunnen hierdoor hun vrijstelling van onroerende voorheffing niet verliezen.

STELLING 35: Voor het bouwen of verbouwen van infrastructuur van amateursport, jeugdverenigingen en cultureel werk dient het laagste BTW-tarief uit de bouwsector van toepassing te zijn.

Intergenerationeel werken

We willen nieuwe coalities, waarin verkokering wordt doorbroken en generaties elkaar kunnen vinden, stimuleren. Er zijn heel veel mogelijkheden om de interactie tussen de generaties te bevorderen. We sommen een aantal voorbeelden op:

-Studentenjobs in rusthuizen, tijdens de vakantie en ook gespreid over het jaar. -Het internetcafé van het rusthuis of het lokaal dienstencentrum, waar ouderen computerles krijgen van whizzkids uit de buurt. -In gemeenschapscentra een laagdrempelige computer / internetvoorziening inrichten voor ouderen vanaf 55 en jongeren vanaf 12 jaar. Zo kunnen ouderen kennismaken met internet en hoe je een computer gebruikt. Jongeren hebben op deze manier ook gemakkelijk toegang tot internet. -Niveaulezen en hulp bij het huiswerk door oudere buurtbewoners die kinderen helpen op de lagere school. -Senioren geven conversatieles aan anderstaligen, vooral in het verwerven van sociale spreekvaardigheid in het Nederlands. -Jongeren helpen ouderen bij installatie zenders op televisie.

STELLING 36: **SLP** pleit voor een Vlaamse interactieve website die allerlei mooie voorbeelden van intergenerationele projecten en organisaties promoot en visieontwikkeling over de interactie tussen generaties stimuleert. De minister voor jeugd-en voor ouderenbeleid is verantwoordelijk voor de website.

II. ERFENISSPRONG

Eén van de belangrijkste domeinen waarin een intergenerationele relatie tot uiting komt, is bij een erfenis. De huidige erfenisregelgeving stamt uit de tijd van Napoleon en is sterk gericht op het klassieke gezin en het behoud van het vermogen binnen de familie. Het overlaten van een nalatenschap is dan ook erg gereguleerd. Een erflater kan op dit moment ook niet vrij bepalen hoe zijn nalatenschap verdeeld moet worden.

De verouderende samenleving en de huidige erfrechtregeling hebben tot gevolg dat bij het overlijden van (hoogbejaarde) personen hun nalatenschap in de eerste plaats overgaat naar hun kinderen, die dan vaak zelf al tot de groep van de senioren behoren. Zij hebben dikwijls de grote investeringen des levens (kinderen en een huis) al achter de rug en met de verkregen erfenis wordt weinig aangevangen. **SLP** wil daarom het erfrecht aanpassen zodat het geld makkelijker terecht komt bij (jongere) mensen die er meer aan hebben, en die de verkregen erfenis sneller gaan aanwenden. Dit maakt het leven voor hen niet alleen makkelijker maar het zal ook een gunstige weerslag hebben op de economie.

SLP wil met twee voorstellen de erfenissprong mogelijk maken.

SLP wil de vrijwillige erfenissprong tot stand brengen door (achter)kleinkinderen via plaatsvervulling rechtstreeks van hun (over)grootouders te laten erven. De (achter)kleinkinderen erven dan in de plaats van hun ouders die hun erfdeel verwerpen. In het huidige erfrecht is het onmogelijk om de plaats te vervullen van een verwerpende erfgenaam. In ons voorstel kan deze plaatsvervulling geheel of gedeeltelijk zijn.

STELLING 37: **SLP** wil (achter)kleinkinderen via plaatsvervulling rechtstreeks van hun (over)grootouders laten erven. De (achter)kleinkinderen erven dan in de plaats van hun (groot)ouders die initiatief nemen en vrijwillig geheel of gedeeltelijk van hun erfenis afzien.

Het tweede voorstel speelt in op de vraag naar meer vrijheid binnen de erfenisregelgeving bij testament. **SLP** wil een groter gedeelte van de erfenis vrij beschikbaar stellen. Ons erfrecht voorziet momenteel enkele reservataire erfgenamen. Dit wil zeggen dat ze beschermd worden door de wet en een voorbehouden erfdeel hebben waarover de erflater bij testament niet vrij kan beschikken. In het vorige deel over het familierecht, pleit **SLP** voor de afschaffing van het voorbehouden deel in opgaande lijn. **SLP** wil verder dat maximum de helft van de nalatenschap voorbehouden wordt voor de kinderen. Indien de erflater nu kinderen heeft, wordt minimum één derde en maximum drie vierde van de nalatenschap voorbehouden. Door een limiet in te stellen kan de erflater een groter deel van de erfenis nalaten aan de kleinkinderen of aan andere mensen met wie hij/zij een affectieve band heeft. Ook mensen die buiten het klassieke gezin staan en die belangrijk waren in eender welke levensfase van de erflater kunnen zo een deel van zijn erfenis krijgen.

STELLING 38: **SLP** wil het voorbehouden gedeelte bij een erfenis beperken tot maximaal de helft van de nalatenschap, evenredig verdeeld over de kinderen.

III. ONDERHOUDSPLICHT

Familiale solidariteit wordt niet enkel spontaan uitgeoefend maar wordt ook deels opgelegd door de wetgever. De onderhoudsplicht is een geval van familiale solidariteit. De wet bepaalt in welke gevallen draagkrachtige personen gehouden zijn (gedeeltelijk) in te staan voor het levensonderhoud van behoeftige familieleden. De bekendste onderhoudsplicht is de onderhoudsplicht van ouders tegenover hun minderjarige of studerende kinderen. Ook bloedverwanten in opgaande en neerdalende lijn (kind, ouder, grootouder) zijn elkaar levensonderhoud verschuldigd. Tussen aanverwanten is er een onderhoudsplicht tussen de stiefouder en het stiefkind en in bepaalde gevallen tussen de schoonouder en het schoonkind. Bij de totstandkoming van de Code Civil in 1804 was het belang van de onderhoudsplicht veel groter dan nu. De staat en de openbare verzekeringssystemen staan nu grotendeels in voor de sociale zekerheid (gemeenschapssolidariteit).

Er is een constant spanningsveld tussen de familiale en gemeenschapssolidariteit: moet er meer van het ene zijn of meer van het andere? Dat meer en meer de onderhoudsplichten binnen de familie in vraag worden gesteld, illustreert dit perfect. Waarover gaat het precies? Het begint wanneer ouderen hulpbehoevend zijn en in een rusthuis worden opgenomen. De maandelijkse kosten die hiermee gepaard gaan overtreffen in heel wat gevallen het inkomen van de persoon in kwestie. Vaak betalen de familieleden spontaan het tekort, zo niet kan de oudere een beroep doen op de steun van het OCMW. Dit OCMW kan de kosten recupereren bij de onderhoudsplichtige kinderen. Tot waar reikt de familiale solidariteit en waar begint de gemeenschapssolidariteit?

SLP pleit met concrete voorstellen voor een evenwicht tussen de familiale en gemeenschapssolidariteit.

Onderhoudsplicht tussen verwanten

De kinderen zijn levensonderhoud verschuldigd aan hun ouders en hun andere bloedverwanten in opgaande lijn die behoeftig zijn. De behoefte moet onvrijwillig zijn. Deze onderhoudsplicht is wederkerig. Er bestaan geen gronden van onwaardigheid waardoor het recht op levensonderhoud vervalt. Het onrecht dat een onderhoudsgerechtigde een onderhoudsplichtige zou hebben aangedaan, heeft geen invloed op de onderhoudsplicht. Dit wordt vaak als onrechtvaardig gevoeld. Moet het kind nog betalen voor zijn ouder indien de ouder niet heeft gezorgd voor een goede opvoeding en opleiding of jarenlang niet naar zijn kind heeft omgekeken? Is een ouder nog onderhoud verschuldigd aan het kind dat geweld heeft gepleegd op zijn ouder of zijn ouder heeft opgelicht?

In het erfrecht wordt in bepaalde gevallen (veroordeling wegens moord of doding van de erflater, lasterlijke beschuldiging van de overledene van een misdaad) het onbetamelijk gedrag van een erfgenaam tegenover de erflater gesanctioneerd. De erfgenaam is onwaardig om te erven en erft dan niets van de overledene.

SLP wil ook in de onderhoudsplicht tussen verwanten gronden van onwaardigheid invoeren. Bij onbetamelijk gedrag van de onderhoudsgerechtigde tegenover de onderhoudsplichtige vervalt het recht op levensonderhoud. De wet moet duidelijk bepalen in welke gevallen de onderhoudsgerechtigde geen aanspraak meer kan maken op levensonderhoud door de onderhoudsplichtige.

STELLING 39: **SLP** wil in de onderhoudsplicht tussen verwanten gronden van onwaardigheid invoeren. Bij onbetamelijk gedrag van de onderhoudsgerechtigde

tegenover de onderhoudsplichtige vervalt in bepaalde gevallen het recht op levensonderhoud.

Onderhoudsplicht tussen aanverwanten

Schoonkinderen en schoonouders zijn elkaar wederkerig levensonderhoud verschuldigd bij behoefte. Deze verplichting houdt op wanneer de schoonouder hertrouwt. De onderhoudsrelatie vervalt wederzijds bij het overlijden van het kind dat de aanverwantschap heeft doen ontstaan, tenminste als er geen nakomelingen (meer) zijn uit het huwelijk met het schoonkind. De onderhoudsplicht eindigt ook wederzijds bij ontbinding van het huwelijk tussen kind en schoonkind door echtscheiding, zelfs al zijn er afstammelingen uit dat huwelijk.

Wanneer een koppel niet huwt maar op een duurzame manier samenwoont, bestaat een dergelijke onderhoudsplicht niet tegenover de ouders van de partner. Er is immers geen aanverwantschap tot stand gekomen.

Hoewel een spontane solidariteit tussen schoonouders en schoonouders toe te juichen valt, vindt **SLP** de wettelijk vastgelegde onderhoudsplicht tussen schoonkinderen en schoonouders een te verregaande vorm van familiale solidariteit. Bovendien vindt **SLP** het onrechtvaardig dat er wel een onderhoudsplicht geldt tussen schoonouders en schoonkinderen maar niet tussen samenwonende partners en de ouders van de partners. Daarom pleit **SLP** voor de afschaffing van de onderhoudsplicht tussen schoonkinderen en schoonouders.

STELLING 40: **SLP** wil de wederkerige onderhoudsplicht tussen schoonkinderen en schoonouders afschaffen.

Verhaalrecht OCMW beperken

Het OCMW beschikt over een eigen recht om kosten van maatschappelijke dienstverlening zoals de kosten voor opname in een ziekenhuis, een rusthuis of een rust-en verzorgingstehuis terug te vorderen van de onderhoudsplichtigen. Het OCMW heeft de keuze om voor de hulp die verleend is aan behoeftige bejaarden in een instelling af te zien van dit verhaalrecht. Wanneer het OCMW terugvordert bij de onderhoudsplichtigen moet het de wettelijk vastgelegde terugvorderingsschaal toepassen. Er is ook een minimale inkomensgrens (18.418,60 euro) vastgesteld waaronder men geen onderhoudsgeld moet betalen.

Deze wettelijke regeling vertoont volgens **SLP** nog knelpunten (zoals de keuzevrijheid van het OCMW om al dan niet terug te vorderen en de te lage inkomensgrens). Bovendien zorgt het verhaalrecht van het OCMW bij de onderhoudsplichtigen vaak voor forse ruzies in een familie. **SLP** is dan er dan ook voorstander van dit verhaalrecht op de onderhoudsplichtigen voor kosten van opname in een instelling voor verblijf van bejaarden af te schaffen. **SLP** is van oordeel dat de kosten van verblijf in een bejaardeninstelling ten laste vallen van de gemeenschapssolidariteit.

Om misbruiken te voorkomen, wil **SLP** het verhaalrecht op de onderhoudsplichtigen enkel mogelijk maken tot beloop van de schenkingen die de onderhoudsplichtige van de onderhoudsgerechtigde heeft ontvangen gedurende de vijf jaren voorafgaandelijk aan het verzoek van deze laatste tot hulp bij het OCMW. Dit beperkte verhaalrecht dient om te voorkomen dat de ouder zich eerst onvermogen heeft gemaakt door zijn vermogen en goederen weg te schenken aan de kinderen en dan komt aankloppen

bij het OCMW. Het zou onrechtvaardig zijn dat het OCMW in dit geval de kinderen niet kan aanspreken om de gemaakte kosten terug betaald te krijgen.

STELLING 41: **SLP** wil het verhaalrecht van het OCMW op de onderhoudsplichtigen voor kosten verbonden aan het verblijf van bejaarden in instellingen beperken ten belope van de schenkingen die de onderhoudsplichtige van de onderhoudsgerechtigde ouder heeft ontvangen gedurende 5 jaar voorafgaandelijk aan het verzoek van deze laatste bij het OCMW tot hulpverlening.

IV. ZORG VOOR OUDEREN

Het aantal ouderen in de samenleving neemt sterk toe. Dat is een goede zaak. De levenskwaliteit verhoogt, mensen leven langer, de babyboomers komen in hun pensioenleeftijd. Maar hun toegenomen mondigheid, hun eisen inzake de kwaliteit van zorg en hun wens om betekenisvol te blijven in de maatschappij, dwingt ons anders om te gaan met de ouderen. De nieuwe generatie wil in ieder geval niet meer weten van betutteling. Gelijk hebben de ouderen van vandaag.

Senioren willen nog iets betekenen voor de maatschappij. Ze willen niet worden beschouwd als nutteloos of 'last'-ig. Ze zijn vitaal en vaak ook bemiddeld. SLP erkent en wil ten volle gebruik maken van het potentieel van senioren. Hun ervaring en kennis houden een belangrijke meerwaarde in voor de samenleving. We willen senioren stimuleren om hun kennis en ervaring over te dragen aan anderen. Hun inzet kan voor de samenleving gevaloriseerd worden: coaching van startende werknemers in bedrijven, vrijwilligerswerk in verenigingsleven, voor de buurt, in politieke partijen enz. We zouden graag de uitbouw zien van een netwerk van kennisbanken, waar particulieren, non-profitorganisaties en startende ondernemers terecht kunnen voor gratis advies rond uiteenlopende thema's. Als 'adviseurs' en 'vrijwilligers' blijven senioren maatschappelijk actief en betrokken.

Gediversifieerde zorg SLP wil een Vlaanderen van en voor alle leeftijden. Het is belangrijk dat mensen zo lang als mogelijk autonoom kunnen zijn in hun handelen. Ook als ze zorgbehoevend worden, moeten ze zoveel mogelijk autonomie kunnen behouden, en dus moet de zorg daar ook op afgestemd worden. Wij willen maximaal inspelen op de wens van ouderen om zo lang ze kunnen in hun vertrouwde milieu te blijven, dat is meestal 'thuis'. Daarom moeten we zorg in eerste instantie zo organiseren dat de zorgvragers thuis worden geholpen. De gezins- en bejaardendiensten bieden daar een goed antwoord op, evenals de thuisverpleging. Ook het stimuleren van mantelzorg (zorg verstrekt door familie en vrienden) past hier perfect in.

SLP wil dat de thuiszorg wordt uitgebreid. Nu krijgen sommigen senioren maar een te beperkt aantal uren thuiszorg, soms komen ze op wachtlijsten terecht. Dat is onaanvaardbaar. De thuiszorg is nog onvoldoende uitgebouwd. Ze groeit te traag in verhouding tot de noden. Dat komt omdat de overheid tekort schiet in het subsidiëren van de aanbieders, zowel private (non-profit) organisaties als OCMW's.

STELLING 42: De initiatieven van thuiszorg moeten verder uitgebreid worden zodat alle zorgbehoeften worden ingevuld. De Vlaamse overheid moet daar de nodige kredieten voor vrijmaken.

Meer flexibiliteit

Toch kan er wel eens een moment zijn waarbij ook de best georganiseerde thuiszorg tekort schiet en waarbij de familie ook niet steeds beschikbaar is. Om dat op te vangen is er nood aan een uitbreiding van de meer flexibele systemen, zowel residentieel (dus met verblijf) als ambulante (hulpverlening aan huis). Het gaat hierbij om kortverblijf in een rust- en verzorgingstehuis, de dagcentra waar (licht) zorgbehoevende ouderen overdag naartoe kunnen, het aanbod van de lokale dienstencentra ... Dergelijke vormen beantwoorden aan de wens voor meer autonomie en een minder radicale ingreep in het leven. De Vlaamse en federale overheid moet de regelgeving in die zin aanpassen, ze moet initiatiefnemers stimuleren om dergelijke zorgvormen uit te breiden of op te richten, en vergoedingssystemen

uitwerken zodat deze voorzieningen voor alle groepen in de samenleving toegankelijk zijn, ook voor mensen met minder financiële middelen.

STELLING 43: SLP wil een forse uitbreiding van flexibele zorgvormen, zowel residentieel (dus met verblijf) als ambulant (hulpverlening huis), zoals kortverblijf RVT, dagcentra en lokale dienstencentra ... De Vlaamse en federale overheid moeten de regelgeving aanpassen.

De zorgverzekering

De zorgverzekering is er gekomen omdat veel ouderen de kost van de zorg niet of moeilijk kunnen betalen. Via de Vlaamse zorgverzekering kunnen zorgbehoevende ouderen in Vlaanderen en in Brussel een uitkering krijgen voor niet-medische kosten, dus voor uitgaven voor zorg, zoals thuiszorg, kosten in een rusthuis, een dagcentrum enz. Een zorgbehoevende oudere krijgt een uitkering van 90 euro voor zorg thuis of 125 euro voor zorg in een rusthuis. In 2005 kregen 150.000 mensen een tegemoetkoming van de Vlaamse zorgverzekering. De tegemoetkoming voor thuisverblijvende zorgbehoevenden zal geleidelijk worden opgetrokken tot 125 euro per maand in 2009.

Die gelden worden opgebracht door elke Vlaming vanaf 26 jaar, die 25 euro per jaar betaalt. De Vlaamse overheid heeft wegens de verwachte toenemende vergrijzing een reserve opgebouwd. Het huidige systeem staat echter onder druk. Door de toename van de rechthebbenden, en de beperkte vaste bijdrage, moet de Vlaamse overheid binnen twee jaar wellicht al de reserve aanspreken.

De zorgverzekering draagt bij tot een hogere autonomie en zelfredzaamheid van de oudere. Het verhoogt zijn financiële draagkracht en zelfstandigheid en laat hem toe beroep te doen op een diversiteit aan zorg. Er zijn twee benaderingen mogelijk, zowel aan de uitgaven-als aan de inkomstenkant.

Wat de uitgaven betreft, is het systeem nu gebaseerd op de nood aan zorg: iedereen die hieraan voldoet, krijgt de uitkering, ongeacht zijn of haar financiële mogelijkheden. Dit zou gewijzigd kunnen worden door enkel een uitkering te geven aan een zorgbehoevende die het financieel echt nodig heeft. Dat zou de uitgaven stevig doen dalen, maar het ondergraaft het verzekeringsprincipe, want het beperkt het potentieel aantal rechthebbenden. **SLP** blijft kiezen voor de eerste benadering.

Wat de inkomsten betreft, kan gekozen worden voor het huidige systeem waarbij elke Vlaming een gelijk forfait betaalt, en dat verhoogt van zodra er een tekort dreigt. Een alternatief is een bijdrage opleggen die gebaseerd is op de financiële draagkracht van de betrokkenen (dus via belasting op inkomen en vermogen). **SLP** kiest voor de tweede benadering, omdat die rechtvaardiger is.

Blijft verder de vraag of de tegemoetkoming voldoende is en eerlijk is. Hier zijn verschillende facetten. Allereerst wil **SLP** in ieder geval geen onderscheid meer tussen een tegemoetkoming voor thuiszorg of zorg in een rusthuis. Daarbij willen wij een uitkering die meer tegemoet komt aan de reële kosten. De uitkering moet significant omhoog en daarbij denken wij aan 250 euro per maand. Voor mensen die zwaar zorgbehoevend zijn, en die dus heel hoge kosten hebben, willen wij de MAF (maximumfactuur). In dat systeem wordt de zorgkost boven een bepaald bedrag, en gemoduleerd volgens gezinsinkomen, helemaal terugbetaald.

Naast een tegemoetkoming aan de gebruikers, de zorgbehoevenden, zien we dat de hoge kost voor zorg vandaag al in grote mate wordt betaald door de Vlaamse en de federale

overheid. De overheden subsidiëren rusthuizen, thuiszorg, dagcentra enz. Zonder die subsidies zou de persoonlijke bijdrage van de gebruikers nog veel hoger moeten zijn. We mogen de subsidiëring dus zeker niet verminderen.

STELLING 44: **SLP** wil de zorgverzekering verder uitbouwen als een publieke voorziening. Dit betekent dat iedereen die voldoet aan de criteria van de indicatiestelling, ongeacht de eigen financiële mogelijkheden, een tegemoetkoming krijgt.

STELLING 45: **SLP** wil een gelijke tegemoetkoming voor thuiszorg en mantelzorg of zorg in een rusthuis, en die meer aansluit bij de reële kosten. Daarom wordt de tegemoetkoming significant verhoogd tot 250 euro per maand. Voor mensen die zwaar zorgbehoevend zijn, willen wij een MAF (maximumfactuur) invoeren.

STELLING 45: **SLP** wil af van de forfaitaire bijdragen in de zorgverzekering. Het is veel rechtvaardiger de bijdragen te koppelen aan de financiële draagkracht, dus aan inkomen en vermogen. **SLP** wil de bijdragen koppelen aan de financiële draagkracht, dus aan inkomen en vermogen, maar met invoering van zowel een minimum-als een maximumbijdrage.

Sociale economie

Buurt-en nabijheidsdiensten (BND) zijn ontstaan uit de problematiek van maatschappelijke noden en het recht op arbeid. De diversiteit van de buurtdiensten en hun bestaansrecht worden immers vaak gekoppeld aan de inschakeling van laaggeschoolden. BND bieden diensten aan waarvoor een markt bestaat, maar waarop de reguliere economie geen antwoord biedt. Het gaat onder meer over kinderopvang, poetsen, mensen gezelschap houden en klussen. Het gaat om maaltijden bereiden, huiswerk begeleiden, mensen vervoeren, ... Die dienstverlening borrelt op uit de onderbuik van de samenleving, meestal in buurten waar mensen het harder te verduren hebben. Ze zijn er op gericht om de levensomstandigheden én de levenskwaliteit van de buurtbewoners te verbeteren. Zo dragen ze bij tot de zó noodzakelijke versteviging van het sociaal weefsel. Daarnaast slagen BND er in om mensvriendelijk te ondernemen en scheppen ze bijzondere arbeidsplaatsen voor mensen die vroeger vaak als afgeschreven werden beschouwd. Deze inschakelingsfunctie kunnen zij realiseren door niet alleen te luisteren naar economische wetmatigheden maar ook rekening te houden met de maatschappelijke meerwaarde.

De inzet van buurt-en nabijheidsdiensten draagt ook sterk bij tot de zelfredzaamheid van ouderen en haalt hen uit hun isolement door contacten met mensen uit de buurt. Een verdere uitbouw van de buurt-en nabijheidsdiensten draagt mee bij tot een goede zorg, is solidair en geeft een andere, meer emancipatorische kijk op het omgaan met ouderen. Ze start vanuit het realiseren van een maatschappelijke én economische meerwaarde en is ongetwijfeld veel goedkoper voor de samenleving dan andere diensten zoals rusthuizen. Een verdere uitbouw van deze sector verdient alle steun en biedt ondermeer opnieuw een plaats aan ouderen binnen de (buurt)gemeenschap.

STELLING 46: **SLP** wil dringend een structurele erkenningsregeling voor buurt-en nabijheidsdiensten in Vlaanderen en een forse uitbreiding van deze sector. Alle vormen van ondersteuning van buurt-en nabijheidsdiensten dienen gedefederaliseerd.

Mantelzorg

Wat de mantelzorg betreft, kunnen nog een aantal impulsen worden gegeven. Hoe fantastisch belangeloos vrijwilligerswerk ook is, het is niet vanzelfsprekend dat mensen dat blijven doen. Voor mensen die voor hun ouders of voor een partner zorgen, en die er mogelijk zelfs hun professionele leven voor moeten aanpassen, door bvb. deeltijds te werken, is het niet makkelijk om dat te doen. Het is zelfs te vergelijken met de zorg voor de eigen kinderen. Daarvoor bestaan er allerlei financiële compensaties (aftrek belastingen, kinderbijslag) en andere stimulerende maatregelen om de combinatie werk-gezin aan te kunnen. Waarom is dit niet zo bij de zorg voor ouderen?

SLP wil een maandelijkse toelage verlenen aan personen of gezinnen die de thuiszorg waarnemen voor zorgbehoevende bejaarde inwoners. Het OCMW verleent de toelage tot 125 euro voor één zorgverstrekkers of tot 100 euro per persoon bij meerdere zorgverstrekkers, per maand. Het recht op een mantelzorgtoelage wordt niet gekoppeld aan het inkomen van de zorgverstrekkers en geldt ook in familiaal verband of voor koppels waarvan de ene partner zorg biedt aan de andere. Aan de mantelzorgers dient ook vorming en ondersteuning aangeboden te worden.

De mantelzorgtoelage wordt toegekend op basis van een medisch attest afgeleverd door een huisarts waaruit de afhankelijkheid van de verzorging blijkt. De personen of gezinnen die de thuiszorg waarnemen voor een bejaarde, die hierop aangewezen is voor de essentiële handelingen van het dagelijks leven, komen in aanmerking voor een mantelzorgtoelage op voorwaarde dat de betrokken bejaarde minimum 65 jaar is en zwaar zorgbehoevend. De betrokken personen of gezinnen (de zorgenverstrekkers) moeten zich daadwerkelijk en op een kwaliteitsvolle manier dagelijks met de verzorging van de zorgbehoevende bejaarde inlaten. Daartoe verbinden de zorgenverstrekkers zich om hulp te verstrekken overeenkomstig een door het OCMW goedgekeurd zorgenplan.

STELLING 47: **SLP** wil dat personen of gezinnen die de thuiszorg waarnemen voor zorgbehoevende personen recht hebben op een maandelijkse mantelzorgtoelage, ongeacht het inkomen van de zorgenverstrekkers, en ongeacht het feit of er een familiaal verband is tussen de zorgbehoevende en de zorgverstrekker.

Zorg voor allochtone ouderen

Een bijzonder aandachtspunt is de positie van ouderen van etnisch-culturele minderheden. Zij hebben het recht om gebruik te maken van de Vlaamse zorgdiensten. Dit gebeurt echter nog te weinig, omdat enerzijds het aanbod weinig bekend is en anderzijds de diensten zijn toegesneden op autochtone Vlamingen. **SLP** pleit ervoor om de zorg in Vlaanderen te interculturaliseren. De witte sector is nog te wit. Vlaamse zorginstellingen en diensten moeten etnisch-culturele diversiteit in hun werking integreren en zorg verstrekken op maat van alle zorgbehoevenden, daarbij rekening houdend met de noden en behoeften van de verschillende etnische groepen. Het zou zeker zinvol zijn een expertisecentrum interculturalisering binnen het Departement Welzijn op te richten. De Vlaamse overheid dient "interculturalisering" ook in te voeren als erkenningsnorm voor alle welzijnsvoorzieningen.

STELLING 48: **SLP** wil dat de Vlaamse overheid een expertisecentrum interculturalisering opricht en bereidheid tot interculturalisering toevoegt als erkenningsnorm voor alle welzijnsvoorzieningen.

Allochtone zorgers

Etnisch-culturele minderheden die een dagje ouder zijn houden nog minder dan Vlaamse ouderen rekening met een toekomstige zorgbehoefte. De breuk in hun levensloop door migratie of vlucht en het dilemma blijven of terugkeren naar het land van herkomst, leiden de aandacht van het naderende ouderendom af. Zij verwachten dat hun kinderen later wel voor hen zorgen. Dit komt er vaak op neer dat ze van hen verwachten dat ze in de totale zorgbehoefte voorzien.

Er is een wederzijdse onbekendheid bij de zorgdiensten en deze ouderen. Ouderen hebben vooral behoefte aan juiste (liefst mondelinge) informatie over de thuiszorgdiensten en over de rusthuizen omdat ze daar vaak een heel negatief beeld over hebben. Deze informatieverstrekking kan gebeuren in samenwerking met de zelforganisaties. Er is ook nood aan intramurale voorzieningen zoals gebedsruimtes, maaltijden in functie van culturele vereisten of voorkeuren en een activiteiten aanbod dat afgestemd is op de belangstelling van ouderen van diverse herkomsten. Ook is het nodig om allochtoon personeel aan te werven zodat de diversiteit bij de gebruikers wordt weergegeven in de samenstelling van het personeel.

STELLING 49: **SLP** wil dat overheden samenwerken met de zelforganisaties om meer gerichte informatie te verstrekken over het zorgaanbod. Een gezamenlijke informatiecampagne moet meer allochtone jongeren aanzetten tot het kiezen voor een job in de zorgsector.

V. KINDERBIJSLAG

Kinderbijslag is in België een afgeleid recht. Dit wil zeggen dat recht ontstaat omdat men betaalde arbeid uitvoert en zo de sociale zekerheid mee helpt financieren, die vervolgens de kinderbijslag betaalt. Mensen die niet werken en geen band kunnen aantonen met arbeid vallen echter niet uit de boot. Zij vallen terug op het stelsel van de gewaarborgde kinderbijslag. Deze situatie van afgeleide rechten veroorzaakt echter moeilijkheden wanneer de professionele en/of persoonlijke band gewijzigd of verstoord wordt, of wanneer deze banden moeilijk kunnen worden vastgesteld. In de huidige maatschappij met wisselende gezinsvormen en waar mensen frequent(er) van job veranderen duiken er regelmatig problemen op.

SLP beschouwt kinderbijslag als een essentieel instrument om mensen die voor kinderen kiezen, te steunen. Wel zijn wij voorstander voor een hervorming van de kinderbijslag. De huidige regelgeving in België is immers zeer complex en berust op vier verschillende regelingen: een stelsel voor de werknemers, zelfstandigen, ambtenaren en het stelsel van de gewaarborgde gezinsbijslag. Een kind met dezelfde kenmerken wordt niet altijd gelijk behandeld in de vier regelingen. Zo zijn de voorwaarden voor de erkenning van het recht en de toegekende bedragen niet hetzelfde in de onderscheiden sectoren. Bovendien worden de kinderen in verschillende regelingen anders behandeld naargelang hun rang en leeftijd. Het bedrag van de kinderbijslag varieert naargelang de plaats (of rang) die het kind inneemt in het gezin. Daarnaast wordt de kinderbijslag ook aangevuld met een leeftijdstoelage die gebonden is aan het kind zelf. Deze toeslagen worden toegekend op 6, 12 en 18 jaar. Een derde verschil betreft de minimumleeftijd tot wanneer de kinderbijslag wordt toegekend. Officieel is die gekoppeld aan het einde van de leerplicht (18 jaar). Overheidspersoneel echter, heeft een quasi onvoorwaardelijk recht op kinderbijslag voor elk kind jonger dan 21 jaar. De absolute maximumleeftijd voor alle regelingen bedraagt 25 jaar (indien het kind studeert).

De economische activiteit van de rechthebbende beïnvloedt het recht op kinderbijslag op nog andere manieren. Op het niveau van de toegang tot de kinderbijslag openen werknemers en overheidspersoneel sneller het recht op kinderbijslag dan zelfstandigen. Daarnaast wordt in de regelgeving van de werknemers de moeder als normale bijslagtrekkende aangeduid, bij de zelfstandigen echter wordt de vader aangewezen als bijslagtrekkende. Ook op het gebied van financiering, en administratie en beheer vinden we verschillen terug. De situatie van co-ouderschap, die meer en meer voorkomt omwille van de nieuwe gezinsvormen, wordt dan weer enkel in de werknemersregeling onder handen genomen.

Vereenvoudiging

Er zijn dus heel wat verschillen in de toekenning van de kinderbijslag naargelang de socioeconomische positie van de persoon die voor hem/haar instaat. **SLP** vindt dat alle kinderen gelijk zijn en allemaal hetzelfde recht hebben op dezelfde vorm van kinderbijslag. Kinderbijslag moet een basisrecht zijn voor het kind, onafhankelijk van de band die men met arbeid heeft of in welke gezinssamenstelling men zich bevindt. Daarom pleiten wij voor het individualiseren van de kinderbijslag, of met andere woorden, om er een 'recht van het kind' van te maken. Kinderen nemen als het ware het recht mee naar de plaats waar ze wonen.

STELLING 50: Alle kinderen zijn gelijk en hebben recht op eenzelfde kinderbijslag, ongeacht de socio-economische positie van hun rechthebbende ouder(s).

Iedereen betaalt mee

De individualisering van de kinderbijslag leidt ons naar de vraag hoe we die dan moeten financieren. Op dit moment is de kinderbijslag een afgeleid recht en wordt ze gefinancierd vanuit de sociale zekerheid. Pleiten voor kinderbijslag als recht van het kind wil zeggen dat we de band met betaalde arbeid moeten herzien en doorknippen. **SLP** vindt niet dat enkel de werkenden in de maatschappij moeten instaan voor de kosten van het opvoeden van kinderen. Wij vinden dat het de verantwoordelijkheid is van iedereen. Ook van de ouderen “met wat geld” bijvoorbeeld. Intergenerationele solidariteit wil zeggen dat iedereen meehelpt en zijn verantwoordelijkheid opneemt. Een financiering vanuit de algemene middelen is dan ook aangewezen.

STELLING 51: De kinderbijslag dient niet langer gefinancierd te worden door lasten op arbeid maar door algemene middelen en bijdragen van iedereen.

Een zaak van de gemeenschappen

Indien de kinderbijslag niet meer gefinancierd wordt door de sociale zekerheid is het logisch dat de verschillende gemeenschappen in België het heft zelf in handen nemen. **SLP** pleit al lang voor het overhevelen van de kinderbijslag naar de gemeenschappen. Het is een anomalie dat het gezins- en onderwijsbeleid reeds gemeenschapsbevoegdheden zijn terwijl de kinderbijslag dat niet is. Indien kinderbijslag een regionale bevoegdheid wordt, kan het een volwaardig instrument worden van het gezins- en onderwijsbeleid.

STELLING 52: **SLP** ijvert voor de overheveling van de kinderbijslag naar de gemeenschappen.

Bijslag op maat

Het ‘recht van het kind’ dient echter duidelijk omschreven te worden. Een strikte invulling zoals ‘gelijke bedragen voor iedereen’ houdt het gevaar in dat geen rekening wordt gehouden met de situatie van het gezin waarin het kind leeft. Kinderbijslag moet voor **SLP** als instrument tegen de armoedebestrijding bewaard blijven. Daarom moet er rekening worden gehouden met de socio-economische positie waarin het gezin zich bevindt. Via de sociale toeslagen krijgen langdurig werklozen, invaliden en gepensioneerden nu reeds een extra bedrag toegewezen. We moeten echter ook oog hebben voor de kwetsbare groepen zoals de éénoudergezinnen.

SLP wil om deze uitdaging aan te gaan de kinderbijslag fiscaliseren. Hierbij worden de kinderbijslagen toegevoegd aan het belastbaar inkomen. Op deze manier zullen de lagere inkomens, die in een lagere belastingsschaal vallen, meer overhouden dan de hogere inkomens. Een studie in 1995 berekende dat ongeveer 40% van de uitgekeerde bedragen wordt afgeroomd. Echter, het nadeel van de fiscalisering is dat de kinderbijslag reeds op een relatief laag inkomensniveau zou worden wegbelast, wat een stijging van de armoede en bestaansonzekerheid bij gezinnen met kinderen zou veroorzaken. Om het netto resultaat te behouden en om tot een maximum herverdelend effect te komen, moet daarom de kinderbijslag met ongeveer 40% verhogen. Natuurlijk mag de verhoging van de kinderbijslagen en het belastbaar maken, niet tot gevolg hebben dat bepaalde sociale voordelen, zoals studiebeurzen, sociale leningen, uitkeringen, enz... ontoegankelijk worden.

STELLING 53: Van zodra de fiscale autonomie is gerealiseerd, wil **SLP** de kinderbijslagen sterk verhogen en tegelijk belastbaar maken. Lage en middeninkomens

houden zo meer over, hoge inkomens minder. Deze verhoging van het belastbaar inkomen mag de toegang tot andere sociale voordelen niet bemoeilijken.

VI. PENSIOENEN

De vergrijzing van onze samenleving is in grote mate een vrouwenzaak, want zij leven langer. De pensioenopbouw is echter een mannenzaak. De Belgische pensioenregeling is gebaseerd op het kostwinnersmodel waarbij de man uit werken gaat en de vrouw thuisblijft om voor het huishouden te zorgen. Via het principe van de afgeleide rechten is het mogelijk toch recht te hebben op een pensioen zonder ooit bijdragen te hebben betaald aan de sociale zekerheid. Iemand die getrouwd is en zelf geen of niet genoeg pensioen heeft opgebouwd, kan zo leven van het rustpensioen (zogenaamde gezinspensioen, dat hoger is dan een normaal rustpensioen) van de partner die wel gewerkt heeft. Na zijn/haar dood heeft de achterblijvende recht op een overlevingspensioen. De wereld anno 2005 ziet er echter heel anders uit. Het traditionele gezin bestaat niet meer en heeft plaats gemaakt voor éénoudergezinnen, nieuwsamengestelde gezinnen, holebi-partnerschappen, enzoverder.

Het systeem van de afgeleide rechten zorgt voor een sterke discriminatie tussen werkende en niet-werkende vrouwen, en tussen getrouwde en niet getrouwde koppels. Samenwonenden hebben op dit moment geen afgeleide rechten op pensioenen. Ze hebben geen recht op een gezinspensioen en op een overlevingspensioen. Aangezien mannen gemiddeld meer verdienen dan vrouwen en zij hun loopbaan minder onderbreken, is er veel kans dat het overlevingspensioen voor de vrouw die nooit gewerkt heeft een stuk hoger ligt dan het rustpensioen van een alleenstaande vrouw die altijd gewerkt heeft en bijdragen heeft betaald.

Rustpensioenen voor vrouwen zijn bovendien bijna altijd lager dan die van mannen. Gemiddeld verdienen vrouwen minder dan mannen. Ze worden minder betaald dan mannen voor gelijkaardige jobs. SLP pleit al langer om deze discriminatie tegen te gaan. Ook werken meer vrouwen in minder goed betaalde sectoren. Daarnaast wordt hun carrière veel meer dan bij mannen gekenmerkt door deeltijds werk en loopbaanonderbrekingen. Een volledige loopbaan opbouwen om recht te hebben op een volledig pensioen is dan ook moeilijk.

Het pensioen van een uit de echt gescheiden persoon is meestal zeer laag. Gescheiden vrouwen die geen eigen inkomen hadden tijdens hun huwelijk kampen met een groot risico op armoede. Als de vrouw in kwestie opnieuw trouwt, dan verliest zij het pensioen van haar ex-partner. Maar loopt ook dat huwelijk spaak, dan kan zij de pensioenen als echtgescheidene van beide huwelijken cumuleren. Daarnaast is het ook mogelijk dat verschillende partners (meestal vrouwen) kunnen genieten van de rechten die opgebouwd zijn door één persoon. Bij echtscheiding kan de partner die tijdens het huwelijk geen inkomen had een pensioen krijgen van de andere partner die wel werkte. Mocht deze laatste opnieuw trouwen en opnieuw scheiden heeft deze tweede partner ook recht op een overlevingspensioen.

Individuele rechten

De huidige regelgeving, opgebouwd rond het principe van de afgeleide rechten, kent dus heel wat discriminaties. Het houdt enkel rekening met het klassieke gezin en biedt geen antwoord op samenwonen, éénoudergezinnen en andere nieuwe samenlevingsvormen. Daarom wil SLP het systeem van afgeleide rechten afbouwen. We moeten evolueren naar een systeem van individuele rechten, waarbij iedereen een eigen bijdrage betaalt en een eigen pensioen kan opbouwen. Individuele rechten wijzen op de onafhankelijkheid van de ene persoon ten opzichte van de andere, wat zeer belangrijk is rekening houdend met de nieuwe gezinsvormen. Het is natuurlijk onmogelijk om zomaar van de ene op de andere dag van afgeleide rechten over te schakelen naar individuele rechten. Het voorstel om het debat over de geleidelijke uitdoving van de afgeleide pensioensrechten

te openen, kan niet losgekoppeld worden van het model dat **SLP** voorstelt in het later onderdeel over de combinatie van beroeps-en gezinsleven. Met het combinatiemodel gaat **SLP** voor een zo groot mogelijke activering van iedereen, ook diegenen die nu misschien genieten van bepaalde afgeleide rechten. **SLP** wil daarom de individuele rechten geleidelijk invoeren, beginnende met de mensen die nu aan het begin van hun arbeidscarrière staan. Zo kunnen zij bij het nemen van beroeps-en/of persoonlijke keuzes rekening houden met de impact ervan op de pensioenvorming.

STELLING 54: **SLP** wil bij de pensioenbepaling geleidelijk (te beginnen met diegenen die nu de arbeidsmarkt voor het eerst betreden) afstappen van de afgeleide rechten en ze vervangen door individuele rechten.

Vangnet

Het opbouwen van individuele rechten veronderstelt dat vrouwen ook de mogelijkheid krijgen om te werken en het werken vol te houden. Ook als er zorgtaken zijn. Dit willen we realiseren door een volwaardig combinatiemodel tot stand te brengen. Dit wordt elders in deze tekst besproken. Uiteraard is het niet voor iedereen even makkelijk om persoonlijke rechten op te bouwen. De individualisering van pensioenrechten mag er zeker niet toe leiden dat mensen in de armoede terecht komen. Er moet dus een goed sociaal vangnet blijven bestaan, en er moet een algemeen minimumpensioen gegarandeerd worden voor diegenen die geen of weinig rechten hebben kunnen opbouwen. Een goede werking van het combinatiemodel zorgt er echter voor dat minder mensen (en specifiek minder vrouwen) een beroep zullen moeten doen op dit sociaal vangnet.

Personen die ervoor kiezen om niet te werken en thuis te blijven of personen die niet in de mogelijkheid zijn om pensioenrechten op te bouwen, krijgen een gewaarborgd minimumpensioen. Dit betekent dat voor een alleenstaande in dat geval niets verandert. In het geval van twee partners waarvan één van de partners thuis blijft om bijvoorbeeld voor de kinderen te zorgen, betekent dit wel een wijziging. **SLP** pleit ervoor niet langer een gezinspensioen uit te keren, maar aan elk van de partners een individueel pensioen uit te keren. In het concreet geval krijgt de werkende partner een rustpensioen en de thuisblijvende partner een minimumpensioen. Dit zou tot gevolg hebben dat bij koppels met een lager inkomen (van één van de partners) dit financieel voordeliger is dan een gezinspensioen. Een gezinspensioen is 75% van het loon. Bij gezinnen met een laag inkomen zal een rustpensioen (60% van het loon) en een minimumpensioen samengevoegd in totaal meer pensioen zijn dan een gezinspensioen. Gezinnen met een hoog inkomen halen daarentegen meer voordeel uit een gezinspensioen van het kostwinnersmodel dan met een gewaarborgd minimumpensioen voor de niet-werkende partner in het combinatiemodel met geïndividualiseerde pensioensrechten. **SLP** kiest voor een ander uitgangspunt door de onafhankelijke pensioenrechten voorop te stellen, ook om andere gezinsvormen dan het kerngezin in de sociale zekerheid gelijk te schakelen. Door een gewaarborgd minimumpensioen te garanderen zijn ook sociale correcties mogelijk.

STELLING 55: De individualisering van pensioenrechten mag niet leiden tot een toename in armoede. Voor mensen die niet genoeg persoonlijke rechten hebben kunnen opbouwen wordt een gewaarborgd minimumpensioen voorzien.

TIJD, WERK EN LIEFDE

De combinatie van het beroepsleven met het gezinsleven wordt alsmaar moeilijker. In Vlaanderen zijn er ongeveer 245.000 werknemers (11,8%) voor wie de jobeisen systematisch combinatieproblemen veroorzaken ten aanzien van het gezin en het sociaal leven. Bij een deel van die groep (65.000 of 3,1%) is er sprake van een quasi permanent spanningsveld tussen werk-en privé-sfeer. Bij tweeverdieners met kinderen (13,9%) en alleenstaande werknemers met kinderen (13,5%) gaat de balans meer uit zijn evenwicht dan bij de gemiddelde Vlaamse werknemer.

Dit is een gevolg van de veranderende samenleving. Het traditionele kostwinnersgezin uit de jaren vijftig, waarin de man voltijds werkte en de vrouw thuisbleef om voor het huishouden en de kinderen te zorgen, is aan het afbrokkelen. Het ruimt plaats voor een veelheid aan nieuwe gezinsvormen en samenlevingsvormen. In de eerste plaats is er een sterke stijging van het aantal tweeverdieners. Ten tweede rijzen er nieuwe problemen door de toename van de singles en de opkomst van eenoudergezinnen. Zo staat in België momenteel bijna een op de tien vrouwen tussen 18 en 44 jaar aan het hoofd van een eenoudergezin. Tenslotte maken ook de toenemende flexibiliteitseisen op het vlak van werkuren het er niet eenvoudiger op.

De gezinnen zoeken naar een nieuw evenwicht om arbeid en gezin te combineren. We zien dat dit evenwicht gerealiseerd wordt door de terugtrekking van de vrouwen op de arbeidsmarkt. Ze doen dit tijdelijk of definitief, gedeeltelijk of volledig. Van de Belgische vrouwen tussen 18 en 44 jaar die samenwonen met hun partner en kinderen is slechts twee op de drie aan het werk. Hun mannelijke partners hebben in negen op de tien gevallen een betaalde baan. De arbeidsmarktpositie van de alleenstaanden met kinderen is nog veel schrijnender. Amper de helft van de alleenstaande moeders heeft een betaalde baan.

Daarnaast zien we dat het voornamelijk vrouwen zijn die gebruik maken van de mogelijkheden om deeltijds te werken. In 2004 werkte 42,4% van de loontrekkende vrouwen deeltijds, terwijl dit aandeel bij de mannen slechts 6,9% bedroeg. De belangrijkste reden bij mannen om deeltijds te werken, is het niet vinden van een voltijdse betrekking. De belangrijkste reden bij vrouwen, en tevens de minst voorkomende reden bij mannen, is de zorg voor de eigen kinderen.

Tenslotte zien we dat ook loopbaanonderbreking een vrouwenzaak is. Het tijdskrediet werd voor 39% door mannen en voor 61% door vrouwen opgenomen. Het ouderschapsverlof wordt voor 16% door mannen en voor 84% door vrouwen opgenomen. Bij zorgverlof gaat het om 25% mannen en 75% vrouwen en bij palliatief verlof om respectievelijk 23% en 77%. De belangrijkste reden voor deze grote verschillen is van sociologische aard. Mannen zijn vaak de belangrijkste kostwinner in het gezin. Als zij voor een onderbreking van de loopbaan kiezen, is het relatieve loonverlies binnen het gezin vaak groter dan wanneer de vrouw het verlof opneemt.

Door een stapje terug te zetten uit het beroepsleven wordt binnen het gezin het evenwicht tussen het beroepsleven en gezinsleven hersteld. Voor de individuen zelf is er echter geen evenwicht meer. Er zijn immers heel wat nadelen verbonden aan de terugtrekking van de vrouwen uit de arbeidsmarkt. In de eerste plaats heeft deze terugtrekking ernstige gevolgen voor het voortbestaan van onze welvaartsstaat. Willen we onze verzorgingsstaat behouden, dan moet de activiteitsgraad in ons land omhoog. Bovendien houden de scheve genderverhoudingen op de arbeidsmarkt grote risico's in voor de economische positie van de vrouwen. Het is aan de overheid om preventief op te treden tegen de mogelijke negatieve gevolgen van een echtscheiding op het vlak van bestaanszekerheid. Zij dient maatregelen die de combinatie beroepsleven -gezinsleven willen vereenvoudigen, aan een gendertoets

te onderwerpen. Momenteel wordt er nog te weinig rekening gehouden met de impact van maatregelen op de maatschappelijke positie van de vrouw.

Tenslotte blijkt dat de terugtrekking uit de arbeidsmarkt zeker geen geschikte strategie is voor de jonge generatie alleenstaande ouders. Waar het voor paargezinnen op die manier nog mogelijk is om zowel de zorgtaken op zich te nemen als een gezinsinkomen te verwerven, leidt het bij eenoudergezinnen enkel maar tot armoede. Bovendien zijn de beleidsinitiatieven die tot doel hebben de combinatie tussen arbeid en gezin te vereenvoudigen voor heel wat eenoudergezinnen ontoereikend. De huidige maatregelen, zoals de zorgverloven en het tijdskrediet, zijn ontworpen voor wie een partner heeft met een inkomen dat onderbreking toelaat, terwijl binnen de "paargezinnen" de partners nochtans al in grote mate op elkaar kunnen steunen. Gelijkheid voor alle samenlevingsvormen is dan ook een tweede toets waaraan we mogelijke oplossingen dienen te onderwerpen. Iedereen moet een gelijke kans krijgen om gezinsleven en arbeidsleven met elkaar te verzoenen, welke gezinskeuze hij of zij ook gemaakt heeft.

I. HET COMBINATIEMODEL

*Voor **SLP** is het duidelijk dat er nood is aan een nieuw evenwicht. De maatschappij is veranderd en dat heeft zijn gevolgen voor het combineren van het gezin met het werk. Terugkeren naar het kostwinnersmodel of een aangepaste variant ervan zoals een anderhalfverdienersmodel is voor **SLP** geen optie. Het houdt te veel risico's in en sluit te veel gezinsvormen uit. Als alternatief stelt **SLP** een nieuw model voorop: het **SLP**combinatiemodel. Dit combinatiemodel van **SLP** is een variant van het volledige combinatiemodel dat in "Beroepsleven en gezinsleven. Het combinatiemodel als motor voor een actieve welvaartsstaat?" wordt voorgesteld als één van de vier normatieve toekomstmodellen voor de combinatie van het gezins- en beroepsleven.²*

Het uitgangspunt hiervan is dat zoveel mogelijk mannen en vrouwen tijdens hun levensloop alle activiteiten, i.c. de beroeps- en gezinsarbeid, vorming en opleiding, de vrije tijd en ontspanning, de persoonlijke verzorging en sociale arbeid, evenwichtig kunnen combineren. Dit houdt in dat men probeert te vermijden dat één van de hoofdactiviteiten te veel in de verdrukking komt. Zowel mannen als vrouwen kunnen zo in de diverse levensfasen voldoende tijd besteden aan de diverse activiteiten. Enerzijds houdt dit in dat iedereen, ongeacht de gezinssituatie, de mogelijkheid krijgt om te kunnen werken. Anderzijds moet ook iedereen de kans krijgen om zelf een aantal zorgtaken op zich te nemen. Voor gezinnen met twee partners is bovendien de relatieve verdeling tussen de partners van belang. Een voldoende gelijke tijdsverdeling tussen mannen en vrouwen binnen het gezin wordt nagestreefd. Gelijkheid staat dus voorop in het combinatiemodel: gelijkheid tussen de verschillende taken en gelijkheid tussen de partners.

*Het model dat **SLP** hier voorstaat maakt de combinatie van het arbeidsleven met het gezinsleven voor iedereen mogelijk. Het zorgt ervoor dat onze verzorgingsstaat niet langer bedreigd wordt. Het leidt immers tot een hogere participatie van personen aan het arbeidsproces. Daarnaast gaat het combinatiemodel de vervrouwelijking van de armoede tegen. Het versterkt hun financiële zelfstandigheid. Ze kunnen een carrière opbouwen, volwaardige pensioenrechten opbouwen en voor hun eigen onderhoud instaan. Echtscheidingen zullen in veel mindere mate bedreigend zijn voor de vrouwen. Tenslotte biedt het combinatiemodel een antwoord voor alle gezinsvormen. Ongeacht de keuze voor de ene of de andere gezinsvorm zal het mogelijk worden om arbeid en gezin te combineren.*

Een geïntegreerd beleid

De realisatie van het combinatiemodel is enkel mogelijk met de actieve medewerking van de gezinnen en de bedrijven. Maar dit zal niet volstaan. Ook het beleid dient de realisatie van het combinatiemodel te ondersteunen. Het ijkpunt van het huidige beleid en de regelgeving, namelijk de kostwinner, dient vervangen te worden door een nieuw ijkpunt: het individu dat betaalde arbeid met zorgtaken combineert. De overheid creëert zo het kader dat de ontwikkeling van het combinatiemodel mogelijk maakt. Dit kader moet door alle beleidsdomeinen gesteund worden.

STELLING 56: Als antwoord op het alsmaar moeilijker wordende evenwicht van het beroepsleven met het gezinsleven stelt **SLP** het combinatiemodel voor. Het uitgangspunt van dit model is dat zoveel mogelijk mannen en vrouwen, alleenstaand of niet, tijdens hun levensloop de beroeps- en gezinsarbeid, vorming, de vrije tijd, de

² W. Van Dongen, M. Beck en E. Vanhaute, (red.), (2001), Gezinsleven en beroepsleven. Het combinatiemodel als motor voor een actieve welvaartsstaat?, Garant, Leuven-Apeldoorn

persoonlijke verzorging en sociale arbeid evenwichtig kunnen combineren. Het is de taak van de overheid om door middel van een geïntegreerd beleid het kader te creëren dat de ontwikkeling van het combinatiemodel mogelijk maakt.

STELLING 56bis: **SLP** wil een beleid op maat van de 'graagwerkende Vlaming' dat rekening houdt met een gezond evenwicht tussen het beroepsleven, de verschillende samenlevingsvormen en het persoonlijk welzijn. In het zogenaamde ideaalbeeld van de 'hardwerkende Vlaming' is dit evenwicht volledig zoek.

II. EEN ACTIVEREND WERKGELEGENHEIDSBELEID

Allen aan het werk

In de eerste plaats moeten we er voor zorgen dat de activiteitsgraad in ons land omhoog gaat. Willen we onze verzorgingsstaat behouden en het combinatiemodel van **SLP** realiseren, dan moet er meer werk zijn en zullen er meer mensen (langer) aan het werk moeten. Hoe **SLP** dit juist wil realiseren, is reeds aan bod gekomen tijdens de Algemene Ledenvergadering in november 2005.

STELLING 57: Het **SLP**-combinatiemodel, waarin iedereen zorg met arbeid kan combineren, impliceert dat zoveel mogelijk mensen moeten kunnen toetreden tot de arbeidsmarkt. De ontwikkeling van een activerend werkgelegenheidsbeleid, waarin iedereen individueel begeleid wordt en extra aandacht besteed wordt aan de kansengroepen op de arbeidsmarkt, is voor **SLP** dan ook prioritair in het kader van de ontwikkeling van het combinatiemodel.

III. DE UITBOUW VAN ONDERSTEUNENDE MAATSCHAPPELIJKE VOORZIENINGEN

Een goed uitgebouwd systeem van maatschappelijke voorzieningen is essentieel voor de realisatie van het combinatiemodel van SLP. In de eerste plaats moeten we er voor zorgen dat er een goed uitgebouwd kinderopvangsysteem komt. De zorg voor de kinderen is immers de grootste belemmerende factor voor vrouwen om te gaan werken. Enerzijds komt dit door de schuldgevoelens die nog altijd veel vrouwen hebben als ze hun kinderen buitenshuis brengen en niet zelf opvoeden. Anderzijds zorgen de hiaten in het bestaande systeem er voor dat nog steeds heel wat vrouwen zich terugtrekken uit de arbeidsmarkt. In de eerste plaats zijn er de enorme wachtlijsten die voor vele toekomstige ouders een grote kopzorg zijn. Nog erger gesteld is het voor ouders die op zoek zijn naar flexibele vormen van opvang voor hun kind. Wat doe je bijvoorbeeld als je op zaterdag moet werken, of iedere dag van 12 tot 20 uur, of als je kindje plots ziek wordt en niet welkom is in de opvang? Daarnaast is er het probleem van de kostprijs voor de opvang. Momenteel ligt de prijs per dag en per kind tussen 1,31 euro en 23,31 euro. Hoeveel je exact betaalt, hangt af van je gezinsinkomen, het aantal kinderen ten laste, de verblijfsduur en eventuele bijkomende kosten. Voor de meeste tweeverdieners is kinderopvang dan ook een serieuze hap uit het gezinsbudget.

Als we een samenleving willen waarin het normaal is dat zowel mannen als vrouwen gaan werken, wordt het hoog tijd om de behoeften op het gebied van kinderopvang serieus te nemen.

Kinderopvang als basisvoorziening SLP wil er voor zorgen dat alle mannen en vrouwen het beroeps- en gezinsleven op een evenwichtige wijze kunnen combineren. Daarvoor is een uitgebreid, flexibel en gratis net van kinderopvang uitermate belangrijk. Kinderopvang is immers het economisch instrument bij uitstek om meer mensen aan het werk te krijgen. Maar kinderopvang heeft nog heel wat andere maatschappelijke functies. Zo heeft het ook een uitermate pedagogische rol te vervullen. Het is naast het gezin en de school een derde opvoedingsmilieu. Het is een belangrijke bron voor de ontwikkeling van het kind, een plek bij uitstek om anderen te leren kennen en er respectvol mee te leren omgaan. De opvoeding binnen de opvang is geen vervanging van de opvoeding binnen het gezin maar een essentiële constructieve aanvulling. Daarnaast heeft kinderopvang ook een sociale rol te vervullen. Het kan immers een belangrijke hefboom zijn in de ontwikkeling van meer gelijke kansen.

Kinderopvang heeft met andere woorden niet alleen iets te bieden aan werkende ouders maar ook aan het kind. Het is een voorziening gericht op ontwikkeling, plezier, spel en sociale integratie. Deze kindgerichte benadering impliceert dat elk kind recht heeft op dit derde opvoedingsmilieu, of de ouders nu werken of niet. Externe opvang krijgt op die manier het karakter van een basisvoorziening, vergelijkbaar met het kleuteronderwijs. De overheid dient er dan ook over te waken dat het als algemene voorziening uitgebouwd wordt en dat alle kinderen, ongeacht hun maatschappelijke achtergrond, er gebruik van kunnen maken. Door kinderopvang op deze manier te benaderen, werk je ook de schuldgevoelens weg die nog bij veel ouders leven. Je brengt je kinderen niet meer alleen naar de opvang omdat je moet gaan werken, maar ook omdat het goed is voor hun ontwikkeling.

STELLING 58: Ieder kind heeft recht op kwaliteitsvolle kinderopvang. Naar analogie met het kleuteronderwijs, dient het uitgebouwd te worden als een basisvoorziening. Voor SLP heeft kinderopvang vooral een educatieve en sociale functie. De

organisatie van de kinderopvang tot een volwaardige basisvoorziening leidt ook tot meer tewerkstelling.

Gratis kinderopvang

Kinderopvang als recht van ieder kind houdt ook in dat het net zoals het onderwijs gratis dient te zijn voor iedereen. Op die manier vermijden we in de eerste plaats dat kinderen uitgesloten worden omwille van de kostprijs. Daarzonder kan kinderopvang niet slagen in zijn maatschappelijke functies. In de tweede plaats draagt gratis kinderopvang bij tot het wegwerken van de fameuze werkloosheidsval. Het moet voor ouders rendabel zijn om toe te treden tot de arbeidsmarkt. Vaak wordt gesteld dat het gratis aanbieden van kinderopvang te duur is voor de maatschappij, maar niets is minder waar. Een onderzoek van het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie laat zien dat externe dagopvang voor de gezinnen en de overheid altijd veel goedkoper is dan de opvang thuis door één van de ouders. De verklaring ligt in het schaalvoordeel van de opvang.

Kinderopvang mag de opvoeding thuis zeker niet volledig vervangen. Ook het gezin blijft één van de drie essentiële pijlers in de opvoeding van het kind. **SLP** is daarom voorstander van een basisvoorziening waarbij alle ouders recht hebben op een aantal uren gratis kinderopvang in verhouding met het gemiddelde aantal werkuren in het combinatiemodel. Of de gratis uren opvang nu om 6 uur 's morgens, op zaterdagen of gewoon van 9 tot 17 uur opgenomen worden, doet er niet toe. Extra uren willen we in het kader van het combinatiemodel ontmoedigen. Daarvoor zal dan ook een inkomensafhankelijke bijdrage gevraagd worden.

STELLING 59: Alle ouders hebben per kind recht op een aantal uren gratis kinderopvang in verhouding tot het gemiddelde aantal werkuren in het combinatiemodel. Uiteraard zal voor extra uren opvang wel een inkomensafhankelijke bijdrage gevraagd worden.

Verantwoordelijkheid bedrijven SLP wil ook bedrijven wijzen op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. De overheid zorgt voor allerhande flexibele vormen van opvang, maar wanneer dit een gevolg is van de atypisch werkuren, moeten ook bedrijven hun steentje bijdragen. Voor dergelijke atypische vormen van arbeid (nachtwerk, zaterdag- en zondagwerk) zullen de werkgevers een bijdrage moeten storten in een 'opvangfonds'. Dit fonds zal aangewend worden om een gedeelte van de kosten van de atypische opvangvormen te financieren.

STELLING 60: **SLP** wil bedrijven op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid wijzen door ze een bijdrage te laten storten in het 'opvangfonds voor gratis kinderopvang' wanneer ze van hun werknemers atypische vormen van arbeid eisen. Dergelijk fonds dient gecreëerd op het niveau van de gemeenschappen.

Kinderopvang als onderdeel van de brede school

De vraag is natuurlijk hoe deze gratis kinderopvang georganiseerd dient te worden. Voor **SLP** maakt kinderopvang deel uit van de brede school, die ze in zijn ruimste definitie wil toepassen. De brede school is een samenwerkingsverband tussen diverse lokale partners die zich bezighouden met opgroeiende kinderen, zoals sportclubs, toneelverenigingen, de plaatselijke bibliotheek,... Doel van het samenwerkingsverband is de ontwikkelingskansen van de kinderen vergroten.

De behoefte aan bijkomende opvang zal blijven toenemen: voor en na de normale dagopvang of schooltijd, tijdens de vakantieperioden en in de weekends. Voor de leeftijdsgroepen vanaf drie jaar moet er binnen de scholen een voldoende aanbod zijn van bijkomende opvang. Deze bijkomende opvang moet kinderen helpen in hun ontwikkeling en dient hen betekenisvolle recreatie en vrije tijd te verschaffen. Zo kunnen kinderen tijdens de opvang kiezen uit een ruim pakket van activiteiten. Muziekschool of tekenschool is dan niet meer voorbehouden voor die kinderen waarvan de ouders de financiële mogelijkheden hebben of de tijd om de kinderen van de ene naar de andere vrije tijdsbesteding te voeren. **SLP** is zich er wel van bewust dat voorschoolse kinderopvang (0 – 2,5jarigen) specifieke zorgopdrachten heeft, die moeilijk uitgebouwd kunnen worden binnen het brede school -concept.

STELLING 61: Kinderopvang vindt plaats in de vrije tijd van kinderen. Daarom wil **SLP** kinderen zoveel mogelijk betrekken bij de werking van de opvanginitiatieven. **SLP** wil opvanginitiatieven ondersteunen zodat ze enerzijds aansluiting vinden bij het normale vrijetijdsaanbod en anderzijds kinderen ook naar dat vrijetijdsaanbod toeleiden. Om de kansen hiertoe te vergroten vindt **SLP** dat de kinderopvang het best zoveel mogelijk betrokken wordt binnen het opzet van de brede school.

Gratis dienstencheques voor de atypische vormen van opvang

Natuurlijk los je hier niet alle problemen mee op. Er zijn immers mensen die moeilijkheden hebben om bijvoorbeeld 's ochtends vroeg of 's avonds of 's nachts opvang te vinden. Voor hen kan het systeem van gratis dienstencheques een oplossing bieden. Alleen in dit beperkt aantal gevallen is het zinvol. Al minder voor de opvang van zieke kinderen, want de confrontatie van zieke kinderen met vreemden is niet bevorderlijk. Hier opteren we dan ook voor een arbeidsorganisatie die verlof voor ouders mogelijk maakt. Maar natuurlijk moet er ook hier een vangnet zijn en dan is thuisopvang natuurlijk het meeste aangewezen. Zoals al eerder gezegd, draaien bedrijven voor een deel mee op voor de kosten van de atypische vormen van opvang.

STELLING 62: Voor **SLP** zijn gratis dienstencheques alleen te gebruiken voor atypische vormen van kinderopvang waar geen collectieve opvang voor bestaat, zoals 's morgens heel vroeg, 's avonds laat of 's nachts. Voor de opvang voor zieke kinderen opteert **SLP** voor een arbeidsorganisatie die verlof voor ouders mogelijk maakt. Indien dit niet tot de mogelijkheden behoort, is thuisopvang met behulp van dienstencheques het meest aangewezen als oplossing.

De gemeente als opvangregisseur

Momenteel is er, volgens de gegevens van Kind en Gezin, reeds in 84,1% van de gemeenten een 'Lokaal Overleg' aanwezig. Deze overleggroepen, die vroeger vooral gericht waren op buitenschoolse opvang, richten zich meer en meer op alle vormen van kinderopvang. Iedereen die bij de opvang van kinderen betrokken is, neemt deel aan dit overleg. Dit zijn de opvanginitiatieven, de scholen, het jeugdwerk, ouders, het gemeentebestuur en het OCMW. De overleggroepen hebben in de eerste plaats als opdracht ouders te informeren over de verschillende mogelijkheden van (buitenschoolse) opvang die binnen de gemeente bestaan. Daarnaast zoekt het overleg oplossingen voor tekorten aan opvang en staat het overleg in voor een betere afstemming van de verschillende opvangsoorten. Ook de kwaliteit van het opvangaanbod wordt besproken.

Voor **SLP** dienen de lokale overheden in de toekomst een nog grotere rol te spelen in de kinderopvang. Voor hen is er een rol weggelegd als kinderopvangregisseur. Eerst en vooral moeten zij er voor zorgen dat er op gemeentelijk vlak meer transparantie komt door de creatie van één kinderopvangloket. Aan dat loket vinden ouders een compleet overzicht van het aanbod en kunnen zij hun kinderen inschrijven voor de opvang. Wachtlijsten zijn er zichtbaar zodat er duidelijkheid heerst en ouders niet nodeloos op verscheidene wachtlijsten staan. Ouders kunnen natuurlijk wel hun voorkeuren aangeven. Ook voor de lokale overheden zelf zou het kinderopvangloket een groot hulpmiddel zijn. Daardoor krijgen ze immers een volledig overzicht van de vraag, zodat ze tijdig kunnen ingrijpen op het aanbod.

STELLING 63: De lokale overheden dienen volgens **SLP** te evolueren naar een rol als opvangregisseur. Dankzij één kinderopvangloket krijgen ze een duidelijk overzicht van de noden van hun inwoners en kunnen ze een uitgebreid opvangaanbod op maat uitwerken. Ook de aansluiting met het andere vrijetijdsaanbod voor kinderen dient door de gemeente bewaakt en gestimuleerd.

Mobiliteit

Een belangrijke factor die het al dan niet realiseren van het combinatiemodel van **SLP** mee beïnvloedt, is de mobiliteit van mensen binnen hun dagelijkse leven. Kunnen werknemers op een betaalbare manier en in een aanvaardbare tijd op hun werk geraken? Immers, de kosten die men maakt voor de verplaatsing van en naar het werk betekenen een vermindering van het beschikbare gezinsinkomen. Bovendien verliest men tijd voor zowel beroepstaken als gezinsleven.

In het kader van het combinatiemodel pleit **SLP** in de eerste plaats voor een duurzamer verplaatsingsgedrag volgens het STOP-principe. Stappen, trappen en het openbaar vervoer genieten de voorkeur boven individueel autogebruik. Een netwerk van frequente bus-, tram-en metroverbindingen naar werkgelegenheden centra en verplichte bedrijfsvervoersplannen moeten een multimodale bereikbaarheid garanderen. Daarnaast biedt het verminderen van de verplaatsingsbehoefte door het stimuleren van thuiswerken en het promoten van het systeem van variabele werkplekken een oplossing voor het ontwarren van de mobiliteitsknoop. Dit moet resulteren in een vlottere bereikbaarheid en minder tijdverlies.

STELLING 64: **SLP** pleit voor een duurzame organisatie van het woonwerkverkeer volgens het STOP-principe (Stappen, Trappen, Openbaar vervoer, Personenwagens). Een betere ontsluiting van bedrijven-en industrieterreinen via het openbaar vervoer, gecombineerd met de opmaak van bedrijfsvervoersplannen zijn daartoe een must. Deels thuiswerken en het systeem van variabele werkplaatsen zetten een rem op de toenemende verplaatsingsbehoefte.

Lokale tijdplatforms

In België speelt bijna alles zich af tussen 9u00 en 17u00. Werken, doktersbezoek, je paspoort verlengen, de monteur voor de centrale verwarming ontvangen en ga zo maar door. Een betere afstemming van werktijden en openingstijden leidt tot minder stress en tot minder verzuim. Het maakt het makkelijker om aan het arbeidsproces deel te nemen en arbeid en zorg met elkaar te combineren.

Gemeenten kunnen hierin een belangrijke rol spelen, via de oprichting van een lokaal tijdplatform. Dit tijdplatform, waaraan zowel private als publieke partijen deelnemen, gaat op

zoek naar de tijdknelpunten en probeert oplossingen voor te stellen. Een voorbeeld toont het aan. De bus komt elke morgen aan op het industrieterrein om 10 minuten na het uur. 75 % van de werknemers dient echter om 09u00 te beginnen. Een tijdsverlies van 50 minuten dus voor de werknemer, waar het tijdplatform aan probeert te verhelpen.

STELLING 65: Iedere gemeente stimuleert een lokaal tijdplatform dat de lokale tijdknelpunten (afstemming schooluren, openingsuren winkels, gemeentediensten,...) signaleert en oplossingen voorstelt.

IV. ZELF ZORGEN

*Zowel mannen als vrouwen moeten werken, daar gaat **SLP** van uit. Dat is goed voor hun economische zelfstandigheid. Maar diezelfde mannen en vrouwen moeten zich op tijd en stond kunnen terugtrekken om zorgtaken op zich te nemen. Dit is de essentie van het combinatiemodel. Zelf zorg kunnen dragen voor onze kinderen, voor ons gezin, is bovendien verankerd in onze cultuur en dat willen we zeker in stand houden. Maar de tijden zijn nu eenmaal veranderd. De uitdaging van nu is dan ook nieuwe vormen te vinden om het “zelf zorgen” te blijven ondersteunen, maar tegelijk ook de economische zelfstandigheid van mannen en vrouwen te bevorderen. Zonder deze nieuwe vormen is het immers onmogelijk om tot de volledige ontwikkeling van het combinatiemodel te komen.*

Een nieuw loopbaanprofiel In het kader van het combinatiemodel vindt **SLP** dat mensen in staat moeten worden gesteld om tot een betere dosering van het werk over de verschillende levensfasen te komen. Ze moeten de meest geschikte tijdsverdeling kunnen kiezen binnen de ruimte en de condities die verbonden zijn met hun specifieke achtergrond en hun leeftijd. Dan pas zullen mensen ‘langer werken’ effectief aankunnen. Het is dus een taak van de overheid om te zorgen voor voldoende middelen zodat de werknemer kan kiezen om de loopbaan op maat te maken, naargelang van de persoonlijke behoeften van het moment.

Essentieel is dat we met de middelen die we ontwikkelen langdurige en volledige onderbrekingen willen beperken. Enkel als laatste noodoplossing, wanneer de andere instrumenten of voorzieningen geen oplossing bieden, kan een dergelijke onderbreking mogelijk zijn. Voor zover de volledige onderbreking voor de werknemer bedoeld is om zich volkomen te richten op het gezinswerk, botst het fundamenteel met de uitgangspunten van het combinatiemodel. Tijdskrediet is in het combinatiemodel dus niet zinvol wanneer het de basis vormt voor een definitieve uittreding.

Thematische verloven

Het tijdskrediet was de voorbije jaren een centraal instrument van het arbeidsmarktbeleid. Van deze maatregel wordt zo massaal gebruik gemaakt dat ze onbetaalbaar dreigt te worden. Daarom stelde **SLP** op haar Algemene Ledenvergadering van november 2005 reeds een aantal beperkingen voor, met als alternatief de levensloopregeling.

Daarnaast zijn er drie thematische verloven of “zorgverloven”, zijnde het recht op volledige onderbreking van de beroepsloopbaan en op vermindering van de arbeidsprestaties voor palliatieve verzorging, het recht op loopbaanonderbreking voor bijstand of verzorging van een zwaar ziek gezins- of familielid, en het ouderschapsverlof. Waar **SLP** van mening is dat de overheid zich moet terugtrekken in de financiering van het algemeen tijdskrediet, vindt ze wel dat de overheid een belangrijke rol moet blijven spelen in de financiering van deze verloven. Voor de concrete uitwerking, zijn wel een aantal aanpassingen nodig.

SLP wil deze zorgverloven verdubbelen. Dit klinkt radicaal, maar voor het combinatiemodel zijn deze thematische verlofregelingen een essentiële brug tussen het beroepsleven en het persoonlijke gezinsleven. Daarbij vindt **SLP** zoals gezegd wel dat de overheid zich moet terugtrekken in de financiering van het algemeen tijdskrediet. Bovendien moeten we langdurige en volledige onderbrekingen van de loopbaan om zorgtaken op te nemen, beperken. **SLP** wil dat de zorgverloven op meer flexibele wijzen opgepakt kunnen worden. Het moet mogelijk zijn om slechts enkele

weken enkele uren op te pakken: een gradatie in termen van een aantal dagen maar ook uren per week en een gradatie in de periode gaande van enkele weken tot een zeer lange periode.

Rouwverlof bedraagt momenteel voor de overblijvende echtgeno(o)t(e), kinderen en schoonkinderen drie dagen. Te kiezen tussen dag van overlijden en dag van begrafenis. Tussen de dag van overlijden en dag van begrafenis zitten normaliter 5 dagen waarin van alles moet geregeld worden. In het huidige rouwverlof betekent dit dat er na 2 dagen van rouw bij overlijden van partner, (schoon)vader of (schoon)moeder zowel de overblijvende partner als de kinderen en schoonkinderen opnieuw aan het werk moeten want de derde dag van het rouwverlof wordt automatisch gereserveerd voor dag van de begrafenis. Iedereen die reeds deze situatie meegemaakt heeft weet dat dit deze omstandigheden zowel emotioneel als praktisch een slechte zaak is. Daarom moet het rouwverlof uitgebreid worden zodat de periode tussen de dag van het overlijden en de dag van de begrafenis op zijn minst overbrugd wordt.

STELLING 66: SLP wil de duur van de thematische verloven, zijnde het ouderschapsverlof, het verlof voor palliatieve verzorging en het verlof voor bijstand of verzorging van een zwaar ziek gezins- of familielid, verdubbelen. Dit geldt ook voor het rouwverlof. Deze verloven moeten bovendien op flexibele wijzen opgenomen kunnen worden.

Optrekken onderbrekingsuitkeringen Daarnaast wil **SLP** dat de verloven voor iedereen toegankelijk zijn. Bij de berekening van de uitkeringen heeft men geen of te weinig rekening gehouden met de diversiteit aan gezinsvormen. De huidige maatregelen veronderstellen voldoende financiële draagkracht van het gezin. Ze geven geen enkele garantie op economische zelfstandigheid van de werknemer. Door de lage vergoedingen die aan de verloven gekoppeld zijn, zijn ze vooral geschikt als aanvullend inkomen voor tweeverdieners. Eenoudergezinnen en alleenstaanden daarentegen, kunnen er niet mee rondkomen.

De onderbrekingsuitkeringen moeten we daarom optrekken. Ongeacht de gemaakte keuze voor de ene of de andere gezinsvorm, heeft iedereen immers een gelijk recht op deze verloven. Het kan niet dat alleenstaande ouders en singles zonder kinderen een onderbrekingsuitkering ontvangen die onder de werkloosheidsvergoeding, zelfs onder het leefloon, ligt.

STELLING 67: SLP vindt dat de zorgverloven voor iedereen toegankelijk moeten zijn. Daarom pleit **SLP** voor de optrekking van de uitkeringen die men ontvangt als men gebruik maakt van deze verloven.

Zorgverloven als recht van het kind

Het uitgangspunt bij het ouderschapsverlof is dat iedere werknemer het recht heeft gedurende drie maanden de uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst te schorsen om voor zijn kind te zorgen. Dit discrimineert evenwel kinderen uit eenoudergezinnen. Zij kunnen slechts 3 maanden door hun ouder verzorgd worden waar dit bij kinderen die twee ouders hebben 6 maanden is. Ouderschapsverlof, en ook verlof voor de verzorging van een zwaar ziek kind of de palliatieve begeleiding van een kind, moeten we daarom als een recht van het kind beschouwen in plaats van als een recht van de ouder -werknemer.

STELLING 68: Ouderschapsverlof, verlof voor de palliatieve verzorging van een kind en verlof voor bijstand of verzorging van een zwaar ziek kind beschouwt **SLP** als een recht van het kind. Ieder kind, ongeacht de gezinsvorm waarin het opgroeit, heeft dan ook recht op een gelijk aantal maanden verzorging door de ouder/ ouders. Ingeval van twee ouders, wordt dit recht opgesplitst over beide ouders.

Het begrip 'ouder'

Het begrip 'ouder' blijft momenteel in het kader van het ouderschapsverlof beperkt tot de biologische ouder/adoptiefouder. **SLP** vindt dat ook werknemers die de belangrijke taak van opvanggezin in het kader van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming op zich nemen een aangepaste variant van het ouderschapsverlof kunnen nemen. Net als personen met het statuut van zorgouder (zie hoofdstuk 'gezin en recht').

STELLING 69: Naast biologische ouders en adoptiefouders moeten volgens **SLP** ook zorgouders en pleegouders een beroep kunnen doen op het ouderschapsverlof.

Maatregelen voor vrouwen?

In de praktijk blijken de thematische verloven allesbehalve genderneutraal te zijn. Vrouwen doen systematisch beroep op deze individuele maatregelen, terwijl mannen massaal kiezen voor collectieve maatregelen zoals het brugpensioen. Dat vooral vrouwen deze verlofregelingen opnemen, heeft natuurlijk ernstige gevolgen voor hun loopbaan. Vaak missen ze hierdoor promotiekansen. Het plaatst hun een trapje lager dan hun mannelijke collega's die geen behoefte hebben aan al deze maatregelen.

Het is dan ook hoog tijd dat we mannen op hun zorgverantwoordelijkheden wijzen in het kader van het combinatiemodel. Er dient permanent geïnvesteerd te worden in een positieve houding ten aanzien van een (meer) gelijke verdeling van de beroeps- en gezinsarbeid. Het onderwijs en de media hebben hier een belangrijke rol in te spelen.

STELLING 70: In het kader van een evenwichtige taakverdeling tussen mannen en vrouwen wil **SLP** vaders aansporen hun zorgverantwoordelijkheden op te nemen. Een permanente investering in de bekendmaking van het combinatiemodel en de betekenis ervan voor het dagelijkse leven, via het onderwijs en de media, is daarvoor vereist.

Optrekken leeftijdsgrenzen **SLP** vindt het tevens absurd dat het ouderschapsverlof momenteel enkel opgenomen mag worden tot het kind de leeftijd van 6 jaar bereikt heeft. Het kan immers ook heel nuttig zijn om het ouderschapsverlof op te nemen tijdens de adolescentie van het kind. Daarom willen wij deze leeftijdsgrenzen optrekken tot 18 jaar.

STELLING 71: **SLP** wil dat ouders het ouderschapsverlof kunnen opnemen totdat het kind de leeftijd van 18 jaar bereikt.

Gevolgen voor het pensioen

Tijdscrediet heeft invloed op het wettelijk pensioen. Er wordt alleen rekening gehouden met de eerste twee jaar van de vijf jaar tijdscrediet voor de berekening ervan. Tot de invoering

van het tijdskrediet in 2001 behielden de personen die vijf jaar loopbaanonderbreking namen, niet alleen hun sociale rechten gedurende de eerste drie jaar, maar hadden ze ook de mogelijkheid om hun sociale rechten tijdens de twee overige jaren te behouden mits storting van een bijdrage. **SLP** wil terug mogelijk maken dat mensen in tijdskrediet hun sociale rechten behouden door zelf een bijdrage te storten

STELLING 72: Personen in tijdskrediet of loopbaanonderbreking moeten de mogelijkheid krijgen om hun sociale rechten te behouden door zelf een bijdrage te storten of mits afhoudingen op de toegekende premies. Op die manier vermijden we dat het tijdskrediet of de loopbaanonderbreking een negatieve invloed zou hebben op de vorming van het wettelijk pensioen.

Deeltijdse arbeid

Deeltijdse arbeid wordt vaak gezien als dé oplossing voor de combinatieproblematiek. De man gaat voltijds werken en de vrouw blijft halftijds thuis om voor de kinderen te zorgen. Zo creëert men echter eerder een anderhalfverdienersmodel in plaats van het combinatiemodel. Uit onderzoek blijkt wel dat heel wat mensen, mocht het mogelijk zijn, een grote deeltijdse baan (4/5de) zouden willen hebben. Slechts 30% zou in de toekomst nog voltijds willen werken, waar momenteel 58% van de respondenten een voltijdse baan heeft. Voor diegenen die het wensen, moet het dan ook een optie zijn. In het kader van het combinatiemodel is het natuurlijk belangrijk dat ook mannen er gebruik van maken.

STELLING 73: Grote deeltijdse banen moeten in alle sectoren van de arbeidsmarkt en voor zo veel mogelijk functieniveaus geïntroduceerd worden. Mensen die er gebruik van willen maken, moeten dit ook kunnen.

Vader-en moederschapsverlof

Om vaders op hun zorgverantwoordelijkheden te wijzen, heeft men nog niet zo lang geleden het vaderschapsverlof van 10 dagen ingevoerd. Sinds zijn invoering is het zeker al succesvol gebleken. Toch wordt het nog niet door alle vaders opgenomen. De druk van de werkgever en de omgeving hieromtrent mogen we niet onderschatten. Daarom is het beter om het verlof verplicht te maken voor alle vaders. Op die manier wordt de vader ook vanaf de geboorte van het kind betrokken bij de opvoeding ervan.

Daarnaast willen we ouders de mogelijkheid bieden om weken van het niet-verplichte moederschapsverlof na de bevalling om te zetten in extra vaderschapsverlof. Momenteel mag de moeder vanaf de dag van de bevalling gedurende negen weken niet werken. Hierop bestaat geen enkele uitzondering. Wanneer de moeder voor de geboorte niet al haar zwangerschapsverlof opgenomen heeft, kan zij die dagen nemen na de verplichte negen weken bevallingsrust. De mogelijkheid moet bestaan om die overgebleven dagen van het zwangerschapsverlof door de vader te laten opnemen.

STELLING 74: **SLP** wil een verplicht vaderschapsverlof van 10 dagen invoeren bij de geboorte van ieder kind van de werknemer. Bovendien wil **SLP** de ouders de mogelijkheid bieden om de overgebleven dagen van het zwangerschapsverlof, die de moeder niet opgenomen heeft voor de bevalling en die ze kan opnemen na de verplichte negen weken rust na de bevalling, volledig of gedeeltelijk op te laten nemen door de vader.

Wat betreft het borstvoedingsverlof is er nood aan gelijkvormigheid, zowel in de privé als in de openbare sector. Nu hangt alles af van wat in de CAO's staat. Als er al recht is op een voortgezette verzekering via de mutualiteit, dan is de vergoeding doorgaans te laag, zodat niet iedereen het zich kan veroorloven. De sociaal zwakkeren vallen op deze manier weer eens uit de boot. Als de mogelijkheid bestaat om onbetaald verlof te nemen, valt de ontslagbescherming weg. Als de duur van het borstvoedingsverlof afhangt van de leeftijd van het kind, en niet een vaste periode (x aantal weken of maanden), zullen meer vrouwen opteren om toch de voorziene weken voor de bevalling op te nemen, ook in de sectoren waar dit niet verplicht is. Dit kan enkel de gezondheid van moeder en kind ten goede komen.

STELLING 75: **SLP** pleit voor betaald borstvoedingsverlof tot het kind de leeftijd van 5 maanden heeft bereikt, ongeacht of het zwangerschapsverlof opgenomen is voor of na het bevallen, en dit in alle sectoren.

Aandacht voor zelfstandigen **SLP** betreurt het gebrek aan maatregelen voor zelfstandigen. Zij vallen immers nog al te vaak uit de boot. Als oplossing voor dit probleem stelde de Algemene Ledenvergadering van **SLP** dan ook voor om het statuut van zelfstandigen geleidelijk aan gelijk te stellen met het statuut van werknemers. Natuurlijk staat hier wel tegenover dat zelfstandigen ook dezelfde plichten te vervullen hebben als de werknemers.

We beseffen evenwel dat het niet voor iedere zelfstandige even gemakkelijk is om een beroep te doen op deze verlofregelingen. Een zaak sluiten voor een aantal maanden is vaak onmogelijk. Als aanvulling moeten we dan ook in een goed uitgebouwd systeem van vervangers voorzien. De beroepsverenigingen willen we aanmoedigen en ondersteunen om dergelijke vervangingssystemen op te richten. In afwachting van de uitbouw hiervan of indien ook dit geen oplossing biedt voor bepaalde zelfstandigen kunnen zij ter vervanging van de verlofregelingen een beroep doen op x aantal dienstencheques.

STELLING 76: **SLP** meent dat de beroepsverenigingen van zelfstandigen door de overheid aangemoedigd en ondersteund dienen te worden met de uitbouw van vervangingspools van zelfstandigen. In afwachting van de uitbouw hiervan of indien ook dit geen oplossing biedt voor bepaalde zelfstandigen kunnen zij ter vervanging van de verlofregeling en in ziekteperiode een beroep doen op x aantal dienstencheques.

V. GEZINSVRIENDELIJKE BEDRIJFSCULTUUR

Tijdskrediet, ouderschapsverlof, vaderschapsverlof en andere arbeidstijdregelingen dragen in ruime mate bij tot het vereenvoudigen van de combinatie beroepsleven -gezinsleven, maar ze volstaan jammer genoeg niet. Nog al te vaak leeft er immers in bedrijven een cultuur die het opnemen van deze maatregelen ontmoedigt. In te veel bedrijven worden overuren als vanzelfsprekend aangenomen of moet men inherent kiezen tussen een loopbaan of een gezin.

Een essentiële factor

Het creëren van ondernemingen met een gezinsreflex is dan ook een onmiskenbare schakel in de creatie van het combinatiemodel. Een gezinsvriendelijke bedrijfscultuur hoeft trouwens zeker niet ten koste te gaan van de efficiëntie van de onderneming. Naast voordelen voor de werknemers levert het immers vaak ook voordelen op voor de onderneming zelf én voor de overheid. Wetenschappelijk onderzoek spreekt van een verhoogde arbeidsmotivatie, verminderd absentisme, verhoogde betrokkenheid, verbeterde prestaties,... En ook de overheid kan beter wat meer investeren in een gezinsvriendelijke bedrijfscultuur. Het stimuleert immers mensen om toe te treden tot de arbeidsmarkt.

STELLING 77: Een gezinsvriendelijke bedrijfscultuur is een essentiële voorwaarde voor de verwezenlijking van het combinatiemodel. Voor **SLP** moeten ook de overheid en het hoger onderwijs een rol spelen in de ontwikkeling van deze ondernemingscultuur.

Gezin-en bedrijfsaudit

Het is belangrijk dat bedrijven een duidelijk overzicht hebben van de noden en wensen van hun werknemers. Dit is voor de overheid alvast een eerste kans om een belangrijke bijdrage te leveren. In opdracht van de Vlaamse overheid werd daarom de "Family and Business Audit" (Het Gezin-en bedrijfsaudit) ontwikkeld, een instrument dat bedrijven kan helpen bij een optimalere afstemming van het beroepsleven van hun personeel op hun gezinsleven.

Het Gezin-en bedrijfsaudit als instrument kan uitermate nuttig zijn bij het werken naar een meer gezinsvriendelijke bedrijfscultuur. Het biedt organisaties een meer omvattende kijk op de arbeidsorganisatie en vormt de basis voor een constructieve discussie tussen de betrokken actoren. Het brengt het "gedifferentieerde aanbod" van de organisatie en de "gedifferentieerde vraag" bij de werknemers in kaart, als basis voor een doelgericht managementproces. Het is met andere woorden een uniek instrument en het gebruik ervan moet dan ook gestimuleerd worden. Hier is een belangrijke rol weggelegd voor de overheid.

STELLING 78: Daar het belangrijk is dat organisaties voor de realisatie van een doelmatig gezinsvriendelijke bedrijfscultuur een beroep kunnen doen op een gespecialiseerde doorlichting en beleidsplanning, vindt **SLP** het een taak van de overheid om het gebruik van de gezin-en bedrijfsaudit op ruime schaal te stimuleren.

Toezicht en controle op een gezinsvriendelijke bedrijfscultuur

Beleidsvoorstellen formuleren, is natuurlijk niet voldoende. We moeten de bedrijven blijven stimuleren om de voorstellen ook effectief om te zetten naar de praktijk. Binnen de ondernemingen moet een orgaan waken over de uitvoering van de voorstellen. **SLP** wil dan ook de bevoegdheid van de ondernemingsraad en het

comité voor preventie en bescherming uitgebreiden met het toezicht op een gezinsvriendelijke en gendergevoelige bedrijfscultuur.

Bovendien meent **SLP** dat er binnen alle ondernemingen nood is aan een permanent aanspreekpunt waar werknemers terecht kunnen in verband met de moeilijkheden die ze ondervinden bij de combinatie gezin -arbeid. Dit aanspreekpunt kan dan ook ondergebracht worden in de ondernemingsraad of in het comité voor preventie en bescherming.

STELLING 79: **SLP** vindt dat de bevoegdheid van de ondernemingsraad en het comité voor preventie en bescherming uitgebreid dient te worden met het toezicht op een gezinsvriendelijke en gendergevoelige bedrijfscultuur. Ook dient er binnen één van deze organen een permanent aanspreekpunt opgericht te worden waar werknemers terecht kunnen in verband met de moeilijkheden die ze ondervinden met de combinatie gezinsleven – beroepsleven.

Fiscaal ondersteunen van maatregelen

Een tweede kans voor de overheid om een belangrijke bijdrage te leveren, is het fiscaal ondersteunen van een aantal gezinsvriendelijke voorzieningen in organisaties. Op voorwaarde dat ze ter beschikking staan van voldoende werknemers en alle werknemers minstens van enkele voorzieningen gebruik kunnen maken. De mogelijkheden om een gezinsvriendelijk beleid te voeren zijn immers legio. Thuiswerk, een employee assistance project, 'new age benefits' zoals een strijk-of boodschappendienst, enzovoorts...

STELLING 80: **SLP** vindt dat de overheid organisaties, die een gezins-en bedrijfsaudit hebben laten uitvoeren, fiscaal dient te stimuleren om een aantal zinvolle en haalbare voorzieningen aan te bieden die de afstemming van gezins-en beroepsleven vergemakkelijken.

Belemmeringen wegwerken

Een aantal maatregelen die bedrijven kunnen nemen om een gezinsvriendelijke bedrijfscultuur te ontwikkelen, vinden geen ingang omdat ze wettelijk nog niet mogelijk zijn. Kijken we maar naar het zogenaamde "cafetariaplan", een wijze van belonen waarbij een werknemer zijn arbeidsvoorwaardenpakket zelf kan aanpassen aan zijn eigen noden. **SLP** wil dan ook werk maken van een wettelijk kader voor flexibele beloningsvormen. Hetzelfde probleem stelt zich met thuiswerk. Telethuiswerk is één van de bouwstenen die kunnen bijdragen tot een gezinsvriendelijke arbeidsorganisatie. Een belangrijke voorwaarde om dit verder te stimuleren, is dat eerst een aantal juridische knelpunten met betrekking tot het arbeidsrecht en het sociale zekerheidsrecht worden uitgeklaard.

STELLING 81: De juridische leemtes en wettelijke belemmeringen die momenteel nog bestaan voor het invoeren van gezinsvriendelijke maatregelen of werkregelingen zoals het cafetariaplan en telethuiswerk dienen prioritair aangepakt te worden.

Voorbeeldfunctie overheidsbedrijven

De impact van een gezinsvriendelijke bedrijfscultuur binnen de overheidsdiensten mag zeker niet onderschat worden, daar het personeelsbestand ervan zeer groot is. De overheid moet dan ook zeker in al haar diensten een Gezins-en bedrijfsaudit laten uitvoeren.

STELLING 82: **SLP** meent dat de overheid zijn voorbeeldfunctie op het gebied van een gezinsvriendelijke bedrijfscultuur ten volle moet benutten.

Verplichte flexibele werktijden op dagbasis Tenslotte is **SLP** ervan overtuigd dat een flexibilisering van de werktijden op dagbasis een enorme bijdrage kan leveren voor het combinatiemodel. Een goede combinatie van glijdende en flexibele werktijden op dagbasis draagt bij tot een betere afstemming van de beroeps-en gezinstijd. Zo zou het toch mogelijk moeten zijn dat mensen pas om 10u00 beginnen zodat ze 's morgens de kinderen nog op hun gemak naar school kunnen brengen. Of waarom mogen vaders niet 4 dagen 9 uur per dag werken. Op die manier kunnen ze 's woensdags samen met de kinderen van een vrije dag genieten. Zo blijkt trouwens uit de reeds gevoerde Gezins-en bedrijfsaudits dat er een zeer grote vraag naar glijdende werktijden is (45%). **SLP** betreurt dat niet meer werkgevers, als het organisatorisch mogelijk is, hun personeel zelf de werktijden per dag laat invullen. Een verplichting dringt zich daarom op, via een vastlegging in de arbeidswetgeving.

STELLING 83: **SLP** wil organisaties, waar het organisatorisch haalbaar is, wettelijk verplichten om glijdende werktijden op dagbasis in te voeren.

VI. FISCALITEIT EN SOCIALE ZEKERHEID

Tenslotte moeten ook ons fiscaal systeem en de sociale zekerheid grote veranderingen ondergaan. Als beleidsinstrumenten hebben ze de inherente taak het algemene democratische maatschappijproject te ondersteunen. Het huidige systeem met zijn huwelijksquotiënt en afgeleide rechten heeft immers nog al te vaak het kostwinnersmodel als basis. We noemen dit de kostwinnersfaciliteiten die voortspruiten uit het stabiele gezin met de man als kostwinner en 'gezinshoofd' en de vrouw als huishoudster.

Deze faciliteiten brengen indirecte discriminaties teweeg, niet alleen tussen mannen en vrouwen maar ook tussen beroepsactieve en niet-beroepsactieve vrouwen, tussen gehuwden en samenwonenden. Kortom, tussen de verschillende gezinsvormen. Het principe van de gelijkheid staat daardoor nogal op een laag pitje.

Afgeleide rechten Voor **SLP** is het hoog tijd om de discussie in verband met deze afgeleide rechten terug op de agenda te plaatsen. Ze verhinderen immers de totstandkoming van het combinatiemodel van **SLP**. Ze gaan de toetreding tot de arbeidsmarkt tegen. Meest wenselijk is de afschaffing van de afgeleide rechten. Dit dient gepaard te gaan met een verplichting voor elk individu om voor zichzelf persoonlijke op bijdrage berustende rechten aan te leggen. Vanzelfsprekend blijft er wel een degelijk sociaal vangnet bestaan voor diegenen die voor zichzelf geen persoonlijke rechten hebben kunnen aanleggen.

Voor alle duidelijkheid: **SLP** pleit zeker niet voor de onmiddellijke afschaffing van de afgeleide rechten in de sociale zekerheid. Individuele rechten kunnen enkel geleidelijk ingevoerd worden, voor jonge mensen die aan hun loopbaan beginnen.

STELLING 84: **SLP** pleit voor de geleidelijke invoering van de geïndividualiseerde rechten in de sociale zekerheid.

Huwelijksquotiënt

Een tweede overblijfsel uit het kostwinnersmodel is het huwelijksquotiënt. Die zorgt ervoor dat bij eenverdienersgezinnen het inkomen van de werkende partner verdeeld wordt over de twee echtgenoten. Daardoor betaalt het echtpaar merkkelijk minder belastingen dan de collega die evenveel verdient, maar die een beroepsactieve vrouw heeft en van wie de inkomens door de belastingen opgeteld worden. Het huwelijksquotiënt is dan ook een van de meest uitgesproken inactiviteitsvallen. Het levert immers vooral voor de rijkere kostwinnersgezinnen een fiscale bonus op. Voor armere kostwinnersgezinnen is het een gevaarlijke valkuil: men kan er slechts van genieten als een beroepsinkomen grotendeels wegvalt. Het huwelijksquotiënt belemmert dus de (her)intrede op de arbeidsmarkt. Bovendien benadeelt het alleenstaanden en eenoudergezinnen. Zij worden per definitie uitgesloten van de fiscale ondersteuning via het huwelijksquotiënt.

Het huwelijksquotiënt beantwoordt niet meer aan de nieuwe samenlevingsvormen. Het geldt enkel voor gehuwden, niet voor de ander gezinsvormen met kinderen. Het huwelijksquotiënt is een vreemd ding in de fiscaliteit. Het dateert van 1988, toen de decumul van de inkomens van gehuwde partners werd doorgevoerd. Voor gehuwde koppels met twee inkomens betekende dit een belangrijke verbetering. Tegelijk werd ook, ten behoeve van de gehuwde éénverdieners, het huwelijksquotiënt ingevoerd. Wanneer een kostwinnersgezin een tweeverdienergezin wordt, valt het voordeel weg. Dat leidt tot een belastingverhoging voor de andere partner. Als het loon van de partner vrij laag is, zeker bij deeltijds werk, zal dit

vaak tot het besluit leiden dat 'met twee gaan werken' nauwelijks nog de moeite loont. Een dergelijke inactiviteitsval moeten we tegengaan.

SLP wil daarom het huwelijksquotiënt afschaffen. Ook hier geldt de opmerking dat dit vanzelfsprekend geleidelijk aan doorgevoerd dient te worden.

We stellen voor het huwelijksquotiënt af te schaffen per cohort, te beginnen met de nieuwe generaties (jonger dan veertig bijvoorbeeld) die al op de arbeidsmarkt zijn of die nu op de arbeidsmarkt komen. Als alternatief stellen we voor de belastbare som voor 'kinderen ten laste' te verhogen. Dat heeft tot gevolg dat de gezinsvriendelijke maatregelen in onze fiscaliteit integraal ten goede zouden komen aan gezinnen met kinderen, en het zou alle gezinnen met kinderen ten goede komen.

STELLING 85: SLP vindt dat het huwelijksquotiënt geleidelijk aan afgeschaft dient te worden', te beginnen met de nieuwe generaties en door het te vervangen door een verhoogde belastingsvrije som per kind ten laste.

ONDER DAK

Sinds halfweg de jaren zestig worden we geconfronteerd met de desinstitutionalisering van het huwelijk. De huwelijksleeftijd neemt toe, het aantal echtscheidingen stijgt en nieuwe relatievormen ontstaan, waardoor het alleen wonen toeneemt. Gezinsdemografische ontwikkelingen blijken cruciaal voor het functioneren van de woningmarkt. Zolang bijvoorbeeld de gezinsgrootte daalt, blijft de behoefte om de woningvoorraad uit te breiden bestaan. Even essentieel is dat de factor tijdelijkheid belangrijker wordt: het alleen zijn, het eenoudergezin, de commune, het ongehuwd samenwonen. Deze processen bestaan zowel naast mekaar als in opeenvolging.

Bovendien houdt het alleen wonen in dat er slechts één inkomen is. Dat is doorgaans een lager inkomen, waardoor de mogelijkheden op de woningmarkt afnemen. Overigens houdt het hebben van één inkomen vaak een verbanning naar de huursector in. In combinatie met deze ontwikkelingen speelt ook het vrij massale effect van de veroudering. Dit leidt tot zeer specifieke en zeer gedifferentieerde behoeften, als gevolg van een combinatie van de aard van de behoefte in functie van leeftijd en mobiliteit, van de locatie en van de financiële draagkracht van de betrokkenen.

We kunnen stellen dat het Belgisch huisvestingsbeleid zich sinds de eerste initiatieven op het einde van de 19e eeuw in hoofdzaak heeft gericht op het stimuleren van het eigen woonbezit, bij voorkeur van een alleenstaande nieuwbouwversie. Daarnaast is het echter opvallend dat de overheid heeft nagelaten andere alternatieven uit te bouwen. Dit ondanks de veranderende samenleving en haar repercussies op het woonbeleid. **SLP** wil in dit congres ook op het woonbeleid alternatieve pistes aanreiken om een antwoord te bieden op de veranderende samenlevingsvormen.

Dit doen we op basis van 3 pijlers, namelijk de vergrijzende samenleving, de groei van alternatieve huishoudens zoals alleenstaanden en éénpersoonsgezinnen en de noodzakelijke beleidsverschuiving van focus op eigenaar naar focus op de huurder.

I. VERGRIJZING

Zoals algemeen geweten neemt het aandeel ouderen (mensen van 60 jaar en ouder) in de totale Vlaamse bevolking sterk toe. Volgens de bevolkingsvooruitzichten 2000-2050 zou het aandeel zestigplussers blijven groeien van ongeveer 22% in 2000 naar 28% in 2020 en zelfs bijna 35% in 2050. De nieuwe generatie ouderen stelt duidelijk andere woonverwachtingen dan de voorgaande. Vele factoren spelen mee, zoals: zij hebben meer opleiding genoten, zij zijn betere leefomstandigheden gewoon, zij vinden het steeds vanzelfsprekender om gebruik te maken van technische snufjes (domotica, beveiliging, communicatie), zij ervaren ook meer dan vroeger de noodzaak om ecologisch verantwoord te bouwen,... Kortom, zij kunnen heel goed duiden wat ze willen.

Het eigen woningbezit bij ouderen is iets hoger dan het gemiddelde eigendomspercentage. Dit gaat echter niet gepaard met een hoge woonkwaliteit. De huizen van ouderen zijn vaak ook ouder en bovendien wordt er relatief weinig geïnvesteerd in de verbetering en onderhoud van de woning. Ook neemt de behoefte aan kleinere woonegelegenheden toe en heeft een deel van de ouderen nood aan een aangepaste woning met de mogelijkheid tot zorg aan huis.

Informatie

Het is van groot belang dat eenieder op een begrijpbare wijze geïnformeerd wordt over de bestaande mogelijkheden betreffende het wonen voor ouderen. De doelstelling is het voorbereiden, uitwerken en uitvoeren van informatie-, vorming- en sensibilisatieopdrachten rond het wonen van ouderen in het algemeen en het concept van 'levenslang wonen', woningaanpassing en nieuwe woonvormen in het bijzonder.

De verzamelde informatie wordt ter beschikking gesteld via onder meer een nieuwsbrief, website, contacten met de media, deelname aan beurzen, het organiseren van vormingsmomenten, databank met interessante voorbeeldprojecten. Daarnaast zijn er initiatieven gericht naar ouderenverenigingen, dienstverlenende actoren uit de welzijnssector, architecten, medewerkers van de sociale huisvestingsmaatschappijen, ... In samenwerking met de bevoegde instanties, zoals de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij (VHM) en de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG), wordt per provincie of arrondissement noodzakelijke informatie verzameld en opgesteld over levenslang wonen. Deze informatie wordt ter beschikking gesteld in de woonwinkel of door een specifiek informatieloket. De term 'levenslang wonen' verwijst naar een concept voor woningontwerp en -bouw, waardoor een woning gemakkelijk en zonder veel kosten kan worden aangepast aan de verschillende levensfasen en behoeften van de bewoners.

STELLING 86: SLP pleit voor een informatieloket dat informatie over levenslang wonen verschaft.

Gedifferentieerd woonaanbod

Niettegenstaande ouderen zo lang mogelijk in hun vertrouwde huis willen wonen, voelen sommigen zich eenzaam of onveilig. Soms is hun woning moeilijk aan te passen. Die ouderen verhuizen dan vaak naar rusthuizen of rust- en verzorgingstehuizen, zelfs wanneer zij (nog) niet veel zorg nodig hebben. Een verblijf is er niet goedkoop én er wordt een stuk zelfstandigheid ingeleverd. Er is daarom behoefte aan een voldoende gedifferentieerd woningaanbod dat naar toegankelijkheid, veiligheid en comfort aangepast is, maar dat eveneens met de mogelijke behoefte aan zorgverlening rekening houdt. Dit vergt zowel de

aanpassing van een deel van het bestaande patrimonium, als de ruimere toepassing van vernieuwende woonconcepten, zoals duplexwonen, kangoeroewonen, woonzorgzone, ...

Vaak wonen ouderen in een veel te grote woning maar willen er toch blijven, ook al voelen ze er zich eenzaam, anderzijds is voor veel jonge gezinnen bouwen te duur. Een (jong) gezin zou in dat geval bij een alleenstaande oudere kunnen intrekken, mits een aanbod van veiligheid en wederzijdse dienstverlening. De oudere woont dan op het gelijkvloers, het jongere gezin boven in een aparte wooneenheid (=kangoeroewonen). Een andere formule is dat (jonge) mensen hun woning uitbreiden met een annex om daar, met de voordelen zoals hierboven, een oudere zelfstandig te laten wonen (=duplexwonen).

Wanneer de ééngezinswoning een meergezinswoning wordt, stijgt echter de waarde van het huis en dus ook het Kadastraal Inkomen (KI). Bij duplexwonen vergroot bovendien de oppervlakte van de woning en wordt daarom het KI herzien. Dat werkt ontmoedigend. Best zou het KI van woningen ongewijzigd blijven bij aanpassingen omwille van zelfstandig wonen van ouderen, het inwonen van personen met een handicap, of van personen met een chronische ziekte. Wanneer de betrokken persoon overlijdt, wordt de woning terug een ééngezinswoning. Ook bij kleine aanpassingen, de bouw van een annex, of het voorzien van sanitair op het gelijkvloers blijft het KI best ongewijzigd.

STELLING 87: SLP wil dat in de toekomst het Kadastraal Inkomen bij aanpassingen tot duplex-of kangoeroewonen ongewijzigd blijft.

STELLING 88: Bij verbouwingen en aanpassingen naar duplex-of kangoeroewonen werd het Kadastraal Inkomen in het verleden in bepaalde gevallen verhoogd. **SLP** wil dat deze herziening, door een vermindering van de onroerende voorheffing, terug wordt geneutraliseerd.

Kangoeroe-en duplexwonen

Voor de opsplitsing van de woning in meerdere woongelegenheden heeft men een stedenbouwkundige vergunning nodig. Om de bestemmingswijzigingen in de hand te houden, dient men via een architect een uitgebreid dossier in te dienen. Zelfs wie bij de bouw van de woning het principe van kangoeroewonen voorziet, moet bij de eigenlijke ingebruikneming toch nog die bouwaanvraag afleveren. Bepaalde stedenbouwkundige voorschriften laten zelfs geen meergezinswoningen toe waardoor het kangoeroewonen uitgesloten wordt. Ook de realisatie van duplexwoningen heeft inzake Ruimtelijke Ordening de nodige belemmeringen. Bij bepaalde Bijzondere Plannen van Aanleg (BPA/RUP) is er een verbod op meerdere wooneenheden op het zelfde adres. Een versoepeling van de procedure voor die gevallen waar de woonvorm de bedoeling heeft het zelfstandig wonen van ouderen te bevorderen, biedt op deze belemmeringen een antwoord.

STELLING 89: SLP pleit voor een juridische omkadering van het kangoeroe-en duplexwonen. Woningen die aan de criteria voldoen krijgen een uitzondering op BPA's en RUP's die meerdere wooneenheden op het zelfde adres verbieden. Deze uitzondering vervalt wanneer de woning niet langer voor kangoeroe-of duplexwonen wordt gebruikt.

Wonen en Zorg

Residentiële zorgvoorzieningen moeten tegemoet komen aan de woonwensen van een nieuwe generatie ouderen, maar schieten vaak te kort. **SLP** denkt daarom

aan de woonzorgzone, een gebied met een verhoogde geschiktheid voor zelfstandig wonen van mensen die op (intensieve) zorg zijn aangewezen. De intramurale zorg wordt er zoveel mogelijk aangevuld met extramurale zorg en dienstverlening, zodat een reële keuzemogelijkheid bestaat. Een dergelijke woonzorgzone levert een verhoogd niveau van 'diensten aan huis', die ook aantrekkelijk zijn en blijven voor de algemene bevolking. In het bijzonder voor die mensen die baat hebben bij een verhoogd niveau van dienstverlening, in combinatie met een wat beschutte woonomgeving. Hierbij valt te denken aan een kinderkribbe voor gezinnen met kinderen. Zo ontstaat als het ware een geïntegreerde wijk.

De woningen moeten dus kunnen meegroeien met de veranderende behoeften van de individuele bewoner gedurende zijn levensloop. Ze dienen aantrekkelijk te zijn voor jongeren en gezinnen met kinderen, maar ook (later) op een eenvoudige wijze aangepast te kunnen worden aan de behoeften van ouderen en gehandicapten. Dit sluit niet alleen aan bij de gedachte van duurzaam bouwen, maar ook bij de demografische ontwikkelingen.

STELLING 90: SLP pleit voor de verdere investeringen in woningen en woonzorgzones die zodanig flexibel en aanpasbaar zijn dat verschillende types huishoudens er kunnen wonen.

Levenslang wonen

De term 'levenslang wonen' verwijst naar een concept voor woningontwerp -en bouw, waardoor een woning gemakkelijk en zonder veel kosten kan worden aangepast aan de verschillende levensfasen en behoeften van de bewoners. Daardoor moet men in principe niet meer verhuizen omwille van ouderdom of een bepaalde handicap. Het achterliggende idee is dat men reeds bij de bouw van een nieuwe woning of bij een grondige verbouwing met een reeks criteria rekening houdt met het oog op toegankelijkheid, veiligheid en comfort.

Mede dankzij de Vlaamse overheid werd de Ontwerpgids Levenslang Wonen ruim verspreid. De basiscriteria uit de Ontwerpgids geven de voorwaarden aan voor de toekenning van een label. Bijkomende, aanvullende criteria die het comfort en de kwaliteit van de woning verhogen, leveren extra sterren op.

STELLING 91: SLP wil de criteria voor levenslang wonen blijvend evalueren en wil dat in specifieke gevallen er ook verplichtingen, bijvoorbeeld via de subsidiëringvereisten aan projecten voor de sociale huisvestingsmaatschappijen, ter bevordering van levenslang wonen worden opgelegd.

Verbeterings-en Aanpassingspremie

Naast het toekennen van een label zijn er ook andere mogelijkheden om het aanbod aan levenslange woningen te vergroten. Op dit moment ondersteunt de VAP (verbeterings-en aanpassingspremie) personen met een bescheiden inkomen bij het uitvoeren van verbeteringswerken, werkzaamheden om de risico's op CO-intoxicatie te verhelpen, verbouwwerken en aanpassingswerken voor bejaarden en personen met een handicap. In 2005 werd de VAP geëvalueerd en het belangrijkste knelpunt bleek de maximuminkomensgrens van 20.000€ te zijn, zowel voor alleenstaanden als gehuwden of samenwonenden. Bovendien werd de VAP sinds 1992 niet meer geïndexeerd. Ook kan de uitbetaling van de VAP enkel aangevraagd worden aan de hand van facturen, dus na uitvoering van de werken. De aanvragers dienen dus alle kosten te prefinancieren. Aanpassingswerken worden soms om die reden niet uitgevoerd.

STELLING 92: **SLP** wil dat de Verbeterings-en Aanpassingspremie tot op een voldoende hoog niveau wordt gebracht en onderhevig is aan de jaarlijkse indexaanpassing.

STELLING 93: **SLP** wil dat de Verbeterings-en Aanpassingspremie vóór aanvraag van de werkzaamheden, op basis van offertes kan worden aangevraagd. De uitbetaling geschiedt onmiddellijk bij voorlegging van de facturen.

II. GEZINSDEMOGRAFISCHE ONTWIKKELINGEN

Sedert de jaren zestig stellen we een migratie van de stad naar het platteland vast. De cijfers geven aan dat er in de steden veel jongeren van 18 tot 28 jaar leven, maar dat die groep vervolgens massaal de stad verlaat, samen met de kinderen.

Daar zijn een aantal redenen voor. Projecties geven aan dat de jaarlijkse stijging van huishoudens wel afneemt in de jaren 2001-2011, maar dat de gezinsverdunding toch nog voor een behoorlijke groei in de vraag naar wooneenheden zorgt. De stijgende vraag kan je niet integraal opvangen door renovatie, vervangbouw of nieuwbouw in de stad. Ook de structuur van de woningmarkt is bepalend. In de stad heb je veel meer huurwoningen met kleinere oppervlakte (vooral appartementen en flats) en in de rurale gebieden zijn er veel meer eigendomswoningen met grotere oppervlakte. Dat dit mede bepalend is voor de mobiliteit van koppels met kinderen ligt voor de hand.

Deze stadsvlucht gaf aanleiding tot het schaarser en duurder worden van de bouwgrond. Daardoor is migratie naar het platteland vooral een zaak van tweeverdieners, al dan niet met kinderen. Eénverdieners en vervangingsinkomens missen deze keuzevrijheid.

Demografische verschuivingen en vestigingsperspectieven

Gezien de steeds stijgende aantallen van alleenstaanden en eenoudergezinnen mogen we in de toekomst heel wat verschuivingen in de woonbehoeften verwachten. Om hieraan een antwoord te bieden, pleit **SLP** voor een gedifferentieerde aanpak. Zowel op privaat vlak, via onder meer cohousing en coöperatief wonen, als op publiek vlak, via onder meer aangepaste sociale huisvesting.

Maar ook op stadsregionaal gebied zullen de wooneffecten zich manifesteren. Zoals aangegeven, trekken vooral tweeverdieners naar de stedelijke rand, ten koste van de steden. Om dit te compenseren, zijn fiscale hervormingen nodig. Gemeentelijke fiscaliteit moet een instrument zijn dat in verhouding staat tot de dienstverlening, de projecten, de sturing naar een gewenst beleid. De ongelijke opbrengst van de 1% Aanvullende Personenbelasting (door steden of gemeenten met meer grote of meer kleine inkomens) vertekent die verhouding. Nu wordt dat gedeeltelijk gecompenseerd door het gemeentefonds, waardoor dit fonds soms tot rare en onbedoelde uitbetalingseffecten aanleiding geeft.

STELLING 94: **SLP** is voorstander van fiscale stromen, die stedelijkheid versterken en solidariteit in de stedelijke agglomeraties bevorderen, tussen arm en rijk, tussen buurten onderling en stadsbewoners en stadsgebruikers. We willen de lusten en lasten van de woon-en werkgemeente rechte trekken. Via een Vlaams percentage aanvullende personenbelasting, waarvan de opbrengst over alle gemeenten verdeeld wordt a rato van het aantal inwoners en waarbij elke gemeente de mogelijkheid krijgt de lokale fiscale druk te verhogen of te verlagen, willen we de verschillen in draagkracht opvangen.

Iedereen sociaal

Om een verregaande ruimtelijke segregatie tussen tweeverdienersgemeenten en andere te vermijden, pleit **SLP** voor verplichte quota van sociale woningen en kavels.

STELLING 95: Bij het aansnijden van woonuitbreidingsgebieden moet de verkavelingsvergunning minstens 15% sociale kavels voorzien en 5% speel-en/of recreatieruimte.

STELLING 96: **SLP** pleit voor een minimumpercentage aan sociale huurwoningen per gemeente. In die gemeenten waar een minimale norm van 5% niet wordt gehaald, zal in het gemeentefonds ingegrepen worden.

Alleenstaanden en Samen-wonen

Door echtscheiding, werkloosheid of ander werkomstandigheden kunnen (voornamelijk) vrouwen vaak niet meer voorzien in de basisbehoeften voor zichzelf en hun gezin. Samenwonen kan hiervoor een oplossing zijn. Dat Samen-wonen kan een drietal vormen aannemen. Er is het centraal wonen of condominium in Nederland, met gemeenschappelijke ruimten en een sterke betrokkenheid tussen de bewoners. Iedere bewoner betreft wel zijn eigen appartement of huis. Er is cohousing. Hier zullen bewoners af en toe met elkaar eten, de was delen en op elkaars kinderen passen, maar ze behouden wel hun privacy. Tot slot heb je de communes, waarbij de bewoners hun eigen kamer hebben maar voor de rest alles in groep doen.

De voordelen van dergelijke wooncomplexen liggen voor de hand. Zij reiken enerzijds een sociaal netwerk aan, terwijl zij anderzijds door schaalvergroting aantrekkelijker collectieve infrastructuur aanreiken: een grote tuin bijvoorbeeld, in plaats van ieder zijn klein hofje. Het bevordert tevens het sociaal contact.

De voordelen van samen-huizen liggen voor de hand maar de huidige wetten en reglementen zorgen voor heel wat hindernissen om dit samen-huizen mogelijk te maken. Voorbeelden hiervan zijn:

-De verschillende interpretatie van verschillende RVA-verantwoordelijken over het statuut van de samen-huizer heeft reeds tot de pijnlijke terugvordering van uitkeringen geleid.

-Ook op vlak van Ruimtelijke Ordening zijn er nog een aantal knelpunten merkbaar. Zo wordt bij aankoop van een woning met als bestemming samen-huizen vaak een gelijkaardige akte als een appartementsgebouw gebruikt. Vervolgens worden de privé-ruimtes apart genummerd in bij voorbeeld Langstraat 21.a, 21.b, 21.c,... Probleem is echter dat in sommige gemeenten een verbod op compartimentering van ééngezinswoningen bestaat. Dit is op zich goed maar samen-huizen wordt op die manier onmogelijk. Ook in het buitengebied vind je hoves die zeer geschikt zijn voor samen-huizen. Lokale en bovenlokale reglementen verbieden echter meergezinswoningen en dus ook samen-huizen. Deze reglementen, die vaak Ruimtelijke UitvoeringsPlannen vervat zitten, hebben goede intenties. Het kan immers niet de bedoeling zijn dat er plots in landelijk gebied appartementsgebouwen opduiken. Langs de andere kant kan een concept als samen-huizen wel meer leven brengen in die gemeentes.

-Het merendeel van de samen-huizers is bovendien huurder. Ook in de huurwetgeving zijn er enkele anomalieën voor samenhuizers aanwezig. In geval van een contractuele verbinding is het vanuit praktisch oogpunt immers niet evident om met alle bewoners en de eigenaar een contract af te sluiten. Als vervolgens iemand het pand verlaat moet er een nieuw contract worden opgesteld. Gevolg is dat men werkt via onderhuur, namelijk één iemand gaat het huurcontract aan en verhuurt onder aan de overige bewoners. Dit heeft echter een aantal repercussies op vlak van tal van domeinen. Wat doe je bij voorbeeld als een onderhuurder schulden aangaat en er een deurwaarde beslag komt leggen op zijn goederen. Het gevolg is dat heel het huis in beslag wordt genomen. In de huidige

huurwetgeving is onderhuren enkel toegestaan mits toestemming van de eigenaar. In de praktijk komt het er op neer dat onderhuren door de eigenaar wordt verboden. Dit is begrijpelijk. Als eigenaar wil je immers zelf bepalen wie in je woning komt. Probleem is echter dat samen-huizen meer en meer wordt toegepast en dat er in de huurwetgeving geen afdoend antwoord bestaat op deze nieuwe vorm van wonen.

SLP wil dat bouwontwikkelaars, verkavelaars en architecten dringend aandacht krijgen voor het centraal wonen.. Het aanwenden van de verbeterings-en aanpassingpremie, ecologische renovatiepremies en goedkope leningen via het Vlaams Woningfonds (VWF), de Erkende Krediet Maatschappijen (EKM) of de VHM moeten dergelijke concepten die duurzaam en betaalbaar wonen stevig ondersteunen.

STELLING 97: SLP wil de verschillende vormen van samen-huizen stevig aanmoedigen. Dit doe je enerzijds door de verschillende wettelijke hindernissen, zoals bij voorbeeld op vlak van ruimtelijke ordening, sociale zekerheid en huurwetgeving weg te werken. Anderzijds moeten de instrumenten ter ondersteuning van betaalbaar en duurzaam wonen ook op het samen-huizen zijn afgestemd.

Gezinnen met kinderen Voor steden is het wenselijk om de nodige maatregelen te treffen om huishoudens met kinderen in de stad trachten te houden. Dit doe je onder meer door aangepaste woningen betaalbaar en voldoende beschikbaar te houden. Vaak is het voor gezinnen immers heel moeilijk om een betaalbare woning met tuin te vinden. Bovendien leidt de vastgoedspeculatie vaak tot het opdelen van bestaande herenhuizen in appartementen om zo de huurprijs op te drijven. De hierdoor verder schrijdende schaarste van ééngesinswoningen verplicht gezinnen vaak op zoek te gaan naar een huis buiten de stad.

STELLING 98: SLP pleit voor een voldoende groot aanbod van geschikte en kwalitatieve eengezinswoningen om gezinnen binnen de stad te houden. Via BPA's en RUP's kan het omvormen van gezinswoningen tot opbrengstwoningen tegengegaan worden.

III. BETAALBAAR HUREN IN EEN SOCIALE EN EEN PRIVATE WONING

Het aandeel eigenaars in Vlaanderen blijft stijgen, nu reeds 72%. De Vlaamse Regering mikt zelfs op 80%. Eén van de redenen voor dit hoog aandeel eigenaars is dat het verwerven van een eigen woning tot op vandaag sterk is aangemoedigd door ons systeem van fiscale voordelen. We zijn sterk voorstander van een dergelijk systeem. Tegelijkertijd moeten we echter ook durven toegeven dat de grenzen van dit fiscaal eigendomsbeleid bereikt zijn. Eigendomsverwerving blijft immers buiten het bereik van een relatief grote groep. Niet toevallig gaat het hier vaak om de nieuw samengestelde gezinnen, vooral alleenstaanden.

Daarnaast zijn de huisvestingsprijzen de laatste jaren enorm gestegen. Dit heeft voor het gros van de eigenaars niet tot problemen geleid, dankzij de hogere inkomens, lagere rente, hogere startkapitalen en tal van ondersteuningsmaatregelen. De prijsstijgingen leiden wel tot financiële problemen bij huurders, zelfs in die mate dat huren armer maakt. Dit treft vooral bejaarde huurders, éé noudergezinnen en laaggeschoolde huishoudens.

Het gevolg is een polarisatie op de woningmarkt. Er is een grote groep huishoudens die goed en betaalbaar als eigenaar woont en een kleine groep die slechter, duurder en onzekerder huurt. Inkomen en niet meer leeftijd, zoals het geval in 1976, is nu de belangrijkste determinant voor het eigen woningbezit. De huursector is een sector geworden waar huishoudens uit noodzaak wonen omdat zij zich geen woning meer kunnen veroorloven. Tijdens de periode 1992-1997 verzwakte het profiel van de particuliere huurders: een daling van het onderwijsniveau, een stijging van het percentage werklozen en gepensioneerden, en een sterke toename van het aantal bestaansonzekere huishoudens..

Interessant is bovendien de vergelijking tussen private huurders en de sociale huurders op basis van het huishoudbudgetonderzoek. De sociale huurders beschikken gemiddeld over een zeer laag inkomen, maar ondervinden minder betaalbaarheidsproblemen dan de private huurders. Dit toont het belang van de sociale huisvesting aan.

Sociale huisvesting

Betaalbaar wonen voor de laagste inkomens wordt dus best gerealiseerd door middel van sociale woningen. Vlaanderen heeft echter slechts 6% sociale woningen. In Engeland is dat 21%, in Frankrijk 16% en in Nederland zelfs 35%. We hinken dus sterk achterop en dat laat zich ook voelen in ellenlange wachtlijsten met meer dan 70.000 gezinnen en wachttijden die tot 5 jaar kunnen oplopen. Indien we het aantal mensen nemen die, los van wachtlijsten, in aanmerking komen voor een sociale woning, hebben we zelfs 185.000 extra sociale woningen nodig.

Om iedereen het recht op wonen te verschaffen, moet de overheid niet vraagsturend, via tal van fiscale voordelen, maar aanbodsturend werken. Er moet zowel op kwantitatief als kwalitatief vlak een inhaalbeweging worden ingezet. Kwantitatief door het verhogen van de investeringen in de sociale huisvestingssector. Kwalitatief door een andere benadering van de sociale huisvestingssector. Dit als gevolg van de nieuwe samenlevingsvormen, en van bredere maatschappelijke problemen zoals ouderenhuisvesting, plotse toename van het aantal asielzoekers, en van leefbaarheids-en veiligheidsproblemen in de wijken.

STELLING 99: **SLP** pleit voor bijkomende investeringen in de sociale woningmarkt. Maar vanuit een rechtvaardigheidsgevoel is het niet vol te houden om enerzijds een beperkt aantal mensen sociale woningen toe te wijzen, en anderzijds voor de penibele omstandigheden op de private huurmarkt de ogen te sluiten.

Ruimere taakstelling

De toekomstige sociale huisvesting moet hoe dan ook verder gaan dan het louter aanbieden van een kale woonruimte. Naast de klassieke huisvestingsdiensten moet de sector ook voorzien in bijvoorbeeld een symbiose met zorginstellingen, het voorzien van een structuur om participatie van de bewoners te bevorderen, het ondersteunen van bewonersinitiatieven, ondersteuning van lokale huurdersgroepen, het voorzien van info over afvalsortering, enz.

STELLING 100: **SLP** pleit voor een uitbreiding van de taakstelling van de sociale huursector, onder meer via participatiebevorderende initiatieven en een uitgebreidere informatieverstrekking.

Richthuurprijzen

Indien men het aantal sociale woningen met 180.000 wenst uit te breiden, duurt dit aan het huidige tempo 60 jaar. Om alleen al de wachtlijsten weg te werken, heeft men 33 jaar nodig. Het is dus niet realistisch te stellen dat een verhoging van de sociale huurwoningvoorraad op korte termijn de behoeften zal dekken. De overheid moet daarom tussenkomen op de private huurmarkt. Dit kan via een systeem van huursubsidies in combinatie met huurprijsmaxima. De vaststelling van de huurprijs bepaal je op basis van objectieve parameters.

Zo mag in Duitsland de huurprijs vrij worden bepaald maar moet deze gerefereerd worden aan de vergelijkingshuurprijs. De "Vergleichsmiete" wordt vastgesteld door lokale autoriteiten die huurprijzen van de afgelopen drie jaar vergelijken. Verhuurders die een huurprijs hanteren die meer dan 50% uitstijgt boven de vergelijkbare huurprijs zijn strafbaar.

Bij ons zouden die representatieve huurprijzen door paritaire huurcommissies worden vastgelegd, rekening houdend met de regio, de stad, de wijk en de kwaliteit van het huis zelf. Een dergelijke referentieprijs geeft de kandidaat-huurders ook de mogelijkheid om naar te refereren als ze in onderhandeling zijn met de verhuurder.

STELLING 101: **SLP** pleit voor het invoeren van niet dwingende richthuurprijzen die als referentie dienen bij het zoeken naar een huurwoning. Deze worden opgesteld door paritaire huurcommissies.

Huurprijsmaxima

Op basis van deze richthuurprijs opteren we niet voor een dwingend systeem van maximumhuurprijzen. Wanneer het rendement op het verhuren van een woning onvoldoende is, zal immers minder geïnvesteerd worden in de private huursector, waardoor de markt nog meer krimpt. We mogen onze ogen echter niet sluiten voor de huidige penibele situatie op de private huurmarkt. Naast sanctionerende instrumenten wil **SLP** dus ook een stimulerend beleid ontwikkelen. Dit betreft onder meer een voorwaardelijke ondersteuning van renovatie, gekoppeld aan huurprijsbeheersing en sociale verhuring. Dat kan verhinderen dat de geraamde 135.000 woningen van slechte kwaliteit verder aftakelen en uiteindelijk onbewoonbaar worden. Ook het aanbod van private huurwoningen verhoogt hierdoor.

SLP wil dit stimuleren door bvb. veel meer dan de huidige 40% van de verbouwingskosten fiscaal aftrekbaar te maken, gespreid over een periode van tien jaar. In ruil stapt de verhuurder tijdens die termijn in een systeem van maximumhuurprijzen. Naast de fiscale weg pleiten we ook voor een hogere renovatiepremie die er toe kan bijdragen dat de ondermaatse woningen na renovatie in het huurpatrimonium blijven en tot het systeem van de huurprijsmaxima toetreden.

We willen dit systeem flankeren met de oprichting van een 'huurfonds ter compensatie van wanbetalers', uiteraard alleen geldend voor verhuurders die mee in het systeem stappen. Via zo'n fonds kunnen eigenaars die geconfronteerd worden met wanbetalers gedurende drie maanden compensaties voor gedeelde inkomsten ontvangen. Tijdens deze drie maanden is de huurder verplicht om een budgettaire regeling met het OCMW aan te gaan, zoniet kan na die drie maanden de procedure tot uitzetting opgestart worden. Dit is een billijk evenwicht tussen de rechten van verhuurders en het recht op wonen.

Niet-participanten kunnen in dit systeem krachtiger belast worden op hun reële huurinkomsten. Dat is niet alleen veel rechtvaardiger, maar vormt opnieuw een mooie wortel om verhuurders vrijwillig mee te krijgen in ons systeem.

STELLING 102: Door het invoeren van een hogere renovatiepremie, een verhoogde fiscale aftrekbaarheid van verbouwingkosten en een huurfonds ter compensatie van wanbetalers wil **SLP** eigenaars overtuigen om in een systeem van maximumhuurprijzen te stappen.

Verhuursubsidie

Om enerzijds de kloof tussen de reële markthuurprijs en het huurprijsmaximum niet te groot te maken en anderzijds de prijs voor de huurder betaalbaar te houden, dient er een verhuursubsidie te worden uitgekeerd. Op voorwaarde dat de woning onder het systeem van de huurprijsmaxima valt, én de huurder aan bepaalde sociale voorwaarden voldoet, krijgt de verhuurder een subsidie. Deze maatregel neemt een stuk druk van de sector voor sociale huisvesting weg.

Praktijkvoorbeelden uit onder meer de Verenigde Staten tonen echter aan dat een verhuursubsidie vaak tot hogere huurprijzen leidt. De winst is dan voor de verhuurder en niet voor de huurder. De koppeling met maximumhuurprijzen is daarom essentieel!

STELLING 103: Om enerzijds de kloof tussen de reële markthuurprijs en het huurprijsmaximum niet te groot te maken en anderzijds de prijs voor de huurder betaalbaar te houden, pleit **SLP** voor het invoeren van een verhuursubsidie. Deze subsidie geldt enkel wanneer de huurder aan bepaalde sociale voorwaarden voldoet.

Betaalbaarheid

Alles staat of valt natuurlijk met de betaalbaarheid. Eén van de berekeningen handelt over de kritische betaalbaarheidsgrens, zijnde het aandeel van de huurkost in de totale uitgaven van een gezin waarboven betalingsproblemen kunnen ontstaan. Leggen we die grens op 20% van het inkomen, dan komt volgens de cijfers van 1997 55% van de particuliere huurders in aanmerking, goed voor 262.000 huishoudens. Gemiddeld betalen ze 145 euro meer dan de betaalbaarheidsgrens zou toelaten. Kortom, in 1997 zou een huursubsidiesysteem (op basis van de 20%-norm) 465 miljoen euro vergen.

Het lijkt ons weinig opportuun om het geld hiervoor te zoeken in de budgetten van het Vlaamse woonbeleid, want dit zou ten koste gaan van de sociale huisvesting. **SLP** denkt veeleer aan een heroriëntatie van de eigendomsfiscaliteit. Het totale fiscale budget (kapitaalaf trek, verlaagd BTW-tarief, woningaftrek, verminderd registratierecht) was in 2001 met 1,5 miljard euro 3 keer groter dan het Vlaamse budget voor huisvesting. Gezien de huidige noden is een herverdeling van de middelen ten behoeve van de noodlijdende huursector veel doelmatiger en kunnen we de woonproblemen drastisch inperken.

STELLING 104: **SLP** pleit voor een afschaffing van de fiscale voordelen verbonden aan het verwerven vanaf een tweede eigendom. De hierdoor vrijgekomen middelen moeten besteed worden aan verhuursubsidies.